

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA LUBELSKIEGO

Lublin, dnia 18 lutego 2025 r.

Poz. 1026

UCHWAŁA NR XIV/68/2025 RADY MIASTA KRASNYSTAW

z dnia 13 lutego 2025 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnystaw na lata 2024 – 2027”

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9 i art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465, z późn. zm.) w związku z art. 87 ust. 1, 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292), po uzyskaniu pozytywnej opinii Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Miasta Krasnystaw uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnystaw na lata 2024–2027”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

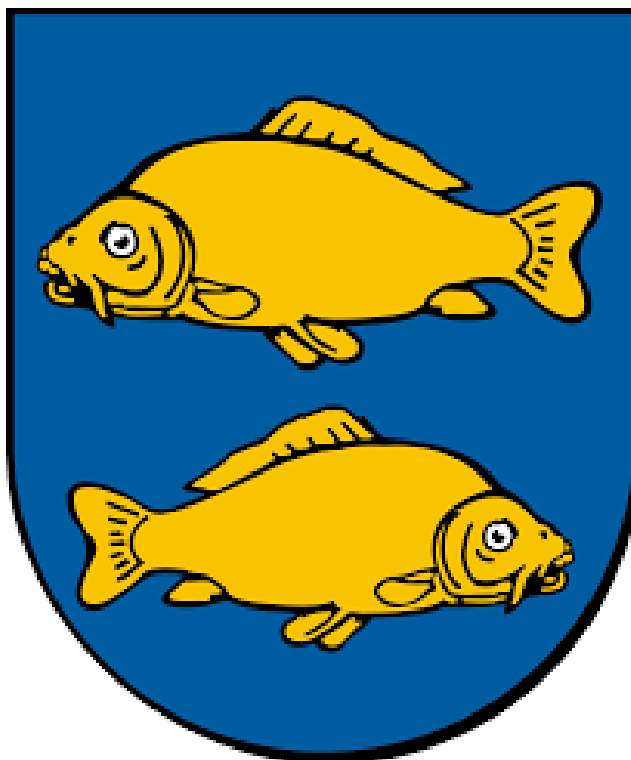
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Krasnegostawu.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Lubelskiego

Przewodniczący Rady Miasta

Marcin Wilkołazki

Załącznik
do Uchwały Nr XIV/68/2025
Rady Miasta Krasnystaw
z dnia 13 lutego 2025 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnystaw na lata 2024 – 2027

Opracowanie

Jacek Dąbrowski

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	6
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	10
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	10
4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026	10
4.1.2. Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)	11
4.1.4. Krajowa Polityka Miejska 2030	12
4.1.6. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030	13
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	14
4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku	14
4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego	16
4.2.3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Lubelskiego na lata 2023–2026	20
4.2.4. Regionalna Polityka Miejska Województwa Lubelskiego	20
4.2.5. Strategia Rozwoju Lokalnego Powiatu Krasnostawskiego na lata 2021–2027 z perspektywą do roku 2030	22
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	24
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	24
5.1.1. Strategia Rozwoju Miasta Krasnystaw na lata 2023–2027 z perspektywą do roku 2030	24
5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Krasnystaw ...	25
5.1.3. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego	28
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	33
5.2.1. Rys historyczny Miasta Krasnystaw	33
5.2.2. Krajobraz kulturowy	38
5.2.3. Zabytki nieruchome	40
5.2.4. Zabytki ruchome	45
5.2.5. Zabytki archeologiczne	50
5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	55
5.2.7. Dziedzictwo niematerialne	56
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	58
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	60
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy	66
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	67
7. Założenia programowe	69

7.1. Priorytety, kierunki i działania Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnystaw na lata 2024–2027	69
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	75
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	76
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	78
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	80
Wykaz skrótów	81

1. Wstęp

Dziedzictwo kulturowe to [...]: *zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi uznawanymi za podstawę ochrony prawnej dla dobra konkretnego społeczeństwa i jego rozwoju oraz dla przekazania ich następnym pokoleniom, z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej*¹.

*Dziedzictwo należy do nas wszystkich, a dostęp do dziedzictwa to jedno z podstawowych praw człowieka*², w związku z tym konieczna jest jego ochrona i jego przekazanie następnym pokoleniom w stanie co najmniej nie pogorszonym.

Na dziedzictwo kulturowe składają się jego elementy materialne – zabytki i ich zespoły oraz elementy niematerialne – tradycje, zwyczaje, wierzenia, folklor, język itp. Obowiązek opieki nad materialnym dziedzictwem kulturowym – zabytkami, jest jednym z zadań jednostek samorządu terytorialnego. Zaś jednym z najważniejszych narzędzi sprawowania opieki są gminne programy opieki nad zabytkami, stanowiące źródło wsparcia, koordynacji, a nade wszystko inspiracji do działań w sferze ochrony, edukacji i popularyzacji dziedzictwa kulturowego. Wszelkie działania podejmowane w oparciu o zapisy gminnych programów opieki nad zabytkami, mają służyć rozwojowi miast i gmin, a zatem pożytkom, które będą odczuwalne przez wszystkich mieszkańców.

Opracowanie gminnego programu opieki nad zabytkami należy do ustawowych obowiązków zarządu województwa, powiatu lub wójta (burmistrza lub prezydenta), wynikającym z przepisów art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (dalej u.o.z.).

Realizując ten wymóg, Burmistrz Krasnegostawu opracował gminny program opieki nad zabytkami na lata 2019–2023. *Program Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnystaw na lata 2024–2027* jest więc drugą edycją dokumentu, który po zaopiniowaniu przez Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, został przyjęty Uchwałą Rady Miasta w Krasnymstawie jako istotny dokument w sferze polityki publicznej jaką jest ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Zasadniczym celem sporządzenia *Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnystaw na lata 2024–2027* jest wyznaczenie celów w działaniach na rzecz ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego miasta, w tym w szczególności jego unikalnego krajobrazu kulturowego oraz zrównoważone wykorzystanie dziedzictwa kulturowego, w szczególności dla rozwoju turystycznego Krasnegostawu. Dokument opracowany przez władze samorządowe kierowany jest do całej społeczności miasta, w szczególności do właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, do organizacji społecznych i instytucji kościelnych. Wspólna troska o otaczające nas dziedzictwo kulturowe jest podstawą do budowania świadomości i tożsamości mieszkańców.

¹ J. Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski*, t. 1, Kraków 2001, s. 50.

² J. Purchla, *Historyczny krajobraz miejski. Rekomendacja UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego (2011)* [w:] *Polski Komitet do spraw UNESCO*, Warszawa 2013.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami³.

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z treści art. 87 u.o.z., w myśl którego burmistrz sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Program ten przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Następnie jest on publikowany w dzienniku urzędowym województwa. Z realizacji programu burmistrz sporządza – co 2 lata – sprawozdanie, które przedstawia się radzie gminy.

Program Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnostaw na lata 2024–2027, zgodnie z zapisami art. 87 ust. 2 u.o.z. ma na celu:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

³ Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 1292.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Podstawą systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁴ W myśl jej zapisów: *Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art. 6, ust. 1), a także zapewnia wolność korzystania z dóbr kultury (art. 73).*

Problematyka ochrony zabytków w Polsce została w sposób uszczegółowiony uregulowana w przywołanej wyżej ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Rozróżniono w niej i zdefiniowano pojęcia „ochrony zabytków” i „opieki nad zabytkami”. Do ochrony odnoszą się wszelkie czynności władcze podejmowane w tym zakresie przez organy administracji publicznej, natomiast zadania należące do właścicieli i użytkowników zabytków, polegające na ich utrzymaniu we właściwym stanie technicznym to – opieka nad zabytkami.

W u.o.z. zdefiniowano pojęcie zabytku jako nieruchomości lub rzeczy ruchomej, ich części lub zespołu, będącego dziełem człowieka lub związanego z jego działalnością i stanowiącego świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1).

Zadania przynależne administracji publicznej w zakresie realizacji polityki publicznej jaką jest ochrona zabytków zostały zdefiniowane przede wszystkim w art. 4 u.o.z. Należą do nich, w szczególności:

- 1) *zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;*
- 2) *zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;*
- 3) *udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;*
- 4) *przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;*
- 5) *kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;*
- 6) *uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.*

Zadania i kompetencje administracji samorządowej w sferze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znalazły się w przepisach określających m.in. formy i sposób ochrony zabytków, zagospodarowanie zabytków, prowadzenie badań, prac i robót oraz podejmowanie innych działań przy zabytkach, funkcjonowanie nadzoru konserwatorskiego, zasad finansowania opieki nad zabytkami, opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, organizację organów ochrony zabytków oraz zasady powoływania i funkcjonowania społecznych opiekunów zabytków.

Istotną zmianą wprowadzoną do u.o.z. w 2017 r.⁵ jest umożliwienie finansowania prac konserwatorskich i robót budowlanych przez jednostki samorządu terytorialnego nie tylko przy zabytkach wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków, ale także ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

⁴ Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

⁵ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw – Dz.U. z 2017 r., poz. 1595.

U.o.z. uzupełniają akty wykonawcze – rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, dotyczące poszczególnych zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami. Do najważniejszych – istotnych także dla działań realizowanych przez administrację samorządową – należy zaliczyć:

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem⁶;
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków⁷;
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków⁸;
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych⁹;
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków¹⁰.

Jednostkom samorządu terytorialnego przypisany jest szereg zadań z zakresu polityki publicznej, jaką jest ochrona dziedzictwa kulturowego, sformułowanych w innych aktach prawnych rangi ustawowej:

- w ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym¹¹, w art. 7, ust. 1, pkt 9 jako jedno z zadań własnych gminy uznano: *zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami*;

- istotne kompetencje samorządu gminnego sformułowane zostały także w ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym¹². Określono w niej zasady kształtowania polityki przestrzennej, zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów na określone cele oraz ustalania zasad ich zagospodarowania i zabudowy. Zgodnie z zapisami tej ustawy, w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym muszą być uwzględniane wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej;

Na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw¹³ wprowadzone zostały istotne zmiany w dotychczas obowiązujących przepisach. W szczególności wprowadzony został (art. 13a) **obowiązek sporządzania a następnie uchwalania przez radę gminy planu ogólnego gminy**. W planach ogólnych gminy określone mają być: strefy planistyczne oraz gminne standardy urbanistyczne. **Plany ogólne gminy mają zastąpić dotychczasowe studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, które zachowają moc do dnia wejścia w życie planu ogólnego gminy w danej gminie, jednak nie dłużej niż do dnia 31 grudnia 2025 r.** (art. 65 ustawy z dnia 7 lipca 2023 r.);

- dzięki wprowadzonym przez ustawę z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu¹⁴, zmian w treści przepisów ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Rada Gminy uzyskała kompetencje ustalenia w formie uchwały zasady i warunki sytuowania obiektów

⁶ Tekst jednolity – Dz.U. z 2021 r., poz. 56.

⁷ Tekst jednolity – Dz.U. z 2021 r., poz. 81.

⁸ Tekst jednolity – Dz.U. z 2023 r., poz. 2425 ze zm.

⁹ Dz.U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153.

¹⁰ Dz.U. z 2004 r., Nr 30, poz. 259.

¹¹ Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 1465.

¹² Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 1130.

¹³ Dz.U. z 2023 r., poz. 1688.

¹⁴ Dz.U. z 2015 r., poz. 774 ze zm.

małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabaryty, standardy jakościowe oraz rodzaje materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane;

- w ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane¹⁵ przyjęto zasadę nienaruszalności przepisów m.in. u.o.z. Deklaracja ta znajduje potwierdzenie m.in. w treści art. 39 – w przypadku prowadzenia robót budowlanych przy obiekcie wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, wymagane jest uzyskanie pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (ust. 1 i 2), zaś wydanie pozwolenia na budowę lub rozbiórkę obiektu ujętego w gminnej ewidencji zabytków, wymaga uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków (ust. 3 i 4);
- w ustawie z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji¹⁶, rewitalizację zdefiniowano jako (art. 2, ust. 1): *Rewitalizacja stanowi proces wyprowadzania ze stanu kryzysowego obszarów zdegradowanych, prowadzony w sposób kompleksowy, poprzez zintegrowane działania na rzecz lokalnej społeczności, przestrzeni i gospodarki, skoncentrowane terytorialnie, prowadzone przez interesariuszy rewitalizacji na podstawie gminnego programu rewitalizacji. W art. 3 ust. 1 uznano, że *przygotowanie, koordynowanie i tworzenie warunków do prowadzenia rewitalizacji, a także jej prowadzenie w zakresie właściwości gminy, stanowią jej zadania własne. Realizując to zadanie (art. 8, ust. 1): rada gminy wyznacza, w drodze uchwały, z własnej inicjatywy albo na wniosek wójta, burmistrza albo prezydenta miasta, obszar zdegradowany i obszar rewitalizacji;**
- w myśl przepisów ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska¹⁷ ochrona powierzchni ziemi polega na zapewnieniu jak najlepszej jej jakości, m.in. przez zachowanie wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych. Finansowanie ochrony środowiska i gospodarki wodnej obejmuje również działania związane z utrzymaniem i zachowaniem parków oraz ogrodów, będących przedmiotem ochrony na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami;
- zgodnie z przepisami ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody¹⁸ – art. 83a: *Zezwolenie na usunięcie drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości wydaje wójt, burmistrz albo prezydent miasta, a w przypadku gdy zezwolenie dotyczy usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków – wojewódzki konserwator zabytków;*
- w ustawie z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych¹⁹, wprowadzono ograniczenia w stosunku do gospodarowania terenami chronionymi z powodów konserwatorskich, m.in. na podstawie art. 34: *w stosunku do gruntów, na których znajdują się zabytki archeologiczne, wojewódzki konserwator zabytków może określić, w drodze decyzji, zakres i sposób eksploatacji takich gruntów;*
- w przepisach ustawy z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami²⁰ jako cel publiczny wymienia opiekę nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki, co znajduje odzwierciedlenie w szeregu postanowień tej ustawy, np.: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 13 ust. 4). Podobnie: sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 13 ust. 5). W odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzją dotyczącą podziału nieruchomości wójt gminy wydaje po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości (art. 96 ust. 1a).
- na podstawie przepisów ustawy z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej²¹ jednostki samorządu terytorialnego mogą sprawować *mecenat nad działalnością kulturalną polegający*

¹⁵ Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 725 ze zm.

¹⁶ Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 278.

¹⁷ Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 54 ze zm.

¹⁸ Tekst jednolity – Dz.U. z 2023 r., poz. 1336 ze zm.

¹⁹ Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 82.

²⁰ Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 1145.

²¹ Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 87.

na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działań i inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami (art. 1 ust. 1, 2 i 4). Na podstawie m.in. art. 9 ust. 1–3:

1. Jednostki samorządu terytorialnego organizują działalność kulturalną, tworząc samorządowe instytucje kultury, dla których prowadzenie takiej działalności jest podstawowym celem statutowym.
2. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.
3. Instytucje kultury, dla których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego, mogą otrzymywać dotacje celowe na zadania objęte mecenatem państwa, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji, z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Inną kompetencją – na podstawie art. 7a ust. 1 – jest uprawnienie jednostki samorządu terytorialnego do przyznawania dorocznych nagród osobom zajmującym się m.in. opieką nad zabytkami;

- zgodnie z przepisami ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie²², kulturę, sztukę, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego należy do sfery zadań publicznych, których realizację jednostka samorządu terytorialnego może powierzyć organizacjom pozarządowym i innym podmiotom wymienionym w tej ustawie.

Zasady ochrony zabytków zgromadzonych w muzeach, bibliotekach i archiwach, które także wchodzą w zakres działalności samorządu terytorialnego – zostały określone w następujących przepisach ustawowych:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach²³ określa muzeum jako jednostkę organizacyjną, której celem jest gromadzenie i trwała ochrona dóbr naturalnego i kulturalnego dziedzictwa ludzkości o charakterze materialnym i niematerialnym, informowanie o wartościach i treściach gromadzonych zbiorów, upowszechnianie podstawowych wartości historii, nauki i kultury polskiej oraz światowej, kształtowanie wrażliwości poznawczej i estetycznej oraz umożliwianie korzystania ze zgromadzonych zbiorów. Muzeum realizuje swoje cele [...] poprzez gromadzenie zabytków, katalogowanie i naukowe opracowywanie zgromadzonych zbiorów, zabezpieczanie i konserwację zbiorów oraz zabezpieczanie zabytków archeologicznych nieruchomości oraz innych nieruchomości obiektów kultury materialnej i przyrody, także promowanie i upowszechnianie i edukację w zakresie kultury, sztuki i zabytków dzięki wystawom stałym i czasowym, działalności edukacyjnej, organizowaniu badań, czy też działalności wydawniczej;
- w ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach²⁴ uznano, że biblioteki i ich zbiory stanowią dobro narodowe oraz służą zachowaniu dziedzictwa narodowego. Organizują one i zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki i kultury polskiej oraz światowej;
- ochronę materiałów archiwalnych regulują z kolei przepisy ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach²⁵. Zgodnie z przepisami tej ustawy – art. 1 – *materiałami archiwalnymi wchodzącymi do narodowego zasobu archiwalnego są wszelkiego rodzaju akta i dokumenty, korespondencja, dokumentacja finansowa, techniczna i statystyczna, mapy i plany, fotografie, filmy i mikrofilmy, nagrania dźwiękowe i wideofonowe, dokumenty elektroniczne oraz inna dokumentacja [...] mająca znaczenie jako źródło informacji o wartości historycznej, o działalności Państwa Polskiego, jego poszczególnych organów i innych państwowych jednostek organizacyjnych [...], o rozwoju życia społecznego i gospodarczego, o działalności organizacji o charakterze politycznym, społecznym i gospodarczym, zawodowym i wyznaniowym, o organizacji i rozwoju nauki, kultury i sztuki, a także o działalności jednostek samorządu terytorialnego i innych samorządowych jednostek organizacyjnych – powstała w przeszłości i powstająca współcześnie.*

²² Tekst jednolity – Dz.U. z 2024 r., poz. 1491.

²³ Tekst jednolity – Dz.U. z 2022 r., poz. 385.

²⁴ Tekst jednolity – Dz.U. z 2022 r., poz. 2393.

²⁵ Tekst jednolity – Dz.U. z 2020 r., poz. 164 ze zm.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych stanowi jeden z celów gminnego programu opieki nad zabytkami. System zadań strategicznych dla obszaru gminy wynika zarówno z przyjętych przez organ stanowiący dokumentów strategicznych, jak i dokumentów opracowywanych przez jednostki administracyjne wyższego rzędu, zarówno poziomu regionalnego, jak i krajowego.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026

Ochrona dziedzictwa kulturowego, zgodnie z art. 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, należy do jednego z podstawowych obowiązków państwa. Dziedzictwo kulturowe to dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń. Pomimo, iż najczęściej utożsamiane jest ono z architekturą i sztuką, to jego elementy stanowią także formy gospodarowania (np. sposoby uprawy roli) i wiele innych przejawów życia i rozwoju społeczności. Zabytki są integralną częścią narodowego dziedzictwa kulturowego i są dobrem wspólnym, o które troskę każdemu obywatelowi nakazuje art. 82 Konstytucji RP.

Zgodnie z u.o.z.: *W celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego inicjuje i opracowuje, przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków, krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* (art. 84). Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest uchwalany przez Radę Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (art. 86), na okres 4 lat (art. 85 ust 2). W krajowym programie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami określa się, w szczególności, cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji (art. 85 ust. 1).

Ochrona dziedzictwa kulturowego, zgodnie z art. 5 i 6 Konstytucji RP, jest jednym z podstawowych obowiązków państwa. Dziedzictwo kulturowe to dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń. Pomimo, iż najczęściej utożsamiane jest ono z architekturą i sztuką, to jego elementy stanowią także formy gospodarowania (np. sposoby uprawy roli) i wiele innych przejawów życia i rozwoju społeczności. Zabytki są integralną częścią narodowego dziedzictwa kulturowego i są dobrem wspólnym, o które troskę każdemu obywatelowi nakazuje art. 82 Konstytucji RP.

Zgodnie z u.o.z.: *W celu stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego inicjuje i opracowuje, przy pomocy Generalnego Konserwatora Zabytków, krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami* (art. 84). Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest uchwalany przez Radę Ministrów na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego (art. 86), na okres 4 lat (art. 85 ust 2). W krajowym programie ochrony zabytków i opiece nad zabytkami określa się, w szczególności, cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposób finansowania planowanych działań, a także harmonogram ich realizacji (art. 85 ust. 1).

W dn. 8 grudnia 2023 r. Rada Ministrów przyjęła – uchwałą nr 242 – Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026²⁶. Diagnoza dokumentu została omówiona w trzech obszarach problemowych: *Organizacja i zadania organów ochrony zabytków w Polsce, Stan zachowania zabytków w Polsce – rola i znaczenie form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach* oraz *Komunikacja, porozumienie i współpraca w obszarze ochrony zabytków*.

Na podstawie kumulujących się już występujących lub potencjalnych zagrożeń za cel główny Krajowego programu wskazano: **Zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce** poprzez poszukiwanie nowych lub wzmacnianie istniejących narzędzi i metod przeciwdziałania degradacji dziedzictwa. Cel główny został następnie dookreślony w trzech celach szczegółowych oraz w ośmiu kierunkach działań strategicznych:

1. Weryfikacja wybranego zasobu zabytków i wzmocnienie narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości,
 - 1.1. podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju,
 - 1.2. ochrona zabytków i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości,
 - 1.3. realizacja międzynarodowych zobowiązań.
2. Wzmocnienie potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków,
 - 2.1. cyfryzacja procesów administracyjnych,
 - 2.2. wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków,
 - 2.3. reforma finansowania ochrony i opieki nad zabytkami.
3. Rola zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja),
 - 3.1. wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych,
 - 3.2. edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Najniższym – wykonawczym – poziomem *Krajowego programu* jest 35 kierunków działań z przypisanymi im celami, harmonogramem realizacji, koordynatorami projektów, budżetem i wskaźnikami.

4.1.2. Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) została przyjęta Uchwałą Nr 8 Rady Ministrów z 14 lutego 2017 r.²⁷

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa. W jednolitym systemie programowym przedstawia cele do realizacji w horyzoncie roku 2020 i 2030, określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR. Wdrażanie tych projektów oraz stopień realizacji celów rozwojowych, określony wskaźnikami, będzie przedmiotem rozbudowanego systemu monitoringu i ewaluacji. Pozwoli to na zarządzanie realnymi procesami w gospodarce – i, w miarę potrzeb, aktualizowanie zarówno listy, jak i zakresu projektów²⁸.

W części IV dokumentu – *Kierunki interwencji* w pkt. 4. *Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej* uznano, że:

Inwestycje w kulturę wpływają nie tylko na ekonomiczny rozwój i wzrost konkurencyjności, ale także na wzmocnienie kapitału społecznego. Inwestowanie w ochronę dziedzictwa, rozwój i modernizację infrastruktury kultury oraz edukację kulturalną – kształcenie odbiorcy i jego kulturowych kompetencji przyczynia się do rozwijania kultury i innowacyjności.

²⁶ MP z 2023 r. poz. 1470.

²⁷ MP z 2017 r., poz. 260.

²⁸ *Strategia na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju...*, s. 6.

Dzięki tym kompetencjom i uczestnictwu w kulturze społeczeństwo buduje z jednej strony tożsamość, szacunek do tradycji, poczucie przynależności do wspólnoty i jej historii, z drugiej zaś kreatywność, innowacyjność, otwartość i tolerancję²⁹.

W ramach działań do roku 2020 zaplanowano m.in.:

- *Wzmacnianie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu – wspieranie instytucji kultury, których wieloletnia działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie³⁰.*

Wśród działań zaplanowanych do realizacji do 2030 r. znalazły się m.in.:

- ***Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).***
- *Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury³¹.*

4.1.4. Krajowa Polityka Miejska 2030

Dokument przyjęty Uchwałą Nr 136 Rady Ministrów w dniu 14 czerwca 2022 r.³² We wstępie zapisano:

Krajowa Polityka Miejska 2030 (KPM 2030) jest dokumentem ukierunkowanym na zrównoważony rozwój miast i miejskich obszarów funkcjonalnych. Koncentruje się na działaniach i instrumentach zorientowanych terytorialnie, które odpowiadają aktualnym wyzwaniom stojącym przed miastami oraz miejskimi obszarami funkcjonalnymi. Polityki publiczne realizowane przez liczne instytucje, szczególnie rządowe, powinny umożliwiać jak najlepsze wykorzystanie potencjałów oraz przewagę konkurencyjnych polskich miast dla zapewnienia zrównoważonego rozwoju przestrzennego oraz społeczno-gospodarczego.

Na obszarach miejskich zjawiska i problemy o różnym charakterze (gospodarcze, społeczne, demograficzne, infrastrukturalne, przestrzenne, środowiskowe, kulturowe i inne) przenikają się i wzajemnie na siebie wpływają, tworząc nie tylko skomplikowaną strukturę, ale także różnorodną siłę wzajemnych zależności. Logika KPM 2030 formułuje konieczność zerwania z podejściem wyłącznie sektorowym w prowadzeniu polityk publicznych po to, aby z jednej strony oddać złożoność i wzajemne powiązania występujących w przestrzeni miejskiej uwarunkowań i problemów, a z drugiej strony, aby proponować skuteczną odpowiedź na sformułowane wyzwania krajowej polityki miejskiej.

Kluczowymi podmiotami oraz pierwszoplanowymi adresatami niniejszego dokumentu są instytucje rządowe odpowiedzialne za programowanie kierunków rozwoju na poziomie krajowym. Natomiast kluczowymi partnerami w realizacji celów krajowej polityki miejskiej powiązanych z zasadami rozwoju miejskiego, są przede wszystkim jednostki samorządu terytorialnego (JST) oraz podmioty ze sfery pozarządowej, biznesu, nauki, kultury, organizacji zrzeszających mieszkańców, przedsiębiorców i innych interesariuszy rozwoju miejskiego.

Wizja przyjęta w Krajowej Polityce Miejskiej 2030 określa sposób realizacji polityki miejskiej: ***Istotą prowadzenia krajowej polityki miejskiej jest stawianie czoła wyzwaniom rozwojowym oraz budowanie warunków do wzmacniania zdolności miast i miejskich obszarów funkcjonalnych do zrównoważonego rozwoju, polepszenia jakości życia mieszkańców i budowania odporności na obserwowane zmiany klimatu³³.*** Realizacja

²⁹ Ibidem, s. 287.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem.

³² MP z 2022 r. poz. 746.

³³ Krajowa Polityka Miejska 2030, s. 18.

tak nakreślonego celu oparta została na sześciu celach, wpisujących się w wizję długofalowego rozwoju miast i ich obszarów funkcjonalnych:

- **Miasto kompaktowe** – oznacza dążenie do rozwoju obszarów miejskich (w zwartości strukturalnej) w sposób zrównoważony i odpowiedzialny oraz do racjonalnego wykorzystania przestrzeni i dostępnych zasobów.
- **Miasto zielone** – oznacza przeciwstawianie się pogłębianiu kryzysu klimatycznego, przeciwdziałanie skutkom zmian klimatu, ograniczenie emisji zanieczyszczeń powietrza oraz odbudowywanie ekosystemów na obszarach miejskich (zwiększanie trenów zieleni oraz ciągłość ekosystemów przenikających się z obszarami zurbanizowanymi).
- **Miasto produktywne** – oznacza oparcie rozwoju obszarów miejskich na zdywersyfikowanej gospodarce, która zapewnia mieszkańcom miejsca pracy, tworząc solidną inwestycyjną podstawę zrównoważonego rozwoju miejskiego.
- **Miasto cyfrowe** – oznacza wykorzystanie procesów transformacji cyfrowej na rzecz wzmacniania wzajemnych relacji między zarządzającymi obszarem miejskim, mieszkańcami, organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorcami, aby efektywnie zarządzać rozwojem miejskim.
- **Miasto dostępne** – oznacza nie tylko niwelowanie barier przez racjonalne usprawnienia organizacyjne i funkcjonalne, ale także gwarancję zapewnienia równych szans wszystkim mieszkańcom i pełnego ich uczestnictwa w życiu społeczności oraz w dostępie do usług publicznych niezależnie od wielkości i umiejscowienia w strukturze osadniczej.
- **Miasto sprawne** – oznacza zdolność skutecznego zarządzania, efektywnego wykorzystania zasobów własnych, ale także umiejętność współpracy między wszystkim uczestnikami procesów rozwoju miejskiego (współpraca partnerska między instytucjami, organizacjami społecznymi i gospodarczymi, mieszkańcami, i innymi – nie tylko w obrębie miast, ale także w ich obszarze funkcjonalnym)³⁴.

4.1.6. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Dokument został przyjęty Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dn. 27.10.2020 r.³⁵ W Strategii uwzględniona została także problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego – bowiem za drugi cel szczegółowy uznano: *Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich*, zaś jednym z kierunków jego działań jest: *Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury*.

Za jedno kluczowych zadań państwa uznano **dalsze inwestowanie w zachowanie obiektów zabytkowych oraz usprawnianie systemu ochrony zabytków**. W tym celu mają być realizowane kolejne edycje krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Do priorytetowych działań w obszarze ochrony zabytków zaliczono:

- **wsparcie zabytków uznanych za Pomniki Historii przez Prezydenta RP. Należy również wykorzystać ich potencjał do stymulowania rozwoju ośrodków miejskich tracących funkcje społeczno-gospodarcze**. Realizowane będą inicjatywy polegające na inwestycjach w zakresie ochrony i zachowania Pomników Historii oraz rozwoju i promocji związanej z nimi oferty turystycznej. Zadania te będą prowadzone m.in. przy udziale środków europejskich oraz krajowych. Istotne znaczenie wśród krajowych zabytków odgrywają również obiekty o charakterze sakralnym, które cechuje wysoki poziom artystyczny oraz ponadprzeciętne wartości historyczne i naukowe. Stanowią one najcenniejszą grupę zabytków architektury i budownictwa, co uzasadnia dalsze inwestowanie w ich ochronę i zachowanie;

³⁴ Ibidem.

³⁵ MP z 2020 r., poz. 1060.

- **projekt strategiczny *Rozwój turystyki kulturowej***, dotyczący działań przy obiektach znajdujących się na trasie europejskich szlaków kulturowych ze szczególnym uwzględnieniem obiektów i obszarów będących jednocześnie pomnikami historii;
- **kontynuacja projektu *Krajobraz mojego miasta***, którego celem jest zwrócenie uwagi władz samorządowych, firm i instytucji oraz społeczeństwa na problem chaosu reklamowego i konieczność zrównoważonego planowania przestrzeni miejskiej; w ramach projektu ma zostać zwiększony nacisk na działania edukacyjne oraz promocyjne w zakresie kształtowania i ochrony estetyki przestrzeni publicznych³⁶.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku

Strategia Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku została przyjęta 29 marca 2021 r.³⁷ Celami strategicznymi, których realizacji mają sprzyjać działania administracji samorządowej są:

1. **SEKTOR ROLNO-SPOŻYWCZY.** *Kształtowanie strategicznych zasobów rolnych.*
2. **PRZESTRZEŃ.** *Wzmocnienie powiązań i układów funkcjonalnych.*
3. **GOSPODARKA.** *Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjały regionu.*
4. **SPOŁECZEŃSTWO.** *Wzmacnianie kapitału społecznego.*

Dla rozwoju miasta Krasnystaw i wykorzystania w nim wartości dziedzictwa kulturowego istotna może być realizacja wybranych celów operacyjnych przedstawionych w tabeli.

Tabela 1. Wybrane cele operacyjne Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku (pogrubiением zaznaczono cele do wykorzystania w działaniach krasnostawskiej administracji samorządowej)

Cel operacyjny	Kierunki działań i interwencji	Efekty
Cel strategiczny 3. GOSPODARKA. Innowacyjny rozwój gospodarki oparty o zasoby i potencjały regionu		
Cel operacyjny 3.4. Innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych, rozwój sportu i usług wolnego czasu.	<ul style="list-style-type: none"> • Kreowanie, rozwijanie oferty i infrastruktury ośrodków łączących funkcje edukacyjne, kulturalne i rekreacyjne, wykorzystujących nowe trendy w turystyce; • Wspieranie tworzenia kompleksowej oferty turystycznej w oparciu o marki regionalne i terytorialne – pakietowanie i sieciowanie, w tym kształtowanie spójnego układu szlaków rowerowych o znaczeniu europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym; • Rozwijanie produktów i ofert wydarzeń wykorzystujących unikalne zasoby lokalne (m.in. kuchnię, wydarzenia historyczne, tradycje, materialne i niematerialne dziedzictwo kulturowe, walory środowiskowe, wydarzenia związane z przejawami współczesnej twórczości artystycznej, wydarzenia sportowe), np. utworzenie Centrum Historyczno-Archeologicznego „Grodów Czerwieńskich”; 	<p>Innowacyjne podejście do wykorzystania zasobów lokalnych wpłynie na tworzenie produktów niestandardowych, kojarzonych wyłącznie z województwem lubelskim, co wzmocni pozytywny wizerunek i pozycję regionu jako atrakcyjnego miejsca wypoczynku, przyjaznego gościnnością mieszkańców.</p> <p>Kreowanie nowych atrakcji w oparciu o niematerialne dziedzictwo kultury będzie sprzyjało zacieśnianiu więzi społecznych, integracji regionalnej, a także aktywizacji zawodowej mieszkańców. W znacznym stopniu przyczyni się do wykorzystania unikalnych zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego w rozwoju lokalnym i regionalnym.</p>

³⁶ *Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030*, s. 76.

³⁷ Uchwała Nr XXIV/406/2021 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 29 marca 2021 r. w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego do 2030 roku” – <https://strategia.lubelskie.pl/srw.html>

	<ul style="list-style-type: none"> ● Organizacja punktów usług i obsługi dla turystyki zmotoryzowanej (np. caravanning, turystyka motocyklowa); ● Upowszechnianie nowoczesnych, wykorzystujących technologie cyfrowe form dostępu do kultury i informacji o zasobach przyrodniczych; ● Rozwój infrastruktury sprzyjającej tworzeniu zróżnicowanej oferty opartej o różne formy turystyki (np. kajakową, rowerową, nordic walking, konną, kulturową, historyczną, przyrodniczą, kulinarną itp.); ● Wspieranie rozwoju przemysłów kreatywnych oraz przemysłów kultury, przedsiębiorczości bazującej na lokalnych zasobach, dziedzictwie kulturowym i usługach edukacyjnych; ● Integracja współpracy, promocji, informacji i zarządzania w turystyce w oparciu o działający w Polsce system: Polska Organizacja Turystyczna – Regionalne Organizacje Turystyczne – Lokalne Organizacje Turystyczne; ● Ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez rozwijanie funkcji użytkowej obiektów kulturowych. 	
Cel strategiczny 4. SPOŁECZEŃSTWO. Wzmacnianie kapitału społecznego		
<p>Cel operacyjny 4.1. Rozwijanie kapitału ludzkiego</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Wspieranie działań na rzecz uczenia się przez całe życie, służących poprawie wiedzy, kompetencji, umiejętności i zmianom kwalifikacji, w tym na rzecz osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi; ● Podnoszenie kwalifikacji kadry pedagogicznej, w tym zapewniające efektywne kształcenie branżowe oraz kształtowanie umiejętności kluczowych u uczniów; ● Rozwijanie szkolnictwa (zwłaszcza zawodowego), w tym w zakresie współpracy uczelni, szkół i placówek oświatowych z otoczeniem społeczno-gospodarczym, podnoszenia kompetencji nauczycieli, unowocześniania bazy dydaktycznej, wsparcia społecznej/wychowawczej roli szkół i placówek oświatowych; ● Upowszechnianie usług edukacji przedszkolnej oraz podnoszenie jej jakości; ● Kształtowanie i wzmacnianie postaw obywatelskich, prospołecznych (np. wolontariat, działalność w organizacjach pozarządowych) i przedsiębiorczych; ● Wzmocnienie edukacji kulturalnej poprzez rozszerzenie oferty edukacyjnej, budowanie tożsamości lokalnej, podnoszenie poziomu wiedzy o kulturze, sztuce i twórcach; ● Działania na rzecz aktywizacji zawodowej niewykorzystanych zasobów pracy; ● Wykorzystanie wniosków z regionalnego procesu przedsiębiorczego odkrywania do prognozowania potrzeb lokalnych rynków pracy oraz wspierania określonych kierunków kształcenia zawodowego; 	<p>Efektom podjętych działań będzie zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców regionu, wzrost przedsiębiorczości i ograniczenie skali bezrobocia.</p> <p>Lepsze wykształcenie mieszkańców umożliwi rozwój bardziej innowacyjnych i zaawansowanych technologicznie branż, a także wpłynie na jakość świadczonych usług publicznych.</p> <p>Realizacja celu pozwoli na lepsze dostosowanie kwalifikacji pracowników do potrzeb rynku pracy oraz zmniejszy migracje.</p>

<p>Cel operacyjny 4.6. Wspieranie oddolnych inicjatyw i poprawa efektywności zarządzania</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Informatyzacja i udostępnianie zasobów i danych publicznych, w tym ułatwiających inwestowanie oraz prowadzenie działalności gospodarczej; ● Budowa wizerunku regionu i kreowanie tożsamości marki województwa lubelskiego; ● Wspieranie i upowszechnianie ruchu regionalistycznego, w tym folkloru; ● Sieciowanie współpracy wojewódzkich samorządowych instytucji kultury z podmiotami (m.in. instytucje kultury, organizacje pozarządowe, koła gospodyń wiejskich, Lokalne Grupy Działania) prowadzącymi działalność kulturalną; ● Promowanie twórczości literackiej poprzez digitalizację zbiorów bibliotecznych oraz współpracę ze środowiskami literackimi; ● Promocja współczesnej kultury z uwzględnieniem dialogu międzykulturowego poprzez działania o charakterze edukacyjnym i kulturowym o wysokiej wartości artystycznej; ● Wspieranie wartościowych form promowania czytelnictwa (programów promujących czytelnictwo i rozwój bibliotek oraz przedsięwzięć upowszechniających znaczące zjawiska literatury współczesnej). 	<p>Dzięki większej koordynacji planowania rozwoju nastąpi racjonalizacja oraz poprawa efektywności wydatków sektora finansów publicznych oraz poprawa funkcjonowania i korzystania z efektów zrealizowanych przedsięwzięć.</p> <p>Korzystanie z nowoczesnych narzędzi i szerszy dostęp do informacji usprawni procesy decyzyjne w sektorze publicznym oraz prywatnym.</p> <p>Cyfryzacja geodezyjnych rejestrów publicznych pozwoli zminimalizować konieczność kontaktu bezpośredniego pomiędzy urzędem a obywatelem lub przedsiębiorcą.</p> <p>Poprzez włączenie szerokiego kręgu partnerstw w realizację wspólnych przedsięwzięć nastąpi zwiększenie integracji i odpowiedzialności za realizację zadań publicznych.</p>
--	---	---

4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego

Obecnie obowiązujący Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego [PZPWL] został przyjęty 30 października 2015 r.³⁸

Dokument zawiera szereg zapisów, które bezpośrednio lub pośrednio mogą mieć zastosowanie w realizacji zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego (w tym zabytków), czyli prowadzeniu polityki publicznej w tym zakresie przez władze Miasta Krasnostaw.

Za jedno z głównych wyzwań rozwojowych uznano w PZPWL *poprawę ładu przestrzennego i harmonizację zagospodarowania z walorami dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego*³⁹. W PZPWL sformułowano „drzewo” celów: cel wiodący (wraz z priorytetami) oraz cele główne i szczegółowe (mające charakter operacyjny). Za cel wiodący uznano: *Zrównoważony rozwój przestrzenny regionu prowadzący do podniesienia konkurencyjności województwa i poprawy warunków życia*.

W sferze polityki planistycznej dotyczącej środowiska kulturowego⁴⁰ celem głównym jest **Wzmacnianie tożsamości kulturowej regionu przez ochronę i pielęgnację zasobów kulturowych oraz ich wzbogacanie walorami współczesnymi**. Jego realizacja odbywać się będzie w oparciu o cztery cele szczegółowe:

- a) *Identyfikacja, zachowanie i ochrona zasobów dziedzictwa kulturowego oraz różnorodności krajobrazu kulturowego*;
- b) *Zachowanie przed zatarciem specyfiki kulturowej ukształtowanych historycznie struktur przestrzennych*;
- c) *Zachowanie i wzbogacanie zasobów dóbr kultury współczesnej*;

³⁸ Uchwała Nr XI/162/2015 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 30 października 2015 roku w sprawie uchwalenia Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubelskiego – Dz. Urz. Woj. Lubelskiego z 2015 r., poz. 5441.

³⁹ PZPWL, s. 35.

⁴⁰ Ibidem, s. 47–48.

d) *Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego.*

Ich osiągnięciu ma sprzyjać obowiązek stosowania się przez wszystkich uczestników procesu planowania i zagospodarowania przestrzeni do określonych zasad: głównej – **Integrowanie walorów kulturowych z przestrzenią społeczno-gospodarczą regionu** oraz sześciu zasad szczegółowych:

- a) *Koordinacja ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego z polityką ochrony środowiska przyrodniczego i rozwoju turystyki;*
- b) *Zintegrowane podejście do ochrony oraz wykorzystywania zasobów kulturowych w planowaniu przestrzennym;*
- c) *Zachowywanie i uczytelnianie istniejących wartości estetyczno-widokowych związanych z rzeźbą terenu oraz jego naturalnym i kulturowym pokryciem;*
- d) *Dążenie do redukcji kolizji krajobrazowych i estetycznych we wszelkich zmianach zagospodarowania;*
- e) *Dbałość o estetykę i integralność wizualną zespołów zabudowy;*
- f) *Promowanie wzorów architektury rodzimej w obszarach o wysokich walorach krajobrazowych.*

Bardzo istotną częścią PZPWL, zawierającą szereg szczegółowych zapisów, koniecznych do uwzględnienia w dokumentach strategicznych Miasta Krasnostaw, w tym w szczególności w gminnym programie opieki nad zabytkami, jest część **3.2. Rozwój zagospodarowania przestrzennego województwa**. Określając w niej ogólne kierunki zagospodarowania przestrzennego województwa wskazano na szczegółowe kierunki działań, traktowane jako przedsięwzięcia niezbędne do realizacji priorytetów i celów rozwojowych województwa oraz konkretne działania realizacyjne. Uzupełnieniem zdefiniowanych działań jest powiązanie ich z dokumentami szczebla krajowego i regionalnego stanowiącymi podstawę do działań.

Jednym z kierunków rozwoju przestrzennego województwa, określonych w PZPWL, jest środowisko kulturowe⁴¹. Jego ochrona – zgodnie z zapisami PZPWL – ma być realizowana przez trzy kierunki działania. Mają one bardzo istotne przełożenie na treść Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnostaw. Przedstawiono je w poniższej tabeli [*pogrubieniem wyróżniono działania szczególnie ważne dla polityki opieki nad zabytkami w Krasnymstawie*]:

Tabela 2. Kierunki działania w sferze rozwojowej – środowisko kulturowe (pogrubieniem zaznaczono kierunki istotne dla działań krasnostawskiej administracji samorządowej)

Kierunek 1. Ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego o znaczeniu światowym, europejskim i krajowym	
1.1. Wykorzystywanie obiektów i kształtowanie zagospodarowania przestrzeni kulturowych odpowiednio do ich statusu (światowego, europejskiego, krajowego) 1.2. Włączenie obiektów o wysokich wartościach kulturowych w system ochrony światowego i krajowego dziedzictwa	Dokumenty międzynarodowe <ul style="list-style-type: none"> • Wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO • Znak Dziedzictwa Europejskiego Dokumenty krajowe <ul style="list-style-type: none"> • Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie uznania za Pomnik Historii • Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie uznania za Pomnik Historii
Kierunek 2. Ochrona i opieka nad zabytkami nieruchomymi	
2.1. Rewaloryzacja oraz rewitalizacja układów urbanistycznych, ruralistycznych i przestrzennych 2.2. Rewaloryzacja obiektów i zespołów zabytkowych 2.3. Ochrona przed zabudową i eksponowanie miejsc pamięci narodowej, w tym miejsc wydarzeń i walk historycznych 2.4. Uczytelnianie relikwów zabytków archeologicznych	Dokumenty regionalne <ul style="list-style-type: none"> • Rejestr zabytków nieruchomych województwa lubelskiego (A) • Rejestr zabytków archeologicznych województwa lubelskiego (C) • Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie lubelskim
Kierunek 3. Ochrona zabytkowego krajobrazu kulturowego	

⁴¹ PZPWL, s. 75–82.

<p>3.1. Wspieranie tworzenia parków kulturowych</p> <p>3.2. Zachowanie i konserwacja zieleni komponowanej</p> <p>3.3. Ochrona panoram w celu zachowania historycznych sylwet obiektów i zespołów urbanistycznych</p> <p>3.4. Ochrona zagrożonych zanikiem tożsamości historycznie ukształtowanych krajobrazów rolniczych</p> <p>3.5. Ochrona i odtwarzanie historycznych przestrzeni publicznych o potencjale kulturowym</p> <p>3.6. Tworzenie szlaków kulturowych</p>	<p>Dokumenty regionalne</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie lubelskim • Program Szlak Zabytków Kultury Pogranicza • Program Regionalny Szlak Renesansu Lubelskiego • Delimitacja Parków Kulturowych do PZPWL, Tom I–III, opracowanie zespołowe Regionalnego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Lublinie [obecnie Oddział Terenowy Narodowego Instytutu Dziedzictwa]
---	--

Dopełnieniem określonych w PZPWL ww. kierunków działań i działań realizacyjnych są bardzo szczegółowo zdefiniowane przestrzenne warunki realizacji regionalnej polityki rozwoju [wyróżniono te spośród nich, które będą miały zastosowanie w ochronie i opiece nad zabytkami Miasta Krasnystaw]:

[...] 2) *W ramach kształtowania i utrwalania tożsamości regionalnej oraz turystycznego wykorzystania potencjału kulturowego wskazuje się:*

- **ośrodki koncentracji obiektów zabytkowych (powyżej 5 wpisów do rejestru zabytków) – w tym m.in. miasto Krasnystaw,**
 - *pasma kulturowe, traktowane jako wieloprzestrzenne struktury wyznaczone na obszarach koncentracji potencjału kulturowego pozwalającego na ukierunkowanie rozwoju turystyki i zintegrowany rozwój infrastruktury turystycznej:*
 - ✓ **pasmo Jana III Sobieskiego, obejmujące miasta i gminy posiadające dziedzictwo związane z patronem (w tym miasto: Krasnystaw),**
 - *rekomendowane parki kulturowe,*
 - **szlaki kulturowe o znaczeniu międzynarodowym, przechodzące przez Krasnystaw, tj.: Europejska Droga Kulturowa (Via Regia⁴²), Szlak Kupiecki (Via Mercatoria⁴³) wskazane do rozwoju infrastruktury turystycznej.**
- 3) *Wśród działań ukierunkowanych na zachowanie wartości obiektów dziedzictwa kulturowego jako priorytetowe uznaje się:*
- **rewaloryzację oraz rewitalizację układów i zespołów urbanistycznych, ruralistycznych i przestrzennych, w tym m.in. Krasnystaw,**
 - **ochronę i eksponowanie miejsc pamięci narodowej, w tym miejsc wydarzeń i walk historycznych, w tym miejsca ważniejszych bitew historycznych, m.in. Krasnystaw, [...]**
- 5) *W zakresie kształtowania krajobrazu kulturowego uznaje się za niezbędne:*
- *kontynuowanie tradycyjnych form osadnictwa,*
 - *utrzymanie regionalno-historycznej skali i struktury jednostek osadniczych,*
 - *skupianie zabudowy na zasadzie dogęszczania istniejącej struktury jednostek osadniczych, przy kontynuowaniu historycznego układu i charakteru,*
 - *ograniczanie realizacji napowietrznych linii energetycznych w otoczeniu obiektów i zespołów zabytkowych na rzecz sieci podziemnych,*
 - *stosowanie form zabudowy nawiązujących do tradycyjnego budownictwa,*
 - *utrzymanie obiektów małej architektury współtworzących walory krajobrazu kulturowego,*
 - *ochronę ciągów alejowych wzdłuż dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych.*
- 6) *Dla obiektów i zespołów zabytkowych ustala się:*

⁴² Por.: <https://www.via-regia.org/eng/index.php>

⁴³ Por.: <http://zachod-wschod.pl/szlakkupiecki/>

- zachowanie zabytków z wyeksponowaniem ich wartości wraz z ich najbliższym otoczeniem w celu zachowania tożsamości kulturowej miejsca,
 - zagwarantowanie ochrony krajobrazowej, historycznych sylwet przestrzennych i osi widokowych, a także ekspozycji oraz obserwacji archeologicznej.
- 7) W odniesieniu do zabytkowych układów urbanistycznych ustala się:
- zachowanie i ucztyelnianie historycznych układów i funkcji rynków oraz sieci ulicznej,
 - zachowanie lub odtwarzanie historycznego ukształtowania terenu zabytkowego zespołu miejskiego (w tym cech obronności) i układu komunikacyjnego,
 - zachowanie lub odtwarzanie elementów układów zieleni komponowanej,
 - zachowanie powiązań przestrzenno-funkcjonalnych elementów zespołów urbanistycznych,
 - ochronę sylwet miast poprzez prawidłowe zagospodarowanie stref ekspozycji zespołów urbanistycznych,
 - kształtowanie uzupełniającej zabudowy w dostosowaniu do założeń historycznych, [...]
- 10) Za elementy ekspozycji krajobrazów kulturowych wskazane do zachowania uznaje się:
- elementy ekspozycji czynnej: punkty widokowe, ciągi widokowe, osie widokowe, powiązania widokowe,
 - elementy ekspozycji biernej: panoramy, strefy ekspozycji widokowej zabytkowych obiektów i zespołów urbanistycznych (otuliny krajobrazowe), ekspozycje wewnątrz krajobrazowych, dominanty architektoniczne, otwarcia widokowe.

Uzupełnieniem kierunków działań i działań szczegółowych są **Rekomendacje dla podmiotów realizujących politykę przestrzenną w regionie – w tym dla władz jednostek samorządu terytorialnego.**

- 1) Uznaje się za celowe wykorzystanie zasobów kulturowych dla potrzeb turystyki poprzez:
 - włączenie do programów rozwoju turystyki: obiektów muzealnych, dawnych budowli obronnych, dawnych zespołów rezydencjonalnych, zespołów sakralnych, zabytków techniki [...], budynków użyteczności publicznej,
 - zagospodarowanie w formie szlaków turystycznych lub tras rowerowych historycznych szlaków handlowych,
 - wykorzystywanie ocalałych obiektów dziedzictwa kulturowego jako wzorników w kształtowaniu lokalnej przestrzeni, a także bazy dla tworzenia instytucji kultury.
- 2) Ze względu na walory kompozycyjne historycznie ukształtowanych przestrzeni uznaje się za celowe kształtowanie panoram miast w sposób zapewniający ochronę sylwet zabytkowych zespołów urbanistycznych.
- 3) Obszary o szczególnej wartości kulturowej rekomenduje się do utworzenia parku kulturowego, które [...] należy traktować jako obszary funkcjonalne ochrony krajobrazów kulturowych. Wymagane jest uszczegółowienie ich granic w lokalnych dokumentach planistycznych, tj.: planach obszarów funkcjonalnych i studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Rekomendowane parki kulturowe obejmuje się ochroną planistyczną polegającą przede wszystkim na ochronie funkcjonalnej i kompozycyjnej zabudowy (w tym historycznej linii zabudowy) oraz zakazie lokalizacji obiektów budowlanych negatywnie oddziaływujących na krajobraz (np. elektrowni wiatrowych).
- 4) W celu podkreślenia bogactwa kultury lokalnej rekomenduje się jej eksponowanie poprzez:
 - **wspieranie rozwoju sieci muzeów i skansenów,**
 - wspieranie twórczości ludowej, a także ośrodków rzemiosła ludowego poprzez tworzenie izb regionalnych,
 - **objęcie ochroną wszelkich przejawów działalności kulturowej i kulturotwórczej, przetrwałych tradycji, obrzędów, stroju ludowego oraz wspieranie współczesnych form kontynuacji tradycji lokalnych⁴⁴.**

⁴⁴ PZPWL, s. 76–82.

4.2.3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Lubelskiego na lata 2023–2026

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Lubelskiego na lata 2023–2026 został przyjęty przez Sejmik Województwa Lubelskiego w dniu 20 marca 2024 r.⁴⁵.

Cele strategiczne, operacyjne i działania, z których większość została skierowana bezpośrednio lub pośrednio do jednostek samorządu terytorialnego [pogrubieniem oznaczono te spośród działań, które powinny znaleźć się w sferze aktywności władz Miasta Krasnostaw], określono następująco:

Tabela 3. Cele strategiczne, operacyjne i działania Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Lubelskiego na lata 2023–2026 (pogrubieniem zaznaczono działania istotne dla prac krasnostawskiej administracji samorządowej)

Cel strategiczny Wzmocnienie potencjału dziedzictwa kulturowego województwa lubelskiego jako elementu rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.	
Cel operacyjny 1. Zachowanie potencjału krajobrazu kulturowego województwa	Cel operacyjny 2. Promocja zasobów dziedzictwa kulturowego województwa lubelskiego oraz idei opieki nad zabytkami
<p>Działanie 1. Zachowanie wartości krajobrazu kulturowego oraz miejsc i obiektów dziedzictwa.</p> <p>Działanie 2. Dbałość o zabytki własne województwa.</p> <p>Działanie 3. Wspieranie działań służących ochronie dziedzictwa i krajobrazu kulturowego – aktywny udział w pozyskiwaniu środków na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych.</p>	<p>Działanie 1. Utworzenie Szlaku Architektury Drewnianej Województwa Lubelskiego.</p> <p>Działanie 2. Przygotowywanie wydawnictw prezentujących bogactwo dziedzictwa kulturowego województwa lubelskiego.</p> <p>Działanie 3. Organizacja konkursu fotograficznego „Odkrywamy dziedzictwo Lubelszczyzny” z wydawnictwem pokonkursowym w formie kalendarza.</p> <p>Działanie 4. Upowszechnianie idei opieki nad zabytkami i ochrony dziedzictwa kulturowego.</p>
Cel operacyjny 3. Żywa tradycja – inwentaryzacja i ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego.	
<p>Działanie 1. Zacieśnienie współpracy ze środowiskiem naukowym służącej eksploracji, identyfikacji i dokumentacji przejawów niematerialnego dziedzictwa kulturowego subregionów Lubelszczyzny.</p> <p>Działanie 2. Wpisy na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego unikatowych zjawisk występujących na terenie Lubelszczyzny.</p> <p>Działanie 3. Wspieranie wydarzeń i inicjatyw służących ochronie i promocji niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz ich depozytariuszy.</p>	

Większość działań zaplanowanych do realizacji w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami Województwa Lubelskiego na lata 2023–2026 wpisuje się w założenia niniejszego dokumentu i powinna być uwzględniana w działaniach krasnostawskiego samorządu.

4.2.4. Regionalna Polityka Miejska Województwa Lubelskiego

Dokument został przyjęta na podstawie Uchwały Nr CCXIX/4288/2017 Zarządu Województwa Lubelskiego z dnia 3 października 2017 r. w sprawie przyjęcia dokumentu „Regionalna Polityka Miejska Województwa Lubelskiego”.

⁴⁵ Uchwała Nr LVI/813/2024 Sejmiku Województwa Lubelskiego z dnia 20 marca 2024 r. w sprawie przyjęcia „Wojewódzkiego Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Lubelskiego na lata 2023–2026” – Dz. Urz. Województwa Lubelskiego z 2024 r., poz. 2055.

Zadaniem Regionalnej Polityki Miejskiej Województwa Lubelskiego jest ukierunkowanie działań na rzecz efektywnego wykorzystania potencjałów rozwojowych miast z uwzględnieniem znaczenia poszczególnych ośrodków, jakie pełnią w obsłudze regionu. Dokument ma być narzędziem koordynacji działań na rzecz wzmocnienia ośrodków miejskich, realizowanych w ramach polityki rozwoju prowadzonej przez samorząd województwa, a także inne jednostki publiczne na poziomie regionalnym i lokalnym⁴⁶.

Krasnystaw został uznany w dokumencie za jeden z ośrodków lokalnych pełniących ważną rolę w zakresie funkcji sektora publicznego. Wśród trzech zasadniczych obszarów realizacji RPMWL: *Rozwój zewnętrznych funkcji miasta wynikających z roli poszczególnych ośrodków miejskich w obsłudze regionu*, *Wzmocnienie bazy ekonomicznej miast służącej poprawie ich konkurencyjności*, *Podnoszenie atrakcyjności miast jako obszaru życia ich mieszkańców*, za szczególnie ważny dla działań ochronnych dotyczących zasobów dziedzictwa kulturowego wyróżnić należy ostatni – *Podnoszenie atrakcyjności miast jako obszaru życia ich mieszkańców*.

Tabela 4. Obszar realizacji polityki – Podnoszenie atrakcyjności miasta jako obszaru życia ich mieszkańców (wyciąg – za RPMWL, s. 87–90).

3. Obszar realizacji polityki: Podnoszenie atrakcyjności miast jako obszaru życia ich mieszkańców		
Kierunki działań	Działania	Zakres działania
Rewitalizacja i rewaloryzacja obszarów i obiektów	Rewitalizacja centrum miast, terenów zabytkowych i przestrzeni publicznych	<ul style="list-style-type: none"> ● Rewitalizacja terenów starego miasta oraz terenów śródmiejskiej zabudowy mieszkaniowej. ● Odbudowa przestrzeni publicznych wraz z kształtowaniem centrów administracyjno-usługowych i funkcji komunikacyjnych (dworce). ● Rewaloryzacja obiektów i zespołów zabudowy zabytkowej.
Rozwój terenów rekreacji i wypoczynku	Zagospodarowanie terenów zielonych	Rewitalizacja parków miejskich
Kształtowanie struktur mieszkaniowych	Harmonizowanie zagospodarowania z walorami środowiska kulturowego i przyrodniczego	Ochrona i ekspozycja walorów środowiska kulturowego (historyczne centrum miasta, zespoły zabudowy zabytkowej i parkowej).
Rozwój infrastruktury społecznej	Rozwój obiektów i usług kultury i sztuki	<ul style="list-style-type: none"> ● Przebudowy i modernizacje istniejących miejskich obiektów: domy kultury, amfiteatry, biblioteki, mediateki, muzea itp. wraz z zagospodarowaniem terenów. ● Budowy obiektów usług kultury i sztuki, w tym o znaczeniu ponadlokalnym. ● Zwiększenie oferty usług obiektów kultury i sztuki, w tym usług związanych z innowacyjnym udostępnianiem zasobów muzealnych, bibliotecznych itp. ● Koncentracja w centrach miast ogólnodostępnych obiektów i usług infrastruktury kulturalnej.
Integracja i wzmocnienie tożsamości lokalnej mieszkańców	Tworzenie warunków dla rozwoju organizacji non-profit i inicjatyw społecznych	Udostępnianie przestrzeni historycznej i obiektów dziedzictwa kulturowego oraz miejskich obiektów infrastruktury społecznej w celu integracji mieszkańców.
	Organizowanie wydarzeń i imprez edukacyjnych i kulturalnych promujących miasto i obszar funkcjonalny i ich społeczność.	Organizowanie ogólnodostępnych wydarzeń, imprez rozrywkowych i wizerunkowych wykorzystujących potencjał kulturowy miasta i miejskiego obszaru funkcjonalnego.

⁴⁶ Regionalna Polityka Miejska Województwa Lubelskiego, Lublin 2017, s. 9.

4.2.5. Strategia Rozwoju Lokalnego Powiatu Krasnostawskiego na lata 2021–2027 z perspektywą do roku 2030

Strategia Rozwoju Lokalnego Powiatu Krasnostawskiego na lata 2021–2027 z perspektywą do roku 2030 została przyjęta na podstawie Uchwały Nr XXXIV/215/2021 Rady Powiatu w Krasnymstawie z dnia 10 listopada 2021 r.

Dziedzictwu kulturowemu i jego ochronie poświęcono w Diagnozie lakoniczną wzmiankę:

Pod względem bogactwa dóbr kultury powiat krasnostawski charakteryzuje się dużą zasobnością – na jego terenie znajdują liczne zabytki architektury i budownictwa. Do grupy najliczniej reprezentowanych obiektów zabytkowych należą obiekty sakralne (kościół, cerkwie), zespoły pałacowo-parkowe i dworsko-parkowe oraz cmentarze. Niestety wiele obiektów znajduje się w złym stanie technicznym i wymaga szerokich prac konserwatorsko-remontowych, co negatywnie wpływa na wykorzystanie istniejącego potencjału turystycznego oraz zasobów kulturalnych i historycznych powiatu⁴⁷.

Dziedzictwo kulturowe zostało uwzględnione także w analizie SWOT. Za jedną z mocnych stron uznano: *liczne zabytki architektury i budownictwa (obiekty pałacowe i dworsko-parkowe oraz zabytkowe obiekty sakralne)*, za słabą zaś: *brak powiązania występujących atrakcji przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych w zintegrowany produkt turystyczny*. Jednej z szans rozwojowych Autorzy Strategii upatrują w: *rozwoju turystyki rekreacyjnej w oparciu o przemysł czasu wolnego, atrakcyjności krajobrazowej i dziedzictwie kulturowym – sieciowe, zintegrowane produkty turystyczne, (turystyka slow life, kulturowa, wodna, zimowa oraz aktywna)*⁴⁸.

Strategia mając charakter hierarchiczny: realizację misji i wizji powiatu w 2030 roku mają zapewniać trzy cele strategiczne i przypisane im kierunki działań. W poszczególnych elementach tej hierarchii pojawiają się elementy polityki związanej z ochroną i wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego. Problematyka ta pojawia się już w misji powiatu krasnostawskiego:

Kreowanie i wspieranie rozwoju gospodarczego, społecznego i przestrzennego we współpracy z interesariuszami – samorządami gminnymi, mieszkańcami, przedsiębiorcami i partnerami społecznymi w oparciu o lokalne potencjały, specjalizacje produkcji i potrzeby mieszkańców, z poszanowaniem środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego.

a następnie została rozwinięta w wizji powiatu krasnostawskiego w 2030 roku:

W roku 2030 powiat krasnostawski rozwija konkurencyjność nowoczesnego rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego, jest obszarem atrakcyjnym turystycznie wykorzystującym potencjał przyrodniczy i kulturowy [...]

Osiągnięcie misji i wizji w zakresie dziedzictwa kulturowego wynikać będzie z realizowanych działań – w każdym z trzech celów strategicznych.

Tabela 5. Wybrane działania Strategii Rozwoju Lokalnego Powiatu Krasnostawskiego na lata 2021–2027 z perspektywą do roku 2030

Cel strategiczny 1. Wzrost jakości życia i spójności społecznej	
Działanie	Planowane rezultaty
1.3. Zwiększenie atrakcyjności obiektów kultury i dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> ● Poprawa stanu technicznego obiektów kultury i obiektów zabytkowych, ● Upowszechnianie wartości dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego), ● Doposażenie w nowoczesny sprzęt, doskonalenie oferty kultury.
1.8. Poprawa jakości i dostępności przestrzeni publicznych	<ul style="list-style-type: none"> ● Poprawa dostępności, funkcjonalności i estetyki obiektów i przestrzeni publicznych, ● Wzrost atrakcyjności przestrzeni publicznych związanej z rekreacją i odpoczynkiem.

⁴⁷ Strategia Rozwoju Lokalnego Powiatu Krasnostawskiego, s. 7.

⁴⁸ Ibidem, s. 19–22.

1.9. Wspieranie procesów rewitalizacji	<ul style="list-style-type: none"> ● Nadanie obiektom nowych funkcji edukacyjnych.
Cel strategiczny 2. Adaptacja do zmian klimatu i zrównoważona przestrzeń	
2.1. Zwiększenie efektywności energetycznej i wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych	<ul style="list-style-type: none"> ● Zwiększenie efektywności energetycznej oraz zmniejszenie energochłonności budynków użyteczności publicznej, ● Poprawa bilansu energetycznego budynków poprzez zmniejszenie zapotrzebowania na energię, ● Redukcja emisji zanieczyszczeń oraz zmniejszenie kosztów bieżących utrzymania budynków, ● Poprawa stanu środowiska w zakresie jakości powietrza.
Cel strategiczny 3. Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw i atrakcyjności inwestycyjnej powiatu	
3.2. Budowa i rozwój marki terytorialnej	<ul style="list-style-type: none"> ● Wzrost atrakcyjności gospodarczej i turystycznej powiatu, ● Wsparcie procesu kształtowania wizerunku powiatu jako obszaru atrakcyjnego dla mieszkańców, przedsiębiorców i turystów.
3.3. Rozwój sieciowych produktów turystycznych	<ul style="list-style-type: none"> ● Wzrost atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej powiatu, ● Aktualizacja produktów turystycznych i integracja oferty turystycznej w oparciu o atrakcje przyrodnicze, krajobrazowe, kulturowe i produkty lokalne, ● Wzrost roli powiatu w działaniach integracyjno-koordynacyjnych w zakresie rozwoju turystyki, (szczególnie w ramach informacji, promocji i edukacji), ● Współpraca z partnerami publicznymi i prywatnymi w zakresie rozwoju i promocji zintegrowanych produktów turystycznych, ● Pielęgnowanie tradycji kulturowej, ● Rozwijanie zdolności i talentów w dziedzinie kultury.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

W tej części Programu Opieki nad Zabytkami dla Miasta Krasnystaw na lata 2024–2027 poddano analizie dokumenty mające istotne znaczenia dla realizowanej przez administrację samorządową Miasta Krasnystaw polityki ochronnej zabytków.

Pominięto w związku z tym Strategię rozwoju miejskiego obszaru funkcjonalnego Krasnystaw PLUS na lata 2014–2020 z perspektywą do 2030 roku – w obecnie obowiązującej Strategii rozwoju Miasta Krasnystaw na lata 2023–2027 z perspektywą do roku 2030 w wyczerpujący (i szerszy niż w dokumencie strategicznym dla MOF Krasnystaw) sposób omówiona została problematyka ochrony dziedzictwa kulturowego.

Nie zostały uwzględnione także miejskie programy rewitalizacji, bowiem poprzedni dokument obowiązywał w okresie 2016–2023, zaś nowa edycja miejskiego programu rewitalizacji jest w trakcie opracowania (etap diagnozy).

5.1.1. Strategia Rozwoju Miasta Krasnystaw na lata 2023–2027 z perspektywą do roku 2030

Dokument został przyjęty Uchwałą Nr LXII/420/2024 Rady Miasta Krasnystaw z dnia 15 lutego 2024 r. Na potrzeby Diagnozy stanu miasta, przeprowadzone zostały badania ankietowe mieszkańców. Wśród ocenianych zagadnień znalazło się kilka dotyczących dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta, np.: na wysokie walory krajobrazowe miasta wskazało 68,8% ankietowanych, z kolei na niską atrakcyjność dla turystów (wynikającą przede wszystkim z niewielkiej i słabo promowanej oferty turystycznej) wskazało 48,1% ankietowanych, zaś na złą jakość usług turystycznych wskazało aż 66,2% ankietowanych.

Wśród priorytetów rozwoju mieszkańcy wskazali m.in.:

- promocję miasta, w tym: promocję turystyczną i gospodarczą (14 głosów),
- potrzebę poprawy estetyki i zagospodarowywania przestrzeni publicznych (16 głosów),
- rozwój turystyki, w tym infrastruktury oraz bazy noclegowej i gastronomicznej (19 głosów)

W Strategii przyjęto hierarchiczny układ:

wizja → cele strategiczne → cele operacyjne → kierunki działań

Dla ochrony zabytków na obszarze miasta Krasnystaw najważniejsze są zapisy znajdujące się w następujących celach⁴⁹:

Cel strategiczny 1. Zintegrowana i zrównoważona przestrzeń odpowiadająca potrzebom mieszkańców, przedsiębiorców i turystów.

- Cel operacyjny 1.1. Zintegrowane i zrównoważone planowanie przestrzenne.

⁴⁹ Strategia Rozwoju Miasta Krasnystaw na lata 2023–2027 z perspektywą do roku 2030, s. 32–44.

- Kierunek działania 1.1.1. Odbudowywanie funkcji społeczno-gospodarczych Miasta przez kompleksową rewitalizację (**Rewitalizacja społeczno-gospodarcza terenów zdegradowanych** znajdujących się w granicach Miasta przywrócenie im funkcji społecznych).
- Kierunek działania 1.1.3. Poprawa estetyki przestrzeni publicznych (Zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych poprzez inicjatywy zwiększające estetykę miejską [place, podwórka, skwery]).
- Kierunek działania 1.1.4. Podnoszenie efektywności informacji przestrzennej i planowania przestrzennego (**Poprawa jakości planowania przestrzennego**, dostosowanie dokumentów planistycznych do aktualnych uwarunkowań społeczno-gospodarczych).
- Cel operacyjny 1.3. Ochrona i wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego miasta i rozwój usług wolnego czasu.
 - Kierunek działania 1.3.1. Rozwój infrastruktury turystyczno-wypoczynkowej i sportowej na terenie miasta (**Rewaloryzacja zabytków i przestrzeni atrakcyjnych turystycznie**. Rozwój sieci szlaków turystycznych pieszo-rowerowych. Zwiększenie różnorodności i jakości oferty turystycznej dzięki ochronie i promocji dziedzictwa przyrodniczego. Poprawa jakości infrastruktury sportowej na terenie Krasnegostawu. Wzrost znaczenia organizacji kultury fizycznej i klubów sportowych działających na terenie miasta).
 - Kierunek działania 1.3.2. Rozwój rozwiązań zielonej infrastruktury w mieście (Rozwój terenów zielonych w mieście, stworzenie atrakcyjnych przestrzeni publicznych).
 - Kierunek działania 1.3.3. Rozwój i poszerzenie oferty kulturalnej miasta (**Wzrost potencjału kulturalnego instytucji kultury na terenie miasta** [działalność domów kultury, bibliotek, muzeów]. Rozwój współpracy z organizacjami pozarządowymi i twórcami kultury).

Cel strategiczny 2. Nowoczesna i konkurencyjna gospodarka oraz sprawne zarządzanie.

- Cel operacyjny 2.2. Budowa marki miasta i promocja lokalnych produktów
 - Kierunek działania 2.2.1. Działania na rzecz tworzenia oferty i promowania produktów tradycyjnych i regionalnych (**Rozwijanie oferty wydarzeń wykorzystujących unikalne zasoby lokalne, np. wydarzenia historyczne, tradycje, obiekty kultury, walory środowiskowe**).
 - Kierunek działania 2.2.2. Kreowanie produktów turystycznych wykorzystujących nowe trendy w turystyce (**Wspieranie rozwoju usług turystycznych wspomagających innowacyjne wykorzystanie walorów przyrodniczo-kulturowych**, takich jak: przewodnictwo, usługi gastronomiczne, usługi hotelarskie, informacja turystyczna oraz promocja Miasta poprzez: mapy turystyczne, pamiątki, sprzęt turystyczny, internet. Udostępnienie centrum miasta do rozwoju społecznego i usług czasu wolnego).
- Cel operacyjny 2.4. Efektywne zarządzanie miastem
 - Kierunek działania 2.4.2. Rozwój e-administracji oraz dostępu do e-usług (**Wykorzystanie technologii informacyjnych w udostępnianiu zasobów kulturowych, przyrodniczych i turystycznych**. Działania ukierunkowane na rozwój internetowej administracji i usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną [składanie wniosków drogą elektroniczną, elektroniczny punkt informacji]).

5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Krasnystaw

Zgodnie z art. 9 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, Miasto Krasnystaw dysponuje *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Krasnystaw*.

Obecnie obowiązujący dokument został przyjęty Uchwałą Nr X/73/2011 Rady Miasta Krasnystaw z dnia 27 października 2011 r. zmieniającą w całości wcześniejsze *Studium* przyjęte Uchwałą Nr XLIII/283/98 Rady Miasta Krasnegostawu z dnia 29 kwietnia 1998 r. oraz poddany został kilkukrotnym zmianom merytorycznym. Ostatnia zmiana *Studium* przyjęta została Uchwałą Nr LVIII/388/2023 Rady Miasta Krasnystaw z dnia 14 września 2023 r.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego nie jest aktem prawa miejscowego, jednak ma za zadanie określać politykę przestrzenną gminy, w tym lokalne zasady zagospodarowania przestrzennego, które z kolei (na podstawie art. 9 ust. 4 *ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*) są wiążące przy sporządzaniu miejscowych planów.

W tomie II *Studium – Kierunki zagospodarowania przestrzennego*, zawarty został rozdział poświęcony zasadom ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, które zgodnie z ustawowymi wymogami powinny być następnie uwzględnione w prawie lokalnym⁵⁰.

Ochrona zabytkowego krajobrazu kulturowego jest obok ochrony środowiska naturalnego najważniejszym celem publicznym polityki przestrzennej gmin. Na terenie miasta występują obszary, o różnym stopniu wymagań ochronnych, w zależności od zachowanych lub koniecznych do uczynienia i ekspozycji walorów zasobu kulturowego, na których obowiązują powszechne standardy ochrony wynikające z obowiązującego prawa.

Zgodnie z wymogami ustawowymi, ustala się zasady ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego, które powinny być uwzględnione w prawie lokalnym.

Podstawową przesłanką waloryzacji i kwalifikacji zabytków do różnego stopnia ochrony jest wartość naukowa, edukacyjna, regionalna i fizjonomiczna stanu istniejącego, poddanego niezbędnym działaniom poznawczym i porządkowym – opieka nad zabytkami.

Celami ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego na terenie miasta są:

- 1) Ochrona dziedzictwa kulturowego i historycznego, utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego, w tym:
 - układu i reliktyw osadnictwa prahistorycznego i średniowiecznego (stanowisk archeologicznych),
 - średniowiecznej i nowożytnej struktury osadniczej,
 - historycznych nawarstwień i przekształceń cywilizacyjno-kulturowych,
 - niematerialnych wartości historycznych i społecznych.
- 2) Zachowanie i kształtowanie wartościowego środowiska antropogenicznego i zapewnienie jego trwałego użytkowania poprzez:
 - ochronę prawno-konserwatorską zabytków archeologicznych,
 - ochronę prawno-konserwatorską układów przestrzennych,
 - ochronę prawno-konserwatorską zabytków budownictwa, techniki i zieleni zabytkowej,
 - prawne kształtowanie współczesnych form zabudowy i zagospodarowania terenu z poszanowaniem tradycji i wykorzystaniem wzorców regionalnych,
 - utrzymanie podstawowej funkcji centrum, determinującej fizjonomię krajobrazu tej części miasta,
 - zachowanie w formie naturalnej cieków, stawów, starorzeczy w granicach miasta,
 - zachowanie krawędzi leśnych od strony Wieprza zamykających obszary otwarte jako elementu kształtującego krajobraz miasta,
 - zachowanie w dobrym stanie technicznym i estetycznym dominant kulturowych i krajobrazowych, utrzymanie ich roli w krajobrazie,
 - zahamowanie niekorzystnych procesów degradujących krajobraz, powstałych poprzez ugorowanie terenów rolnych, wycinanie zadrzewień przydrożnych i śródpolnych, zwłaszcza w wąwozach oraz innych istotnych form fizjonomii krajobrazu,
 - utrzymanie i nie ograniczanie ekspozycji układów komponowanej zieleni parków, cmentarzy i obsadzeń przydrożnych i śródpolnych,
 - utrzymanie i eksponowanie historycznie ukształtowanej sieci dróg, w szczególności w rejonie historycznego centrum miasta,
 - zapobieganie powstawaniu ubytków w zabudowie kamienicznej i tworzenie warunków do jej odbudowy,
 - utrzymanie i eksponowanie zabudowy historycznej, jej proporcji, formy, dachów, wielkości i układu otworów, rodzaju stolarki i jej zdobnictwa, materiału budowlanego,

⁵⁰ *Studium...*, t. II, s. 19–31.

- kształtowanie walorów estetycznych nowej zabudowy w szczególności mieszkalnej jednorodzinnej poprzez nawiązywanie do tradycji i wartości regionalnych, w zakresie określania formy architektonicznej i materiałów budowlanych,
- przeciwdziałanie degradacji krajobrazu kulturowego nowymi lokalizacjami budowli substandardowych (tymczasowych pawilonów usługowych, baraków, budek kempingowych, agresywnych form reklamy) i rozwiązaniami technicznymi (naziemne sieci inżynieryjne, wolnostojące konstrukcje inżynieryjne),
- ochronę przed dewastacją zabytków archeologicznych – ustalanie ochrony w planach miejscowych,
- zachowanie w dobrym stanie technicznym i estetycznym zabytków oraz innych elementów zagospodarowania,
- ochronę miejsc związanych ze sprawowaniem praktyk religijnych – krzyży i kapliczek przydrożnych,
- opracowanie materiałów pomocniczych do nauczania i propagowania historii i tradycji regionu.

Zabytki, chronione na podstawie wpisu do rejestru zabytków, podlegają ustawowym procedurom i na ich terenie zapisy prawa miejscowego mają charakter ograniczony do istotnych ustaleń komunikacyjnych i inżynierskich nie ingerujących w struktury chronione.

W odniesieniu do obiektów nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków województwa lubelskiego obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań konserwatorskich we wszystkich działaniach planistycznych, projektowych i realizacyjnych. Zasady kształtowania przestrzennego i prowadzenia wszelkich inwestycji winny być podporządkowane wnioskowi i decyzjom konserwatorskim. Dotyczy to również zmiany sposobu zagospodarowania terenu, zmiany sposobu użytkowania obiektów oraz wtórnych podziałów historycznych założeń. Wszelka działalność inwestycyjna prowadzona przy tych obiektach i w otoczeniu zabytków wymaga uzyskania pozwolenia Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Układ urbanistyczny wraz z ogólną sylwetą miasta znajduje się w rejestrze zabytków województwa lubelskiego. W niniejszym studium obszar ten został wskazany na załączniku rysunkowym nr 6 – Kierunki zagospodarowania przestrzennego jako obszar objęty strefą konserwatorską.

Celem ustalenia strefy konserwatorskiej jest:

- zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych zabudowy kształtujących sylwetę zespołu;
- zachowanie rozplanowania ulic i placów z zachowaniem ich szerokości, przekroju, nawierzchni;
- utrzymanie historycznych linii zabudowy oraz wysokości i proporcji budynków, geometrii dachów, materiałów wykończeniowych;
- zachowanie charakteru wnętrza urbanistycznych;
- zachowanie historycznego podziału działek, ewentualnie nawiązanie do dawnych podziałów;
- zachowanie zabudowy historycznej, jej konserwacja, rewaloryzacja, rekonstrukcja;
- zachowanie towarzyszącej historycznej zieleni komponowanej;
- dostosowanie nowej, wprowadzanej na obszarze zabudowy do historycznej kompozycji w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni muru i otworów wraz z nawiązaniem form współczesnych do lokalnej tradycji architektonicznej;
- usuwanie obiektów dysharmonizujących;
- dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zespołu zabytkowego przez nawiązanie do historycznego programu mieszkaniowo-usługowego;
- wprowadzenie elementów reklamy wizualnej jedynie w miejscach dopuszczonych przez służby ochrony zabytków (WKZ);
- dążenie do kompleksowych badań historycznych obszaru.

Dla ochrony wartości krajobrazu kulturowego związanego z wpisanym do rejestru zabytków układem urbanistycznym wraz z ogólną sylwetą miasta, wprowadza się strefę „E” ochrony ekspozycji zespołu staromiejskiego. Ochronie podlega zagospodarowanie terenu na przedpołu widokowym na jego sylwetę i dominanty przestrzenne oraz w rejonach otwarć widokowych na kierunkach wyznaczonych historyczną siatką ulic.

Zasady ochrony:

- ograniczenie w granicach strefy dotyczy: lokalizacji zabudowy przekraczającej wysokość zabudowy historycznej kształtującej sylwetę miasta, lub o formach agresywnych; zespołów zieleni wysokiej lub obsadzeń krzewami, ograniczającymi widok na sylwetę lub dominanty z ciągów komunikacyjnych, terenów otwartych i przestrzeni publicznych,

- utrzymanie tarasowego układu kształtowania panoramy miasta od strony południowej poprzez zachowanie ukształtowania terenu i ograniczenie wysokości zabudowy,
- ograniczenie lokalizacji budowli o wysokości przekraczającej istniejącą zabudowę i zadrzewienia w sąsiedztwie istniejących dominant krajobrazowych.

Dla zabytków nie wpisanych do rejestru, w tym zabytków archeologicznych wykazanych w AZP (ewidencja archeologiczna na podstawie Archeologicznego Zdjęcia Polski) oraz obiektów będących w gminnej ewidencji zabytków, zasady ochrony ustala się w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, zgodnie z polityką określoną w niniejszym studium, a prawidłowość tych ustaleń jest weryfikowana w procedurach opiniowania i uzgodnień organów.

W odniesieniu do zabytków archeologicznych wyznacza się strefy ochrony archeologicznej – stanowisk w granicach ich zasięgu wskazanego na załączniku rysunkowym nr 6 – Kierunki zagospodarowania przestrzennego. W obrębie tych obszarów wszelka działalność inwestycyjna, związana z prowadzeniem prac ziemnych (kubatura, liniowa, drogowa, pozyskiwanie surowców mineralnych) oraz zmiany w użytkowaniu gruntów, wymagają uprzedniego uzgodnienia z LWKZ zakresu i rodzaju niezbędnych badań archeologicznych, zgodnie z wymogami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Prace ziemne towarzyszące uzgodnionym inwestycjom, muszą być poprzedzone ratowniczymi badaniami archeologicznymi, po uzyskaniu pozwolenia LWKZ na prowadzenie badań archeologicznych.

Wszystkie wyżej wymienione – bardzo dobrze sformułowane – zapisy *Studium* powinny być, zgodnie z przepisami *ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, uwzględnione w uchwalanych miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

5.1.3. Miejsce Plany Zagospodarowania Przestrzennego

Na terenie miasta obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego⁵¹ wymienione w poniższej tabeli.

Tabela 6. Miejsce plany zagospodarowania przestrzennego obowiązujące na obszarze Miasta Krasnostaw wraz z charakterystyką zasad ochrony dziedzictwa kulturowego, w tym krajobrazu kulturowego.

Lp.	Teren objęty planem	Nr uchwały Rady Miasta Krasnostaw	Publikacja (Dz. Urz. Województwa Lubelskiego)	Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazu kulturowego
Nieaktualne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego				
1.	Teren pasa drogowego ul. Rejowieckiej	XXII/153/2000 z dn. 27.04.2000	2000.55.663	Brak zapisów dotyczących problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
2.	Teren pasa drogowego ul. Wincentego Witosa	XXII/154/2000 z dn. 27.04.2000	2000.55.664	Brak zapisów dotyczących problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
3.	Teren pasa drogowego ul. Lwowskiej	XXII/155/2000 z dn. 27.04.2000	2001.16.268	Brak zapisów dotyczących problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
4.	Teren w rejonie ulic: Kacza, Kołwrot, Kościuszki, Kilińskiego, Gawryłowa	XVIII/145/2004 z dn. 24.06.2004	2004.149.2105	§ 2.1. Tereny 2MN, 5U, ZP, 9G: Podczas realizacji inwestycji na terenach – w przypadku natrafienia na ruchome zabytki archeologiczne w postaci ceramiki, kafli, szkła, przedmiotów krzemienionych, kości ludzkich lub zwierzęcych – inwestor zobowiązany jest do natychmiastowego powiadomienia o tym fakcie Wojewódzki Oddział Służby Ochrony Zabytków w Lublinie Delegatura w Chełmie. Prace ziemne mogą być objęte nadzorem archeologicznym lub interwencyjnymi ratowniczymi badaniami archeologicznymi.

⁵¹ Na podstawie: *Oceny aktualności Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego* – przyjętej Uchwałą Nr XLI/321/2018 Rady Miasta Krasnostaw z dnia 4 października 2018 r.

5.	Ciąg komunikacyjny ulic: Polewana, Kościuszki, Gawryłowa, Nieczaja	XXVI/202/2005 z dn. 09.03.2005	2005.120.2263	§ 5.1. Na obszarze objętym opracowaniem nie występują obiekty objęte formami ochrony prawnej przez konserwatora zabytków. 2. W celu zachowania i podkreślenia walorów krajobrazu kulturowego, na obszarze opracowania ustala się następujące zasady: 1) nie dopuszcza się możliwości lokalizowania obiektów dysharmonizujących z zabudową istniejącą; 2) nowe obiekty należy dostosować do zabudowy sąsiadującej z projektowaną; 3) zachować cenne formy architektoniczne i wystrój zabudowy istniejącej.
Częściowo aktualne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego				
6.	Osiedle Lubelskie Część „B” (przy ul. Sienkiewicza)	XLV/303/1998 z dn. 18.06.1998	1998.11.57	§ 1.3. Teren 1 MN Zabudowa o wys. do III kondygnacji z uwzględnieniem tradycyjnych dla miasta form architektonicznych i detalu.
7.	ul. Graniczna – „Chmielnik”	XX/134/2000 z dn. 03.02.2000	2000.55.662	Brak zapisów dotyczących problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
8.	ul. Kickiego	XXVII/193/2000 z dn. 28.09.2000	2000.75.921	§ 6.1.1) c) formy architektoniczne nowej zabudowy mieszkalnej i usługowej nawiązującej do cech regionalnych przy starannym dowiązaniu do rzeźby terenu i krajobrazu kulturowego.
9.	ul. Sokołowskiego	XXXV/253/2001 z dn. 28.06.2001	2002.8.274	Brak zapisów dotyczących problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
10.	Osiedle Lubelskie Część „A” (ulice wewnątrzsiedlowe i ciągi piesze)	XL/276/2001 z dn. 25.10.2001	2001.100.1638	Brak zapisów dotyczących problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
11.	Osiedle Lubelskie Część „B” (ulice wewnątrzsiedlowe i ciągi piesze)	XL/277/2001 z dn. 25.10.2001	2001.100.1639	Brak zapisów dotyczących problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
12.	Osiedle Lubelskie Część „C” (ulice wewnątrzsiedlowe i ciągi piesze)	XL/278/2001 z dn. 25.10.2001	2001.100.1640	Brak zapisów dotyczących problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
13.	ul. Gospodarcza, zbiornik Lubańki	XLIX/340/2002 z dn. 8.08.2002	2002.112.2517	Brak zapisów dotyczących problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
14.	ul. Bojarskiego	V/40/2003 z dn. 10.04.2003	2003.77.2138	Brak zapisów dotyczących problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
15.	Teren w rejonie ulic: Konopnickiej, Sikorskiego, Piekarskiego, Piłsudskiego	XVIII/144/2004 z dn. 24.06.2004	2004.149.2104	Brak zapisów dotyczących problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
16.	Teren w rejonie ulic: Piłsudskiego, Piekarskiego, Sikorskiego, Porucznika Zręba	XXXII/246/2005 z dn. 25.10.2005	2006.3.21	§ 5.1. Na obszarze objętym opracowaniem nie występują obiekty objęte formami ochrony prawnej przez konserwatora zabytków. 2. W celu zachowania i podkreślenia walorów krajobrazu kulturowego, na obszarze opracowania ustala się następujące zasady: 1) nie dopuszcza się możliwości lokalizowania obiektów dysharmonizujących z zabudową istniejącą; 2) nowe obiekty należy dostosować do zabudowy sąsiadującej z projektowaną; 3) zachować cenne formy architektoniczne i wystrój zabudowy istniejącej.
Aktualne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego				

17.	ul. Okrzei	XXXIV/253/2009 z dn. 13.11.2009	2009.148.3171	<p>§ 8. 1. w granicach planu zlokalizowany jest obiekt architektury i budownictwa znajdujący się w gminnej ewidencji zabytków – dom przy ul. Stefana Okrzei nr 13 na działce nr ewid. 1668. Dopuszcza się zmiany adaptacyjne obiektu po uprzednim uzgodnieniu z LWKZ.</p> <p>W przypadku koniecznej rozbiórki obiektu, znajdującego się w gminnej ewidencji zabytków, należy przedstawić inwentaryzację architektoniczną w celu uzyskania zgody LWKZ.</p> <p>2. W przypadku natrafienia podczas prowadzenia robót inwestycyjnych na pradziejowe naważstwa kulturowe, obiekty ziemne i znaleziska archeologiczne należy wstrzymać prace i powiadomić urząd konserwatorski lub Burmistrza Krasnegostawu. Kontynuacja prac będzie możliwa pod nadzorem archeologicznym przez uprawnionego archeologa na podstawie pozwolenia konserwatorskiego.</p>
18.	ul. Okrzei, Polewana, Kościuszki i Poniatowskiego	XX/164/2012 z dn. 29.11.2012, zmieniony Uchwałą Nr VII/30/2024 z dn. 16.09.2024	2013 r., poz. 598	§ 7. Na terenie objętym planem nie wskazuje się obiektów i obszarów objętych ochroną dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
19.	ul. Ułańska, Polna, Makowa, Bławatna i Witosa	XXVIII/228/2013 z dn. 12.11.2013	2013 r., poz. 5165	§ 7. Na terenie objętym planem nie wskazuje się obiektów i obszarów objętych ochroną dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej
20.	Rejon ulic: Gołębiej i Witosa	XXVIII/229/2013 z dn. 12.11.2013	2013.5166	<p>§ 7. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:</p> <p>1) wskazuje się lokalizację stanowiska archeologicznego nr 62 o powierzchni do 1 ara ujętego w wojewódzkiej ewidencji zabytków zgodnie z rysunkiem planu;</p> <p>2) podczas realizacji inwestycji w rejonie stanowiska archeologicznego nr 62 o powierzchni do 1 ara należy przeprowadzić badania archeologiczne w zakresie odpowiadającym zakresowi robót ziemnych po uzyskaniu pozwolenia właściwego konserwatora zabytków zgodnie z przepisami odrębnymi.</p>
21.	Rejon ulic: Bohaterów Września, Łukasińskiego, Bielszy, Niesieckiego, Czuby i Ułańskiej	XXVIII/230/2013 z dn. 12.11.2013	2013.5167	§ 7. Na terenie objętym planem nie wskazuje się obiektów i obszarów objętych ochroną dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
22.	Rejon ulic: Okrzei, Królowej Sołki i Królowej Jadwigi	XXXVI/310/2014 z dn. 23.10.2014	2014.3939	Na terenie objętym planem nie występują i nie wskazuje się obiektów i obszarów objętych ochroną dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
23.	Rejon ulic: Wspólnej, Łąkowej, Topolowej, Bocianie, Rybiej, Kółwrót i Kościuszki	VI/31/2015 z dn. 31.03.2015 zmieniony Uchwałą Nr XXX/225/2021 z dn. 22.06.2021 (t.j. Dz. Urz. Woj. Lub. z dn. 11.10.2022 r., poz. 4851)	2015.1417	<p>§ 11. Na obszarze objętym miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego znajdują się zabytki archeologiczne, ujęte w gminnej ewidencji zabytków, stanowiące obiekty podlegające ochronie na podstawie przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz.U. z 2014 r., poz. 1446).</p> <p>§ 12. Dla zabytków archeologicznych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, ustala się:</p> <p>1) wyznacza się strefy ochrony archeologicznej dla zabytków archeologicznych w granicach ich zasięgu podanego na mapie;</p> <p>2) w obrębie wyznaczonych stref wszelka działalność inwestycyjna, związana z prowadzeniem</p>

				prac ziemnych (kubaturowa, liniowa, drogowa, pozyskiwania surowców mineralnych) oraz zmiany w użytkowaniu gruntu musi być poprzedzona badaniami archeologicznymi.
24.	Rejon ulic: Sokołowskiego, Polewanej i Okrzei	XIII/103/2015 z dn. 29.12.2015	2016.523	§ 7. Na terenie objętym planem nie występują i nie wskazuje się obiektów i obszarów objętych ochroną dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.
25.	Rejon ulic: Rejowieckiej, Gospodarczej, Torowej, Kwiatowej i Witosy	XXXIV/277/2018 z dn. 15.03.2018 zmieniony Uchwałą Nr XLVII/318/2022 z dn. 24.11.2022	2018.1787	§ 7. 1. Ustala się ochronę zabytków archeologicznych – stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków w formie stref ochrony archeologicznej, zgodnie z rysunkiem planu. 2. W obszarze strefy ochrony archeologicznej: 1) wszelka działalność inwestycyjna związana z prowadzeniem prac ziemnych (kubaturowa, liniowa, drogowa, pozyskiwanie surowców mineralnych) oraz zmiany w sposobie użytkowania gruntu wymaga uzgodnienia z LWKZ – przed zgłoszeniem lub uzyskaniem pozwolenia na budowę, zgodnie z przepisami odrębnymi; 2) prowadzenie robót ziemnych, towarzyszących inwestycji w obszarze stanowisk archeologicznych wymaga przeprowadzenia badań archeologicznych, po uprzednim uzyskaniu pozwolenia LWKZ w Lublinie.
26.	Rejon ulic: Poniatowskiego, Szkolnej i Kościuszki	XXXVI/291/2018 z dn. 30.05.2018	2018.2941	§ 7. 1. Wskazuje się obiekt zabytkowy ujęty w gminnej ewidencji zabytków (młyn, przy ul. Szkolnej), zgodnie z rysunkiem planu. 2. Dla obiektu zabytkowego ujętego w gminnej ewidencji zabytków ustala się: 1) zachowanie tkanki historycznej stanowiącej o wartości kulturowej obiektu w zakresie bryły, kształtu dachu, formy architektonicznej, detalu (w tym podziałów stolarki okiennej), wystroju i kompozycji elewacji zgodnie z pierwotnymi cechami; 2) prowadzenie prac budowlanych przy obiekcie zabytkowym na zasadach regulowanych przepisami odrębnymi.
27.	Rejon ulic: Sikorskiego, Okrzei, Mickiewicza, Poniatowskiego i Kościuszki	XVII/127/2020 z dn. 6.02.2020	2020.1249	§ 6. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: 1) w granicach planu występuje układ urbanistyczny objęty wpisem do Rejestru Zabytków Województwa Lubelskiego pod numerem A/628 – zgodnie z przepisami odrębnymi, w granicach chronionego obszaru ustala się: a) zasady kształtowania przestrzennego i prowadzenia wszelkich inwestycji, w tym również zmiany sposobu zagospodarowania terenu, zmiany sposobu użytkowania obiektów oraz wtórnych podziałów historycznych założeń, winny być podporządkowane zaleceniom i decyzjom konserwatorskim, b) zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych zabudowy kształtujących sylwetę zespołu, c) zachowanie rozplanowania ulic i placów z zachowaniem ich szerokości, przekroju, d) utrzymanie historycznych linii zabudowy oraz wysokości i proporcji budynków, geometrii dachów, materiałów wykończeniowych, e) zachowanie charakteru wnętrza urbanistycznych,

			<p>f) zachowanie historycznego podziału działek, ewentualnie nawiązanie do dawnych podziałów,</p> <p>g) zachowanie zabudowy historycznej, jej konserwacja, rewaloryzacja, rekonstrukcja,</p> <p>h) zachowanie towarzyszącej historycznej zieleni komponowanej,</p> <p>i) dostosowanie nowej, wprowadzanej na obszarze zabudowy do historycznej kompozycji,</p> <p>j) w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni muru i otworów wraz z nawiązaniem form współczesnych do lokalnej tradycji architektonicznej,</p> <p>k) dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zespołu zabytkowego przez nawiązanie do historycznego programu mieszkaniowo-usługowego,</p> <p>l) wszelkie działania inwestycyjne wymagają pozwolenia LWKZ, zgodnie z przepisami odrębnymi,</p> <p>m) obowiązuje prowadzenie badań archeologicznych przy pracach ziemnych oraz przy realizacji uzbrojenia inżynierskiego terenu – zgodnie z przepisami odrębnymi;</p> <p>2) w granicach planu występują obszary, zabudowa i obiekty wpisane do Rejestru Zabytków Województwa Lubelskiego – zgodnie z przepisami odrębnymi:</p> <p>a) zasady kształtowania przestrzennego i prowadzenia wszelkich inwestycji, w tym również zmiany sposobu zagospodarowania terenu, zmiany sposobu użytkowania obiektów oraz wtórnych podziałów historycznych założeń, winny być podporządkowane zaleceniom i decyzjom konserwatorskim,</p> <p>b) wszelkie działania inwestycyjne wymagają pozwolenia LWKZ – zgodnie z przepisami odrębnymi,</p> <p>c) prowadzenie badań archeologicznych przy pracach ziemnych oraz przy realizacji uzbrojenia inżynierskiego terenu – zgodnie z przepisami odrębnymi;</p> <p>3) w granicach planu występują obszary, zabudowa i obiekty wpisane do wojewódzkiej i Gminnej Ewidencji Zabytków:</p> <p>a) dopuszcza się zmiany adaptacyjne obiektów, znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków lub gminnej ewidencji zabytków, po uprzednim uzgodnieniu z LWKZ – zgodnie z przepisami odrębnymi,</p> <p>b) w przypadku uzasadnionej rozbiórki obiektu, znajdującego się w wojewódzkiej ewidencji zabytków lub gminnej ewidencji zabytków, należy wykonać inwentaryzację architektoniczną i przedłożyć do uzgodnienia z LWKZ w celu uzyskania zgody na rozbiórkę;</p> <p>4) wyznacza się na rysunku planu strefy ochrony archeologicznej dla stanowisk archeologicznych wpisanych do wojewódzkiej oraz gminnej ewidencji zabytków, zarejestrowanych podczas badań archeologicznych przeprowadzonych metodą Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP):</p> <p>a) oznaczone na rysunku planu stanowiska archeologiczne podlegają ochronie konserwatorskiej w zakresie warunków prowadzenia prac ziemnych, a także wznoszenia budowli, którym towarzyszą prace ziemne</p>
--	--	--	---

				<p>i przekształcenia naturalnego ukształtowania terenu, zgodnie z przepisami odrębnymi dotyczącymi ochrony zabytków;</p> <p>5) odkrycie w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, zobowiązuje inwestora do podjęcia stosownych działań określonych przez przepisy odrębne dotyczące ochrony zabytków;</p> <p>6) wyznacza się strefę „E” ochrony ekspozycji zespołu staromiejskiego – w granicach strefy ochronie podlega zagospodarowanie terenu na przedpolu widokowym zespołu staromiejskiego, w tym w szczególności:</p> <p>a) zakaz lokalizacji zabudowy przekraczającej wysokość zabudowy historycznej kształtującej sylwetę miasta, lub o formach agresywnych,</p> <p>b) zakaz lokalizacji zespołów zieleni wysokiej lub obsadzeń krzewami, ograniczającymi widok na sylwetę lub dominantę z ciągów komunikacyjnych, terenów otwartych i przestrzeni publicznych,</p> <p>c) nakaz utrzymania tarasowego układu kształtowania panoramy miasta od strony południowej poprzez zachowanie ukształtowania terenu i ograniczenie wysokości zabudowy,</p> <p>d) zakaz lokalizacji budowli o wysokości przekraczającej istniejącą zabudowę i zadrzewienia w sąsiedztwie istniejących dominant krajobrazowych.</p>
28.	Rejon ulic: Sokółowskiego i Polewanej	XXVI/193/2021 z dn. 18.02.2021	2021.1112	<p>§ 6. Ustala się następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej:</p> <p>1) w granicach planu nie występują zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków województwa lubelskiego oraz gminnej ewidencji zabytków;</p> <p>2) odkrycie w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, zobowiązuje inwestora do podjęcia stosownych działań określonych przez przepisy odrębne dotyczące ochrony zabytków.</p>
29.	Rejon ulicy Granicznej	LIV/373/2023 z dn. 15.06.2023	2023.4527	<p>§ 11 ust. 4. Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych, oraz dóbr kultury współczesnej: nie ustala się.</p>

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Rys historyczny Miasta Krasnystaw

Znaleziska archeologiczne z okolic Krasnegostawu świadczą, że obszar ten był zasiedlany już począwszy od schyłkowego paleolitu. W epoce neolitycznej „rewolucji rolniczej” pojawiały się tu grupy należące do różnych „kultur archeologicznych”. O atrakcyjności dla osadników decydowały dogodne warunki do prowadzenia uprawy i hodowli, a także sytuowania osad.

Ukształtowane w okresie od VIII do IX w. struktury plemienne na terenie międzyrzecza Wieprza i Bugu, zaczynają, począwszy od X–XI w. ustępować miejsca grodom wczesno-państwowym. Ma to niewątpliwie związek

z nasilającym się zainteresowaniem tymi ziemiami ze strony zarówno Polan, jak i Rusinów⁵². Grody wczesnopiętowieczne (datowane na X–XIII w.) – co odróżniało je od plemiennych – miały o wiele bardziej złożone i różnorodne funkcje: oprócz oczywistej militarnej, także administracyjne, sakralne czy wczesnomiejskie. Ich usytuowanie – w naturalnie obronnych miejscach wododziału Wieprza i Bugu, przy jednoczesnym istnieniu „pustki osadniczej” pomiędzy Wieprzem a Wisłą – wskazuje, że mogły one wyznaczać zachodnią granicę Rusi w okresie od X do XIII w.⁵³. Być może szczególną rolę w tym systemie obronnym pełnił Szczekarzew – jako gród broniący jednego z niewielu dogodnych przejść przez Wieprz w jego środkowym biegu. Lokalizacja grodu Szczekarzew – pomimo kilku hipotez – nie jest znana do dziś⁵⁴.

Pierwsza wzmianka o Szczekarzewie – datowana na 1219 rok – pojawiła się w Kodeksie Hipackim – *Roku 6727 przychodził Lestko [Leszek Biały] na Daniła do Szczekarzewa broniąc mu iść na pomoc Mścistawowi, teściowi swojemu*⁵⁵. Kolejna wzmianka – z 1282 roku – pochodząca również z Kodeksu Hipackiego dotyczy akcji militarnej księcia mazowieckiego Bolesława II: *Roku 6790 (1282) Bolesław upatrzwszy czas, przyszedł w dwustu wojów w okolice Szczekarzewa i dziesięć wsi wziął i odszedł z powrotem z dumą wielką, jakby wziął ziemię całą*⁵⁶. Fakt przywołania Szczekarzewa przez kronikarza może potwierdzać ówczesne znaczenie grodu, jako ważnego ośrodka pogranicznego.

Po raz pierwszy nazwa Krasnystaw pojawiła się w kopii dokumentu wydanego przez księcia Władysława Opolczyka 5 października 1377 r., ustanawiającego w Bełzie skład soli dla kupców przybywających z Litwy: *[...] iżby obecny dokument i dawniejsze ich przywileje nie wzbudziły więcej gniewu Litwinów na sól ruską, którą w okolicy Bełza na sprzedaż wystawiać należy, [w miastach sąsiednich, jako to w Hrubieszowie, Sokalu, Krasnymstawie, Chełmie, Horodle, etc.] dla składowania litewskiej soli w uprzednim postanowieniu o rzeczonym składzie bełskim wyznaczonych*⁵⁷.

Unia polsko-litewska w Krewie z 1385 r., przyniosła dla Rusi Czerwonej stabilizację stosunków politycznych, której konsekwencją był intensywny rozwój osadnictwa. Wyprawa Jadwigi na Ruś w 1387 r. i przyłączenie jej wraz z ziemią chełmską do Korony ostatecznie wprowadziły je w sferę przemian społeczno-gospodarczych zachodzących na jej obszarze⁵⁸. Jednym z ważniejszych elementów tych przemian były lokacje oparte zwłaszcza na prawie niemieckim [magdeburskim].

Szczekarzew był jednym z pierwszych miast w ziemi chełmskiej, które uzyskały prawa miejskie – przywilej lokacyjny wydał król Władysław Jagiełło w dniu 1 marca 1394 r. O lokacji miasta w tym miejscu zdecydowały zapewne względy gospodarcze, przede wszystkim handel. Szczekarzew [Krasnystaw] leżał na znanym już w XII–XIII w. szlaku handlowym wiodącym z Rusi na zachód – przez Lublin i Kraków. Położenie przy dogodnej [i jednej z niewielu nad środkowym Wieprzem] przeprawie przez rzekę podnosiło wartość lokalizacji miasta.

Faktycznym organizatorem miasta został wójt dziedziczny – Stanisław z Kozic – który uzyskiwał całość władzy administracyjnej i sądowniczej. Nowo lokowane miasto zostało uposażone gruntami o powierzchni 100 łanów miary frankońskiej, z których 2 król polecił przekazać miejscowemu kościołowi, 4 nadał dziedzicznemu wójtowi, 2 kolejne przeznaczono na pastwiska, zaś pozostałe 92 miały być rozmiarzone i rozdysponowane pomiędzy mieszczan⁵⁹.

⁵² Por. T. Dzieńkowski, *Plemiennie i wczesnopiętowieczne grody międzyrzecza Wieprza i Bugu*, [w:] *Pogranicze polsko-ruskie we wczesnym średniowieczu na Lubelszczyźnie*, Lublin 2009, s. 43.

⁵³ Ibidem, s. 51, także ryc. 7.

⁵⁴ Por. np. P. Grządka, *W sprawie lokalizacji grodziska w Krasnymstawie*, *Archeologia Polski Środkowowschodniej*, 2005, t. 7, s. 259–261; K. Grochecki, *Głos w sprawie lokalizacji latopisowego grodziska Szczekarzew. Reinterpretacja źródeł*, „Nestor” 2013, nr 1, s. 28–33.

⁵⁵ Za: https://imwerden.de/pdf/psrl_tom02_ipatievskaya_letopis_1908.pdf, s. 504.

⁵⁶ Za: https://imwerden.de/pdf/psrl_tom02_ipatievskaya_letopis_1908.pdf, s. 605.

⁵⁷ Zbiór dokumentów małopolskich. Cz. 1–6, Kraków 1962–1974, wyd. I. Sułkowska-Kurasiowa, St. Kuraś, Kraków 1962–1974.

⁵⁸ B. Nowak, *Lokacja Szczekarzewa (Krasnegostawu) w 1394 roku*, „Rocznik Chełmski” 1995, t. 1, s. 19.

⁵⁹ Ibidem, s. 21; Oryginał przywileju lokacyjnego spłonął, kopia zachowała się w „Metryce Koronnej” – *Littere fundationis oppidi Krasnystaw et ius Theutonicum illi attributum*, Archiwum Główne Akt Dawnych, Metryka Koronna, ks. 36, s. 674–677.

Dogodne położenie Szczekarzewa / Krasnegostawu – w centrum ogromnego państwa polsko-litewskiego, przy ważnym szlaku handlowym ze Śląska i Wielkopolski na Ruś, sprzyjało szybkiemu rozwojowi miasta, które dodatkowo było obdarzane licznymi przywilejami przez kolejnych królów – m.in. Kazimierza Jagiellończyka, Zygmunta Starego czy Zygmunta Augusta. Krasnystaw pod koniec XV w. *należał do najporządniejszych miast w Polsce, domy były po większej części murowane i ludność znaczna*⁶⁰. Znaczenie miasta wzrosło w związku z ustanowieniem w Krasnymstawie w 1433 r. siedziby starostwa grodowego, a także ze względu na przeniesienie tu w 1490 r., siedziby diecezji chełmskiej przez biskupa Mikołaja z Łomży. Funkcję katedry przejął położony przy rynku, nieistniejący dzisiaj, kościół parafialny p.w. Wszystkich Świętych, a w latach 1776–1805 pełnił ją barokowy jezuicki kościół p.w. Św. Franciszka Ksawerego.

Na przełomie XV i XVI w. Krasnystaw bardzo ucierpiał w związku z wielkimi najazdami tatarskimi na wschodnie ziemie Rzeczypospolitej (1500, 1512, 1519), a także w wyniku wielkiego pożaru w 1524 r., który strawił większą część miasta. Spłonęło m.in. całe miejskie archiwum, w tym oryginał przywileju lokacyjnego.

Dzięki przywilejom królewskim – Zygmunt Stary i Zygmunt August – miasto dość szybko podniosło. Organizowały się tu liczne cechy rzemieślnicze, np. szewców, rzeźników, krawców, ślusarzy, kowali, siodlarzy, złotników, mieczników, kuśnierzy czy płócienników⁶¹. Krasnostawscy kupcy prowadzili handel z miastami Małopolski, Śląska, Wielkopolski i Pomorza. Lustracja z 1616 r. wykazała, że *Krasnystaw należał do znakomitszych pod każdym względem miast powiatowych w XVI wieku, a zamek jego do rzędu większych i obronniejszych liczone*⁶². Nieco wcześniej, bo w 1564 r. Krasnystaw liczył już prawie 2000 mieszkańców (dla przykładu – Kraków w tym samym czasie zamieszkiwało ok. 20 tys. ludzi). Dla podniesienia obronności miasto zostało ufortyfikowane murami, fosą i po części wałami z palisadą.

W latach 1588–1589 zamek w Krasnymstawie pełnił specjalną rolę – więzienia dla arcyksięcia Maksymiliana Habsburga – pretendenta do korony polskiej, wziętego do niewoli przez hetmana wielkiego koronnego Jana Zamoyskiego w bitwie pod Byczyną.

Miasto rozwijało się dzięki kolejnym przywilejom królewskim, związanymi np. z prawem składu, prawem poboru opłat itp., a także zwolnieniom od różnych powinności, np. na rzecz wojska, w zamian za właściwe zaopatrzenie murów miejskich. Krasnystaw był wówczas dobrze rozwiniętym organizmem miejskim. Nad Wieprzem wznosił się zamek, obok którego znajdowały się zabudowania kościoła i klasztoru Augustianów oraz cerkwi grecko-katolickiej. We wschodniej części rynku, otoczonego kamieniczkami wznosił się budynek ratusza. Także przy rynku stał stary kościół katedralny uposażony jeszcze przez Władysława Jagiełłę. Od zachodu, przy murach miejskich wznosiły się zabudowania kościoła, klasztoru i szpitala Bonifratrów. Po drugiej stronie rzeki, obok mostu znajdowały się kościół i szpital św. Ducha, zaś obok Bramy Lubelskiej, jeszcze w obrębie murów miejskich wznosił się szpital św. Łazarza. Miasto otoczone było murami z dwoma bramami: Krakowską i Lubelską oraz fosami⁶³.

W miarę spokojny rozwój miasta został gwałtownie zahamowany w połowie XVII w., w związku z kilkudziesięcioletnim okresem wojen toczonych przez Rzeczpospolitą. Krasnystaw był w tym okresie kilkakrotnie spustoszony przez różnych najeźdźców – wojska kozackie w 1648 r., wojska kozacko-ruskie w 1655 r., wojska szwedzkie w 1656 r. i 1704 r., wojska węgierskie w 1657 r., a także przez będące konsekwencją wojen liczne zarazy, które nawiedzały ziemie województwa ruskiego w II poł. XVII w. ponad dziesięć razy.

W 1685 r. do Krasnegostawu przybyli z Lublina misjonarze jezuicki, którzy odcisnęli tu swój znaczący ślad – zarówno w dziejach miasta, jak i w jego krajobrazie. Początkowo, po oficjalnej instalacji w dzień Trzech Króli w 1691 r., pracowali przy katedrze, w której mieli konfesjonał i ambonę. Dzięki dobrodziejom i patronom

⁶⁰ M. Baliński, T. Lipiński, *Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym opisana*, t. II, z. 2, Warszawa 1845, s. 949.

⁶¹ Ibidem, s. 951.

⁶² Ibidem.

⁶³ Por. *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. VIII: Województwo lubelskie, z. 8: Powiat krasnostawski, Warszawa 1960, s. 15–16.

jezuitów, zwłaszcza z rodu Potockich, już w 1697 r. rozpoczęto budowę kościoła pod wezwaniem Św. Franciszka Ksawerego wraz z klasztorem, według projektu i pod kierunkiem Jana Husa, sprowadzonego z Węgier⁶⁴. Budowę kościoła zakończono w 1717 r., a konsekracja miała miejsce 5 października 1741 r. W kolejnych latach swoją działalność rozpoczęły także: bursa (1713 r.), seminarium duchowne (erygowane w 1719 r., oddane do użytku w 1739 r.) i kolegium (1720 r.). Przez cały okres funkcjonowania klasztoru jezuitów w Krasnymstawie przewinęło się 183 zakonników, w tym m.in. o. Kasper Niesiecki, który napisał tu swoje słynne dzieło – herbarz polski pt. „Korona Polska”⁶⁵. Obecność Jezuitów w Krasnymstawie zakończyła kasata zakonu w 1773 r.

Druga połowa XVIII i początek XIX w. były dla Krasnegostawu – jak i dla całej Rzeczypospolitej – burzliwym i dramatycznym czasem. W 1772 r., po pierwszym rozbiore Polski i zajęciu sporej części ziem powiatu krasnostawskiego przez cesarstwo Austro-Węgierskie, Krasnystaw stał się miastem przygranicznym. W wyniku konfederacji targowickiej i w konsekwencji II rozbioru Polski w 1793 r. Krasnystaw znalazł się w bezpośredniej bliskości granicy z Austro-Węgrami i Rosją. Przegrana próba zbrojnej obrony suwerenności Rzeczypospolitej – Insurekcji Kościuszkowskiej w 1794 r. – przyniosła miastu zniszczenia. Szczególnie mocno ucierpiał krasnostawski zamek spalony przez wojska rosyjskie. W 1795 r. po III rozbiore Polski, Krasnystaw znalazł się – na niewiele ponad 10 lat – w granicach Cesarstwa Austro-Węgierskiego, bowiem już w 1809 r. wszedł w skład ziem Księstwa Warszawskiego.

Dwa lata później miasto dotknął kataklizm – w wielkim pożarze spłonęło ponad sto domów w centrum miasta oraz m.in. ratusz miejski. Znaczna część dzisiejszej zabudowy pierzei rynku pochodzi właśnie z okresu odbudowy miasta po tym pożarze. Kongres Wiedeński (1815 r.) kończący okres wojen napoleońskich i ugruntowujący porządek polityczny w Europie na wiele lat, przyniósł miastu na 100 lat nowego zaborcę – Rosję.

Władze carskie przejęły sporą część obiektów pełniących dotychczas funkcje sakralne – dawny klasztor jezuitów oraz dawny kościół i klasztor augustianów. W ramach „porządkowania” miasta rozebrano pozostałości zamku i dawnych murów i bram miejskich. W zamian za przejęte obiekty, augustianie otrzymali nowy kościół i budynek klasztorny zbudowane w latach 20. XIX w. na ówczesnych przedmieściach, przy drodze na Lublin (ob. kościół Świętej Trójcy przy ul. Okrzei).

Już od końca XVIII w., przez okresy: Królestwa Kongresowego, przynależności do cesarstwa rosyjskiego, II Rzeczypospolitej aż do II wojny światowej, Krasnystaw pełnił funkcję miasta garnizonowego. Od 1790 r. swoje stanowiska miały w Krasnymstawie oddziały 4 Brygady Kawalerii Narodowej. Jej żołnierze brali udział m.in. w kampanii litewskiej w 1792 r. oraz w bitwach Insurekcji Kościuszkowskiej w 1794 r. – pod Raclawicami, Szczekocinami czy w obronie Warszawy. Po powstaniu Królestwa Kongresowego w 1815 r., w Krasnymstawie stacjonowały: sztab 2 brygady ułanów dowodzonej przez gen. Jana Wyssenhofa oraz sztab i dwa (1 i 2) szwadrony, wchodzącego w skład tej brygady, 2 pułku ułanów dowodzonego przez płk. Józefa Dwernickiego. Przez stacjonujące w Krasnymstawie szwadrony przewinęło się wielu weteranów wojen napoleońskich. W okresie przed i po Powstaniu Styczniowym w Krasnymstawie stacjonowały liczne oddziały armii carskiej: 4 Charkowski Pułk Ułanów (1862), 6 Klastickij Pułk Ułanów (1865) czy bateria z 8 Brygady Artylerii (1865). W latach 1888–1889 do Krasnegostawu przeniesione zostały oddziały 67 Tarutińskiego p.p i część oddziałów 66 Butyrskiego p.p. Zaś tuż przed wybuchem I wojny światowej stacjonowała w mieście 6 Dońska kozacka bateria artyleryjska⁶⁶. Żołnierze polscy pojawili się w Krasnystawie dopiero po zakończeniu I wojny światowej – w 1936 r. stacjonowała tutaj kadra kompanii szkolnej 6 batalionu telegraficznego.

⁶⁴ Katalog zabytków sztuki..., s. 17; inne źródła podają, że projektantem kościoła i klasztoru był jezuita Jan Delamars – np. L. Grzebień SJ, *Encyklopedia Wiedzy o Jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, Kraków 1996; www.jezuici.krakow.pl/bibl/enc.htm;

⁶⁵ L. Grzebień SJ, *Encyklopedia Wiedzy o Jezuitach...*

⁶⁶ Por. K. Łatawiec, *Rosyjskie siły zbrojne na obszarze Guberni Lubelskiej w latach 1864–1914*, Teka Komisji Historycznej Oddziału Lubelskiego PAN, 2006, nr 1, s. 124–144.

Dopiero w 2. poł. XIX w. w Krasnymstawie zaczęli się osiedlać na większą skalę Żydzi. Wcześniej, na mocy przywileju *de non tolerandis Judaeis* wydanego jeszcze w 1554 r. przez króla Zygmunta Augusta – obowiązywał ich zakaz osiedlania się w obrębie murów miejskich. Król Stefan Batory potwierdzając wcześniejszy przywilej, zezwolił jednak Żydom na osiedlanie się na przedmieściach Krasnegostawu – Grobla, Zakręt, Zastawie, Góry, Zadworze, Krakowskie Przedmieście. Liczba zamieszkujących w Krasnymstawie Żydów wzrastała powoli – od ok. 0,4% wszystkich mieszkańców miasta w 1827 r., przez 4,2% w 1857 r., po 24,4% pod koniec XIX w. i 23,4% w 1919 r.⁶⁷

Żydzi krasnostawscy zajmowali się handlem, kupiectwem oraz rzemiosłem. Część z nich posiadała własne zakłady rzemieślnicze i przemysłowe. Żydzi zamieszkiwali oprócz centrum – ul. Zamkowa, Rzeźnicka, Koszarowa, Poniatowskiego i Czysta – także tereny poza murami miejskimi, ulice Zamojską, Rejowiecką oraz Mostową⁶⁸.

W czasie I wojny światowej Krasnostaw był trzykrotnie zdobywany. Już 30 sierpnia 1914 r. po przeprowadzeniu przez oddziały austriackie ostrzału artyleryjskiego miasto opuściły wojska rosyjskie. Trzy dni później Rosjanie wyparli z miasta oddziały austriackie. W dniu 17 lipca 1915 r. oddziały niemieckie wyparły z Krasnegostawu Rosjan. Miasto bardzo poważnie ucierpiało, szczególnie w wyniku walk z 1914 r. – zniszczone i wypalone zostały m.in. dwie pierzeje rynku – zachodnia i południowa. W całym mieście zniszczeniu uległo prawie 400 obiektów, w tym w obrębie historycznego miasta 68 mieszkalnych i 111 ujętych w kategorii budynki fabryczne i gospodarcze⁶⁹.

W czasach II Rzeczypospolitej Krasnostaw utrzymał status miasta powiatowego. Miasto powoli było odbudowywane ze zniszczeń wojennych, m.in. w 1924 r. otwarto odbudowany Ratusz Miejski, w latach 20. odbudowano także kamienice w pierzejach południowej i zachodniej. Miasto zaczęło się także rozwijać – na bazie trzech kamienic w latach 1923–1928 wzniesiono budynek Sejmiku Powiatowego. Pomiedzy ulicami Poniatowskiego i Kościuszki zostało zaplanowane ówczesne „centrum handlowe” miasta. Zostały wówczas opracowane projekty budynku jatek miejskich (wzniesiony w 1930 r.), a także – bardzo ciekawy architektonicznie, ale niezrealizowany – budynek hali targowej.

Ludność Krasnegostawu w okresie międzywojennym, utrzymywała się z pracy w handlu, rzemiośle i rolnictwie. Na potrzeby przetwórstwa rolnego zaczęły więc powstawać zakłady przetwórcze. M.in. w 1920 r. olejarnia Lubelskiego Towarzystwa Rolniczego znajdująca się przy „drodze na Chełm” (ob. Rejowiecka), w 1921 r. fabryka przetworów owocowych Łukasza Bazylko znajdująca się „przy szosie zamojskiej”, w 1922 r. młyn motorowy Stanisława Kostrzanowskiego przy ul. Mokrej, w 1923 młyn parowy (napędzany lokomobilą) Lejba Ajzensztajna przy ul. Lwowskiej (późniejszy młyn „Rekord”), w 1930 r. młyn motorowy Hersza Lischosa przy ul. Rzecznej i w 1934 r. olejarnia stanowiąca rozbudowę młyna Ajzensztajna.

Pierwszym poważnym zakładem przemysłowym miała być Fabryka prochów i materiałów wybuchowych „Nitrat” wznoszona w ramach inwestycji związanych z Centralnym Okręgiem Przemysłowym. Niestety brak jest na jej temat jakichkolwiek szczegółów⁷⁰.

W mieście rozwijało się także szkolnictwo – w 1921 r. utworzona została szkoła rolnicza, dzięki której – a właściwie jej pierwszemu dyrektorowi Tadeuszowi Fleszyńskiego – dużą popularność (trwającą do dziś) zyskała uprawa chmielu, w latach 1929–1930 wzniesiono budynki szkoły powszechnej przy Krakowskim Przedmieściu (dziś Zespół Nr 3 Przedszkola i Szkoły Podstawowej), w latach 1930–1937 wybudowana została szkoła powszechna przy ul. Mostowej (ob. PSP nr 5), a w latach 1936–1937 planowano budowę (niezrealizowaną) budynków liceum i bursy przy ul. Łabędziej (ob. Podwale).

⁶⁷ *Historia społeczności* – <https://sztetl.org.pl/pl/miejscowosci/k/679-krasnostaw>; szerzej na ten temat por. R. Dąbrowski, *Mniejszości narodowe na Lubelszczyźnie w latach 1918–1939*, Kielce 2007.

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ M. Gałęcka, *Wielka wojna na Lubelszczyźnie. Zniszczenia historycznych miast i losy zabytków*, „Ochrona Zabytków” 2015, nr 1, s. 30.

⁷⁰ Por. np. L. Cimek, *Krasnostaw w planach COP*, „Nestor. Czasopismo artystyczne” 2011, nr 4, s. 18.

Rozwój miasta został przerwany przez wybuch II wojny światowej. W rejonie Krasnegostawu w dnia 18–19 września 1939 r. rozegrała się bitwa pomiędzy oddziałami polskimi a niemieckimi, w wyniku której poległo prawie 150 żołnierzy polskich (spoczywają w kwaterze wojennej na miejscowym cmentarzu parafialnym). Przez cały okres okupacji w rejonie Krasnegostawu aktywnie działały silne oddziały partyzanckie. Jedną z najbardziej spektakularnych akcji był atak przeprowadzony na miejscowe więzienie we wrześniu 1943 r. przez partyzantów z Batalionów Chłopskich i uwolnienie ponad 250 więźniów. W czasie II wojny światowej wielu mieszkańców Krasnegostawu straciło życie – byli rozstrzelani w Kumowej Dolinie, Katyniu i Charkowie (mjr rez. Eugeniusz Olejniczakowski – prawnik, urzędnik państwowy, ostatni przedwojenny Starosta Krasnostawski), więzieni w obozach koncentracyjnych na Majdanku i Oświęcimiu, żydowscy obywatele miasta zostali wymordowani w obozach zagłady w Bełżcu i Sobiborze, wielu zginęło w czasie walk na frontach albo w walkach partyzanckich.

W lipcu 1944 r. wraz z wkroczeniem na ziemie polskie oddziałów Armii Czerwonej, dla całej Polski, w tym i Krasnegostawu zaczął się okres nowego ustroju państwowego.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy ma swoją definicję ustawową, zawartą w *ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym*, gdzie w art. 2 pkt 16e stwierdzono, że przez krajobraz *należy rozumieć postrzeganą przez ludzi przestrzeń, zawierającą elementy przyrodnicze lub wytwory cywilizacji, ukształtowaną w wyniku działania czynników naturalnych lub działalności człowieka*.

Krajobraz kulturowy Krasnegostawu został ukształtowany w efekcie kilku zasadniczych momentów w jego historii. Pierwszym i podstawowym czynnikiem, który do dziś stanowi o charakterze krajobrazu kulturowego miasta jest jego lokacja w 1394 r. Wybrane wówczas miejsce lokowania organizmu miejskiego – na wysokim brzegu Wieprza, otoczonym od południa i północy szerokimi, bagnistymi dolinami i ukształtowany wówczas klasyczny wręcz średniowieczny układ przestrzenny miasta z dużym rynkiem i wychodzącymi zeń ulicami determinują charakter dzisiejszego krajobrazu kulturowego miasta. Kolejnym momentem dziejowym, który odcisnął swoją pieczęć w krajobrazie kulturowym Krasnegostawu jest budowa (na przełomie XVII i XVIII w.) zespołu kościoła i kolegium jezuickiego w południowo-zachodniej części miasta. Stały się one najważniejszą dominantą w krajobrazie miasta, szczególnie w ekspozycji południowej i wschodniej. Ostatnim momentem dziejowym, który zaważył na dzisiejszym krajobrazie kulturowym miasta jest jego odbudowa po zniszczeniach w 1811 r., a następnie po zniszczeniach wojennych z 1914 r. Wówczas w przestrzeni miejskiej pojawiła się druga dominanta krajobrazowa – ratusz miejski z wysoką wieżą.

W decyzji LWKZ obejmującej ochroną układ urbanistyczny Miasta Krasnystaw za szczególną wartość chronioną uznano: [...] *ogólną sylwetę miasta od strony południowej i wschodniej, ściśle związaną z niezabudowanymi terenami na skarpie, z zachowaniem dominanty zespołu pojezuickiego odgrywającego decydującą rolę zarówno w sylwecie miasta, jak i w kompozycji rynku, kompleksem budynków poaugustiańskich organizujących sylwetę miasta od strony wschodniej* [...].

Elementami, które burzą chronioną sylwetę miasta są: wysoki komin ciepłowni budynku przy ul. Partyzantów 12 (widoczny od południa i od wschodu), wysoki maszt na budynku PSP przy ul. Poniatowskiego, wysoki maszt telefonii komórkowej na budynku przy ul. Poniatowskiego 1A oraz budynki gospodarcze przy ul. Jezuickiej. Wszystkie te budynki i urządzenia techniczne stanowią absolutnie niedopuszczalną „konkurencję” dla obiektów historycznych – kościoła i kolegium jezuickiego oraz ratusza miejskiego. Należy w związku z tym dążyć do ich usunięcia z krajobrazu miasta, ze względu na sprzeczność z treścią decyzji o wpisie do rejestru zabytków układu urbanistycznego miasta.

Ryc. 1. Panorama miasta od strony południowej

Ryc. 2. Panorama miasta od strony wschodniej

Innymi, często niedocenianymi, wartościami krajobrazu kulturowego są tzw. wnętrza urbanistyczne oraz estetyka przestrzeni miejskiej.

W Krasnymstawie wnętrzami urbanistycznymi wymagającymi interwencji są szczególnie zaplecza pierzei rynkowych – zwłaszcza wschodniej (ul. Browarna), południowej (ul. Partyzantów) oraz w części północnej (ul. Czysta), a także ulic Jezuickiej, Rzecznej, Sikorskiego, Marszałka Piłsudskiego i Żurka, których zabudowa może poważnie (i negatywnie) wpływać na ekspozycję miasta od strony południowej. Pożądane byłoby sukcesywne wypełnianie luk w zabudowie do ukształtowania pełnych pierzei i likwidacja zabudowy substandardowej (gospodarczej, garażowej itp.).

Estetyka przestrzeni centralnej części miasta – Plac 3-go Maja (dawny rynek) – uległa znaczącej poprawie w wyniku prac rewaloryzacyjnych, dzięki którym wprowadzono zarówno elementy nowej posadzki rynku, jak i małej architektury – latarnie, ławki, kosze itp.

Odpowiednie zapisy mające kształtować charakter wnętrza urbanistycznych oraz wpływające na estetykę przestrzeni miejskiej zostały uwzględnione w przyjętym przez Radę Miasta miejscowym planie zagospodarowania

przestrzennego obejmującym obszar ograniczony ulicami: Sikorskiego, Okrzei, Mickiewicza, Poniatowskiego i Kościuszki⁷¹.

Ryc. 3. Substandardową zabudową na zapleczu budynku Ratusza

Bardzo poważnym problemem wymagającym odpowiednich uregulowań obejmujących swoją skalą obszar co najmniej śródmieścia miasta jest kwestia reklam, tablic reklamowych i informacyjnych oraz szyldów. Obecnie na terenie miasta można znaleźć wiele miejsc przesyconych i „oszeconych” licznymi reklamami i tablicami, degradującymi przestrzeń publiczną, także w granicach układu urbanistycznego miasta lokacyjnego wpisanego do rejestru zabytków.

Ryc. 4. Nadmierna ilość szyldów reklamowych na elewacji

5.2.3. Zabytki nieruchome

Zgodnie z definicją u.o.z. (art. 3 pkt 1 i 2) zabytek nieruchomy to: *nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.*

⁷¹ Uchwała Nr XVII/127/2020 Rady Miasta Krasnystaw z dnia 6 lutego 2020 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego centralnej części miasta w rejonie ulic: Sikorskiego, Okrzei, Mickiewicza, Poniatowskiego i Kościuszki w Krasnystawie – https://umkrasnystaw.bip.lubelskie.pl/?id=926&action=details&document_id=1487070.

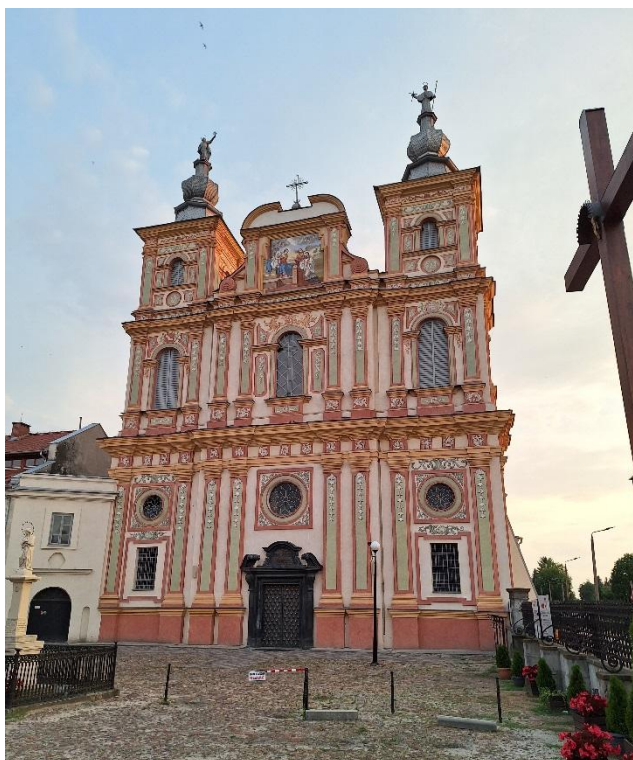
Zabytki nieruchome znajdujące się na terenie miasta Krasnystaw⁷² można podzielić na cztery zasadnicze typy: obiekty i zespoły sakralne, obiekty użyteczności publicznej, obiekty rezydencjonalne i mieszkalne oraz obiekty gospodarcze i przemysłowe.

Do pierwszego typu należą: zespół klasztorny pojezuicki, zespół poaugustiański (stary), zespół klasztorny poaugustiański (nowy), cmentarz parafialny, d. cmentarz żydowski oraz kapliczki. Do typu drugiego należą: ratusz, budynek Sejmiku Krasnostawskiego, budynek dawnej poczty konnej (ob. budynek mieszkalny) oraz budynki szkolne. Do grupy obiektów rezydencjonalnych i mieszkalnych zaliczają się: dwór starościański, kamienice usytuowane wokół rynku i w ulicach od rynku wychodzących oraz inne budynki mieszkalne. W grupie ostatniej zaś znajdują się: jatki miejskie, spichlerz i młyny.

OBIEKTY SAKRALNE

Zespół kościoła, klasztoru i kolegium Jezuitów

Kościół pw. św. Franciszka Ksawerego – wzniesiony jako typowy, barokowy kościół jezuicki w latach 1695–1717. Budowla o prostokątnym korpusie, szerokiej dwuprzęsłowej nawie z parami niskich kaplic po bokach, pełniących rolę naw bocznych i dwiema kwadratowymi wieżami od frontu. Transept o płtykych ramionach, szerokości równej szerokości nawy. Nad skrzyżowaniem nawy i transeptu spłaszczona kopuła, odbudowana w latach 1879–1881 po zawaleniu się pierwotnej wysokiej kopuły. Prezbiterium krótkie, zamknięte półkoliście. Obok niego z jednej strony zakrystia ze skarbcem na piętrze, zaś z drugiej strony kaplica Pana Jezusa. Pierwotnie nad nią znajdował się kapitułarz i loża kolatorska zlikwidowane w czasie odbudowy kopuły.

Ryc. 5. Kościół pw. św. Franciszka Ksawerego

Ściany kościoła rozczłonkowane pilastrami toskańskimi podtrzymującymi szerokie wyłamyujące się belkowanie z wydatnym gzymsem. Okna zamknięte odcinkowo, w uszatyh obramieniach. Kaplice boczne połączone prostokątnymi przejściami ujętymi w portale z czarnego marmuru, uszakowate, z przerwany frontonami zwieńczonymi popiersiami na postumentach. Wejścia do zakrystii i kaplicy Pana Jezusa (z prezbiterium i transeptu) prowadzą przez drewniane profilowane portale, z hierogramami IHS w wolutowych zwieńczeniach.

Fasada kościoła dwuwieżowa z lekko wysuniętą częścią środkową, o dwóch kondygnacjach rozdzielonych profilowanymi gzymsami, podobnie profilowany gzyms nad drugą kondygnacją. W fasadzie pilastry toskańskie na cokołach. Podobną formę mają elewacje boczne. Portal główny wykonany w 1715 r. z czarnego marmuru, w stylu późnobarokowym, z tablicą fundacyjną w przerwany zwieńczeniu wolutowym. Dachy kościoła dwuspadowe, nad kaplicami i zakrystią pulpitarne, kryte blachą. Hełmy wież o kształcie gruszkowatym, pokryte blachą, zwieńczone figurami jezuickich świętych – Ignacego Loyoli i Franciszka Ksawerego (rekonstruowana w 1951 r. po pożarze wieży) drewnianymi, obitymi blachą.

Kolegium – wzniesione w stylu barokowym wraz z kościołem w latach 1695–1717, przekształcone po pożarze w 1902 r., obecnie w części pozbawione cech stylowych. Budowla o trzech nierównej długości skrzydłach

⁷² Na podstawie: *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. VIII: *Województwo lubelskie*, z. 8: *Powiat krasnostawski*, Warszawa 1960.

otaczających wraz z kościołem obszerny, prostokątny dziedziniec. We wnętrzach zachowane sklepienia kolebkowo-krzyżowe w korytarzach i pomieszczeniach. Układ pomieszczeń na parterze bardzo mocno przekształcony, na piętrze w większości zachowany. W południowym narożniku obszerna sala nakryta sklepieniem zwierciadlanym – prawdopodobnie dawny refektarz.

Elewacje zewnętrzne z częściowo zachowanymi gzymsami kordonowymi oraz profilowanym gzymsem wieńczącym. Dachy dwuspadowe, kryte blachą.

Pałac biskupi – wzniesiony w stylu barokowym, w pierwszej połowie XVIII w., jako jeden z gmachów jezuickich, w latach 1730–1826 użytkowany jako rezydencja biskupów chełmskich. W drugiej ćwierci XIX w. własność inżyniera Macieja Bayera, budowniczego szosy z Lublina do Zamościa. Budynek prostokątny, z niewielkim dziedzińcem. Wnętrze w części przekształcone, z częściowo zachowanymi sklepieniami kolebkowo-krzyżowymi w pomieszczeniach parteru. Elewacja zewnętrzna z pilastrami tokańskimi i profilowanym gzymsem wieńczącym. Portal prostokątny ujęty pilastrami tokańskimi, zwieńczony wydatnym gzymsem, nad którym umieszczono półkolistą okno w profilowanym obramieniu. Przy narożniku zachodnim elewacji frontowej wmurowane dwa fragmenty portalu późnogotyckiego – zapewne z początków XVI w. (pochodzące z krasnostawskiego zamku), przeniesione tu w 1843 r. Dach dwuspadowy, nowszy, kryty blachą.

Seminarium – budynek oddany do użytku w 1739 r. Wzniesiony w stylu barokowym, jednak wskutek przebudów XIX i XX w. w części utracił swoje pierwotne cechy stylowe. Zarówno wnętrze, jak i elewacje w części przekształcone – jedynie w elewacji bocznej od północnego-wschodu znajdują się pilastry tokańskie. Całość budynku z silnie profilowanym gzymsem wieńczącym. Dach czterospadowy, kryty blachą.

Wikariat – wzniesiony w XVIII w. Wnętrze w części przekształcone. Elewacje proste, bez elementów zdobniczych, jedynie z profilowanym gzymsem wieńczącym. Dach czterospadowy, kryty blachą.

Zespół kościoła i klasztoru Augustianów (stary)

Stary kościół Augustianów (niegdyś pw. Świętej Trójcy) – wzniesiony w latach 1394–1434 przez Władysława Jagiełłę. Po zniszczeniu przez Tatarów w 1449 r. odbudowany ok. 1458 r. przez Kazimierza Jagiellończyka. Kościół na nowo erygowany w 1505 r. przez Aleksandra Jagiellończyka, zniszczony ponownie przez Szwedów w 1656 r. W latach 1821–1824 kościół odebrany zakonnikom przez władze carskie i zamieniony na magazyn. Mury kościoła gotyckie z cegły i kamienia wapiennego, jednak wskutek wielu przebudów pozbawione wszelkich cech stylowych. Wnętrze kościoła całkowicie przebudowane – podzielone na dwie kondygnacje. Budowla z zewnątrz oszkarpowana. Dach dwuspadowy, kryty blachą.

Stary klasztor Augustianów – murowany z cegły i kamienia wapiennego zapewne ok. drugiej połowy XVII w., przebudowany w 1763 r. W latach 1821–1824 (podobnie jak kościół) odebrany zakonnikom przez władze carskie i zamieniony najpierw na szpital, a następnie na koszary. W związku z nowymi funkcjami przebudowany w 1826 r. W 1951 r. adaptowany na cele szkolne. Budynek klasztorny piętrowy, na rzucie litery L. We wnętrzu zachowane sklepienia kolebkowo-krzyżowe, zaś u nasady krótszego skrzydła zachowana duża sala, zapewne dawny refektarz o sklepieniu kolebkowym. Elewacje proste, bez elementów architektonicznych, jedynie z profilowanym gzymsem wieńczącym. Dach dwuspadowy, kryty blachą.

Zespół kościoła i klasztoru Augustianów (nowy)

Kościół pw. Św. Trójcy (Nowy kościół Augustianów) – wzniesiony w latach 1837–1839 w stylu klasycystycznym wg projektu Wawrzyńca Ziółkowskiego, budowniczego obwodu krasnostawskiego.

Nawa na rzucie zbliżonym do kwadratu, z płytkim ryzalitem od frontu o zaokrąglonych wewnątrz ścianach bocznych, mieszczącym w przyziemiu kruchtę. Prezbiterium węższe, na rzucie zbliżonym do kwadratu, z dwiema prostokątnymi zakrystiami po bokach.

Elewacja zewnętrzna z gzymsem kordonowym łączącym się z obramieniami okien. Ryzalit fasady o narożach ujętych pilastrami toskańskimi, zwieńczony trójkątnym frontonem. Dach nawy czterospadowy z ośmioboczną wieżyczką na sygnaturkę, nad prezbiterium trójpołaciowy, nad zakrystiami pulpitowe, kryte blachą.

Cmentarz – otoczony starym murem, w którego narożach umieszczone zostały cztery kapliczki z niszami od frontu, zwieńczone trójkątnymi szczykami, o daszkach dwuspadowych, krytych blachą.

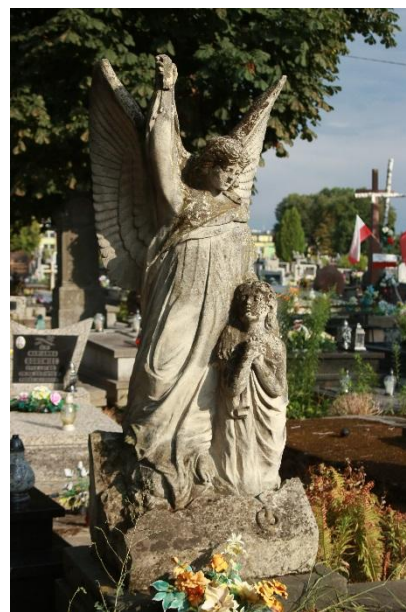
Ryc. 6. Kościół pw. św. Trójcy

Klasztor – wzniesiony ok. 1826 r. Budynek parterowy, na rzucie prostokąta, z płytkim portykiem od frontu na osi i nowszą przybudówką od tyłu. Elewacja frontowa z portykiem otwartym trzema arkadami na boniowanych filarach, zwieńczonym frontonem. Gzyms wieńczący profilowany. Dach dwuspadowy, kryty blachą.

CMENTARZE

Cmentarz parafialny – rzymskokatolicki i prawosławny założony w latach 20. XIX w. W swoich dziejach trzykrotnie był powiększany – w 1853 r., w 1865 r. oraz w latach pięćdziesiątych XX w. Cmentarz jest z trzech stron otoczony murem, podzielony na kwatery siecią alej – w części wschodniej szachownicowo, w zachodniej nieregularnie. Na cmentarzu zachowane są m.in. kaplica Smolińskich z początków XX w., mauzoleum Kaufmanów z połowy XIX w., grobowiec Drzewickich z połowy XIX w. oraz liczne przykłady klasycystycznych nagrobków, ozdobnych krzyży żeliwnych z przełomu XIX i XX w., o dość zróżnicowanej dekoracji plastycznej oraz rzeźby nagrobnej figuralnej z okresu międzywojennego⁷³. Dużą wartością cmentarza jest stary drzewostan reprezentowany przez różne gatunki lipy, klonu, jesionu, modrzewia nasadzonych w postaci alei i szpalerów.

Cmentarz żydowski – założony w 2. połowie XIX w. przy drodze prowadzącej z Krasnegostawu do Chełma (ul. Rejowiecka) w lesie zwanym Borek. Ostatni znany pochówek na cmentarzu miał miejsce w 1943 r. Podczas II wojny światowej Niemcy zdewastowali cmentarz. Na powierzchni ok. 0,5 ha zachowało się kilkanaście nagrobków. Na niektórych czytelne są typowe zdobienia oraz inskrypcje w języku hebrajskim⁷⁴.

Ryc. 7. Pomnik nagrobny na cmentarzu parafialnym

⁷³ W decyzji wpisującej cmentarz do rejestru zabytków (A/1147 z 3 grudnia 2013 r.) wymienionych jest 130 zabytkowych grobowców i nagrobków pochodzących z XIX i XX w. chronionych tą decyzją – w niniejszym opracowaniu zestawienie umieszczone zostało przy opisie zabytków ruchomych.

⁷⁴ Za: *Wirtualny Sztetl* – <https://sztetl.org.pl/pl/miejscowosci/k/679-krasnystaw/114-cmentarze/17748-cmentarz-zydowski-w-krasnystawie>

OBIEKTY UŻYTECZNOŚCI PUBLICZNEJ

Ratusz Miejski – wzniesiony w latach 1859–1862 w południowej pierzei Rynku. Zastąpił dawny, średniowieczny ratusz, który znajdował się na Rynku, bliżej pierzei wschodniej. Ratusz spłonął w czasie walk o Krasnystaw w 1914 r. Odbudowany w latach 1921–1924 w nieco zmienionej w porównaniu do pierwotnej formy, uzyskując podwyższoną wieżę z hełmem i zegarem oraz nową fasadę „w stylu swojskim”⁷⁵ z portykiem wspartym na dwóch filarach i balkonem na poziomie pierwszego piętra.

Dom Sejmikowy (siedziba Sejmiku Powiatowego) – jest najokazalszym budynkiem znajdującym się przy Rynku. Jego budowę ukończono w 1928 r. w drodze adaptacji dawnej mieszczańskiej kamienicy. Stoi na bardzo dobrze zachowanych XVIII-wiecznych piwnicach. Autorem projektu adaptacji był architekt Jerzy Siennicki, ówczesny konserwator zabytków woj. lubelskiego. Elewacja frontowa ma wartościowe elementy historyzującego architektonicznego wystroju. Pierwotnie – zgodnie z projektem odbudowy – budynek kryty dachówką.

Ryc. 8. Ratusz

Budynek dawnej poczty konnej – wzniesiony w pierwszej połowie XIX w. Ustawiony kalenicowo do ulicy głównej. Budynek parterowy, z mieszkalnym poddaszem. Na rzucie wydłużonego prostokąta. Wnętrze dwu- i trzytraktowe, częściowo przebudowane. Dach dwuspadowy z naczółkami, kryty papą. Obok budynek dawnej stajni pocztowej wzniesionej w pierwszej połowie XIX w. Ustawiony szczytowo do ulicy. Budynek parterowy, wzniesiony na rzucie wydłużonego prostokąta. Wnętrze dwu- i trzytraktowe, przekształcone. Dach dwuspadowy z naczółkami, kryty papą.

Szkoły – najstarszym, wzniesionym na początku XX w., jest znajdujący się przy ul. Matysiaka budynek dawnej Szkoły realnej. Trzy pozostałe szkoły to wzniesiony w 1921 r. zespół budynków dawnej szkoły rolniczej (ob. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2), wzniesiona w latach 1929–1930 szkoła powszechna przy ul. Krakowskie Przedmieście oraz wzniesiona w latach 1930–1937 szkoła powszechna przy ul. Mostowej.

OBIEKTY REZYDENCJALNE I MIESZKALNE

Dwór starościński – wzniesiony w pierwszej połowie XIX w. w stylu klasycystycznym. Obiekt drewniany o konstrukcji zrębowej, otynkowany. Zwrócony frontem w kierunku południowym. Na rzucie prostokąta, siedmioosiowy, z czterokolumnowym portykiem od frontu. Wnętrze dwutraktowe, nieco przekształcone, z sienią na osi. Dach dwuspadowy z naczółkami, kryty gontem.

Ryc. 9. Dwór starościński

Kamieniczki – usytuowane wokół Rynku (pl. 3 Maja) i w części przy ulicach wychodzących od rynku (gł. J. Piłsudskiego, Matysiaka, Mostowa, Zamkowa). Budynki murowane z cegły i kamienia wapiennego, pochodzące z XVIII–XIX w. Zabudowa

⁷⁵ Projekt odbudowy ratusza w Krasnymstawie, Archiwum Państwowe w Lublinie, zesp. Urząd Wojewódzki Lubelski, sygn. 1260, k. 6.

wokół Rynku ma charakter zabudowy zwartej, stojącej w większości na starym zrębie, z zachowaniem dawnego układu wąskich działek, szczególnie w pierzejach północnej i wschodniej. Kamienice ustawione kalenicowo do Rynku, dwu- i trzykondygnacyjne, podpiwniczone (w znacznej części na starszych piwnicach). Wnętrza kamienic przebudowane; w części pomieszczeń zachowały się oryginalne sklepienia – kolebkowe z lunetami, kolebkowo-krzyżowe, koszowe i koszowe na gurtach. Elewacje (w większości przekształcane) o charakterze późnobarokowym pochodzące z XVIII/XIX w., klasycystyczne wzniesione po 1811 r., klasycyzujące z drugiej połowy XIX w. oraz bez wyraźnych cech stylowych.

Wspólnymi cechami kamienic jest oddzielanie kondygnacji gzymsami kordonowymi, profilowane gzymsy wieńczące elewację oraz w niektórych przypadkach boniowanie. Dachy dwuspadowe, kryte blachą lub papą.

OBIEKTY GOSPODARCZE I PRZEMYSŁOWE

Jatki miejskie – wzniesione zostały w latach 1929–1930 według projektu architekta Tadeusza Zaremby. Jest to budynek na rzucie wydłużonego prostokąta, z wysokim dwuspadowym dachem z naczółkami. Wewnątrz mieściło 29 straganów/boksów o pow. ok. 7 m². Każdy z nich miał osobne wyjście do podcienia obiegającego cały budynek. Jatki usytuowano wzdłuż nowoprojektowanej ulicy łączącej ulicę Poniatowskiego z ulicą Kościuszki.

Młyn Lejba Ajzensztajna („Rekord”) – został wzniesiony w 1923 r. przy ul. Lwowskiej. Młyn składał się z trzech funkcjonalnych części – czterokondygnacyjnego młyna gospodarczego, pięciokondygnacyjnego młyna przemysłowego i sześciokondygnacyjnej „wieży” do suszenia ziarna. Napęd urządzeniom młyńskim zapewniała lokomobila znajdująca się w oddzielnym pomieszczeniu dostawionym do tylnej elewacji młyna. W 1934 r. od strony zachodniej dobudowano do budynku młyna olejarnię mechaniczną.

Młyn (przy ul. Szkolnej) – wzniesiony (jak wskazuje data wymurowana w elewacji szczytowej) w 1913 r. Budynek młyna murowany z kamienia wapiennego i cegły, czterokondygnacyjny (z poddaszem), z drewnianymi stropami. Dach dwuspadowy kryty papą. Jeszcze kilkanaście lat temu we wnętrzu zachowane było oryginalne wyposażenie młyna.

Spichlerz (przy ul. Konopnickiej) – wzniesiony w pierwszej połowie XIX w. w stylu klasycystycznym. Wnętrze całkowicie przebudowane w 1957 r. Budynek murowany z kamienia i cegły, otynkowany, o dwóch kondygnacjach. Na rzucie prostokąta, z czterokolumnowym podcieniem od frontu, wspierającym silnie wysunięty okap dachu. Otwory okienne powiększone w 1957 r., schody i ganek z tegoż czasu. Dach czterospadowy, kryty gontem.

5.2.4. Zabytki ruchome

Zgodnie z definicją u.o.z. (art. 3 pkt 1 i 3) zabytek ruchomy jest: *rzeczą ruchomą, ich częścią lub zespołem, będącym dziełem człowieka lub związanym z jego działalnością i stanowiącym świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.*

Na terenie Krasnegostawu znajdują się cztery zbiory zabytków ruchomych – zbiór eksponatów w Muzeum Regionalnym w Krasnymstawie (por. rozdz. 5.2.6.) oraz zabytki ruchome stanowiące wystrój i wyposażenie kościołów pw. św. Franciszka Ksawerego i pw. Świętej Trójcy, a także 130 nagrobków usytuowanych na cmentarzu parafialnym, które choć wpisane są do rejestru zabytków nieruchomych (jako elementy cmentarza), to faktycznie – zgodnie z definicją ustawową – są zabytkami ruchomymi.

W skład wystroju i wyposażenia kościoła pw. św. Franciszka Ksawerego wchodzi m.in.:

- późnobarokowe sztukateria i późnobarokowa polichromia wykonana przez franciszkanina Adama Swacha w 1723 r., pokrywające ściany i sklepienia prezbiterium, nawy i transeptu – cykl przedstawień związany głównie z osobami świętych jezuitów, przede wszystkim ze św. Franciszkiem Ksawerym patronem kościoła i jego działalnością misyjną;
- polichromia w zakrystii z ok. połowy XVIII w. – na sklepieniu scena Apoteozy św. Franciszka Ksawerego w obramieniu bogatej iluzjonistycznej architektury zajmującej też część ścian, gdzie ponadto owalne rokokowe kartusze z pejzażami; ponad wejściem do skarbcza kartusz z herbem Pilawa Potockich;
- ołtarz główny pw. św. Franciszka Ksawerego z ok. 1720–1740 r., w stylu regencyjnym, architektoniczny, drewniany, rzeźbiony, złożony i polichromowany. Z rzeźbami dwóch świętych papieży po bokach, Trójcy Św., aniołków i puttów w zwieńczeniu oraz dwoma obrazami św. Franciszka Ksawerego chrzczącego pogańskich władców: późnobarokowym z pierwszej połowy XVIII w., (szkoły francuskiej lub włoskiej) oraz nowszym – z 1907 r. – na zasuwie, pędzla Józefa Buchbindera; tabernakulum w ołtarzu głównym regencyjne współczesne ołtarzowi;
- ołtarze boczne w transepcie i kaplicach z trzeciej ćwierci XVIII w. Ołtarze w stylu regencyjnym, architektoniczne, wykonanymi z drewna, rzeźbione i polichromowane, z rzeźbami świętych, puttów, aniołków. W ołtarzach obrazy od końca XVII do początku XX w.;
- ambona z drugiej połowy XVIII w., w stylu regencyjnym, drewniana, rzeźbiona, polichromowana, z rzeźbą Boga Ojca na baldachimie;
- parapet chóru muzycznego rokokowy z ok. połowy XVIII w., drewniany, zwieńczony wazonami na cokółkach oraz rzeźbą św. Cecylii pośrodku;
- organy o charakterze późnobarokowym, przerobione zapewne w XVIII/XIX w.;
- konfesjonały późnobarokowe, z drugiej ćwierci XVIII w., drewniane, rzeźbione, bejcowane;
- meblowanie zakrystii jednolite, późnobarokowe z ok. połowy XVIII w., połączone z boazeriami ścian i obramieniami drzwi;
- epitafia duchownych i dobrodziejów kościoła z XVII–XVIII w.;
- monstrancje z drugiej ćwierci XVIII w., w stylu regencyjnym;
- kielichy z XVII i XVIII w., z białego metalu oraz z pozłacanego srebra.

W skład – o wiele skromniejszego aniżeli w przypadku kościoła pw. św. Franciszka Ksawerego – wystroju i wyposażenia kościoła pw. Świętej Trójcy wchodzi m.in.:

- obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem (w ołtarzu głównym nowszym) z XVII w. w sukience barokowej z pierwszej połowy XVIII w. Matka Boska przedstawiona w pozycji stojącej z dzieciątkiem na ręku;
- krucyfiks rokokowy z drugiej połowy XVIII w. drewno rzeźbione polichromowane.

Na grupę zabytkowych kaplic, nagrobków i pomników nagrobnych na cmentarzu parafialnym składają się obiekty wymienione w poniższej tabeli.

Tabela 7. Zabytkowe kaplice, nagrobki i pomniki na cmentarzu parafialnym w Krasnymstawie

L.p.	Osoba upamiętniona na nagrobku	Data	Sektor cmentarza	Uwagi o formie nagrobka lub stanie zachowania
1.	Kajetan Kułagowski	1865	I	brak zwieńczenia
2.	Józef Wasilewski	189?	I	krzyż z winobluszczem i kotwicą

3.	Wojciech Szewczuk, Władysław Szewczuk	1935	I	krzyż kamienny
4.	Ignacy Kaleniak, Jan Kaleniak, Weronika z Kaleniaków Lickindorf	1870	II	nagrobek żeliwny
5.	Bogumiła Dzierzbicka	1829	II	
6.	Antonina z Łaskich Kossowska	1887	II	
7.	Rodzina Dąbrowskich, Wanda Ziemska	1888	II	
8.	Franciszka z Urbańskich Zielińska	1881	II	
9.	Piotr Keizer	1871	II	
10.	Józef Rembecki	1832	II	
11.	Gąsiorowska, Dietrich	1889	II	na nagrobku figura pozbawiona głowy, brak tablicy Krzykowskich oraz tablicy żeliwnej, w miejscu której odsłonięta tablica Gąsiorowskiej
12.	Maryanna Holub	1829	II	
13.	Alojzy Horoch	1828	II	
14.	Stanisław Przysański	1852	II	
15.	Wacław Stroyss	1828	II	
16.	Kornelia Koprzywowska, (...)ościcka	ok. 1830	II	podstawa nagrobka oddzielona, leży obok
17.	Rodzina Knapińskich	1889	II	brak zwieńczenia
18.	Wawrzyniec Banaszkiwicz	1879	II	płyta leżąca z czerwonego piaskowca
19.	Władisław Komuda	1933	II	
20.	Franciszek Mazurek, Paweł Mazurek, z Pastuszków Katarzyna Mazurek	1922	II	piaskowiec, płyta betonowa, posąg MB
21.	Jan Sadowski, Andrzej Sadowski	XIX w. (brak daty)	II	krzyż z winobluszczem
22.	Tadzio Hartwig, Helena Wójtowiczowa z d. Łanowska	1929, 1926	II	sygn. J. Nowak, Lublin
23.	Faustyna Julia z Czernickich Kaleniakowa, Emilian Lickindorf Kaleniak	1920	II	
24.	Rodzina Tomasza Bojarskiego	1932	II	
25.	Grobowiec Rodziny Jabłońskich	1880	III	kubaturowy, w formie murowanej kaplicy
26.	Obelisk ku czci Legionistów gen. J. H. Dąbrowskiego		III	zwieńczony kulą z krzyżem
27.	Grobowiec, pod zadaszeniem dwie jednakowe płyty nagrobne: Wiera Pietrowna von Kaifment, lejtnant Fiedorowicz	1849	III	w formie kaplicy przekrytej dachem, z otwartymi ścianami (półkoliste arkady), żeliwne ażurowe ogrodzenie ze słupkami, stan murów i kamieniarki bardzo zły
28.	Stanisław Hanaszyński, Emilia z Niklewiczów Hanaszyńska	1894	VII	
29.	Józefa z Libynamow Łysakowska, Hipolit Łysakowski, Ignacy Dąbrowski	1865	VII	
30.	Kazimierz Dyganowicz	1864	VII	
31.	Konstanty Maurykiewicz hr. Hauke	1841	VII	inskrypcja w języku rosyjskim, żeliwne ogrodzenie ażurowe – w złym stanie
32.	Petr Ganeckow, Aleksander Ganiecki	1899	XVI	inskrypcja w języku rosyjskim, zwieńczony krzyżem,
33.	Anna Iwanowna Melniczuk	1902	XVI	inskrypcja w języku rosyjskim, brak zwieńczenia
34.	Waleria Małachowa	1904	XVI	inskrypcja w języku rosyjskim, brak zwieńczenia
35.	Rogaczew (...)	XIX w.	XVI	inskrypcja w języku rosyjskim płyta leżąca, płaskorzeźbiony krzyż prawostawny
36.	Maksym Zacharczuk	1911	XVI	inskrypcja w języku rosyjskim, brak zwieńczenia, nagrobek przechylony

37.	Michał Szuran	1906	XVI	inskrypcja w języku rosyjskim, brak zwieńczenia
38.	Nagrobek NN	1911	XVI	pionowy, brak górnej części, zniszczona tablica
39.	Woldemar Daniłowicz fon Gałafre	1869	XVII	żeliwny, inskrypcja w języku rosyjskim
40.	Iwan Wasiliesik Sotnikow	1888	XVII	inskrypcja w języku rosyjskim
41.	Diakon Oczeretko	1908	XVII	inskrypcja w języku rosyjskim
42.	Rodzina Wysockich	1882	XVII	płyta pozioma z płaskorzeźbą Chrystusa
43.	Dzieci pułkownika Błanowskiego	XIX	XVII	inskrypcja w języku rosyjskim, krzyż uszkodzony
44.	Teofil Dymowski, lekarz weterynarii	1940	XVII	zwieńczoną rzeźbą – głową, sygn. I. Ciechan, Krasny-staw
45.	Generał Mikoła Siergiejewicz Płautin	1918	XVII	inskrypcja w języku rosyjskim, krzyż wieńczący część pionową uszkodzony, płyta pozioma w ruinie
46.	Elena Żukowskaja	1902	XVII	inskrypcja w języku rosyjskim, krzyż na cokole
47.	Ojciec Warołomiej Żukowskij, prezbiter cerkwi miączyńskiej	1902	XVII	inskrypcja w języku rosyjskim, brak zwieńczenia
48.	(...) Iwanowicz Zalewskij	1902	XVII	inskrypcja w języku rosyjskim, brak zwieńczenia
49.	Michał Andriejewicz Ziber	1908	XVII	inskrypcja w języku rosyjskim, krzyż wieńczący prawosławny
50.	Pułkownik Nikołaj Teodorowicz Ratmirow	1913	XVII	inskrypcja w języku rosyjskim, obelisk porośnięty żywym pnączem, ogrodzenie z sześciu słupków połączonych poziomymi prętami
51.	Rodzina Rysaków	lata 40. XX w.	XVII	część pionowa w typie steli z płaskorzeźbą Chrystusa Zmartwychwstałego
52.	Jekaterina Zubko	1910	XVII	inskrypcja w języku rosyjskim, brak zwieńczenia
53.	Rodzina Chmurów	1956	XVII	płyta pozioma z płaskorzeźbą głowy Chrystusa (tondo)
54.	Babenko Charytonow	XIX	XVII	inskrypcja w języku rosyjskim, płyta leżąca
55.	Dałykiewicz (?)	1903	XVII	inskrypcja w języku rosyjskim, zniszczony, porośnięty pnączem
56.	Rodzina Ratajskich	lata 30. XX w.	XVII	płyta pozioma, płaskorzeźbiony krzyż
57.	Łuka Aleksandrowicz Afanasjew, urzędnik krasnostawski	1890	XVII	inskrypcja w języku rosyjskim, płyta leżąca, rytym krzyż prawosławny
58.	NN nagrobek	XIX	XVII	pionowy w typie steli, płaskorzeźbiony wieniec (być może ustawiony wtórnie)
59.	Rodzina Anusiewicz	1934	XVII	część pionowa w typie steli z płaskorzeźbioną głową Matki Bożej
60.	Lelja Kuliesza	1908	XVII	inskrypcja w języku rosyjskim, zniszczony, brak zwieńczenia, płyta pozioma nowa
61.	Rodzina Grządkowskich, Michał Kiewilicz (1864)	1864, 1882	XVIII	na nagrobku figura pozbawiona głowy, ogrodzenie ze słupkami
62.	Stefanek Budzyński	1886	XVIII	
63.	Konstancja z Sobiepanów Lickindorf i Karol Lickindorf	1876	XVIII	płyta leżąca uszkodzona
64.	Izabella z Ostrowskich Krzeszowska	1852	XVIII	
65.	Izabela Mender	1894	XVIII	nagrobek pochylony
66.	Felicja z Wołk-Łaniewskich Maciejewska	1894	XVIII	krzyż wieńczący oddzielony, leży na płycie poziomej, ogrodzenie z sześciu słupków kamiennych połączonych prętami metalowymi
67.	Józef Michałek	1855	XVIII	neogotycka dekoracja, brak krzyża wieńczącego
68.	Rodzina Marcinkowskich i Łubińskich	1887	XVIII	na nagrobku figura Matki Bożej

69.	3 relikty nagrobków ustawionych wtórnie (?) (Jadwiga Czapińska ?, Janina Czapińska ?)	1923, 1938	XVIII	na jednym płaskorzeźba Chrystusa w koronie cierniowej, na drugiej płaskorzeźba Matki Boskiej Bolesnej
70.	Rodzina Łubińskich	XIX (?)	XVIII	płyta leżąca, za nagrobkiem Marcinkowskich i Łubińskich
71.	Cesia Łubińska	1884	XVIII	płyta leżąca
72.	Kazimiera Orłowska z Michalskich	18(..)	XVIII	obelisk, na płycie poziomej trzy metalowe wazony
73.	Franciszek Franczak	1913	XVIII	brak zwieńczenia
74.	Rodzina Hendigery	1897	XVIII	
75.	Jan Siwiński	1919	XVIII	brak zwieńczenia, obok lapidarium
76.	Walenty Bojarski	1909	XVIII	brak zwieńczenia
77.	Borowska	XIX / XX w. ?	XVIII	płyta leżąca, płaskorzeźbione rozetki w narożach
78.	Andrzej Kostrzanowski	1906	XVIII	figura Chrystusa z krzyżem, krzyż uszkodzony
79.	Mieczysław Borkowski	1900	XVIII	duża płyta pozioma z rozetkami
80.	Ludwik i Helena Batkowscy	1892	XVIII	duża płyta pozioma z figurą anioła
81.	Gucio Ecksztajn	1912	XVIII	bez zwieńczenia
82.	Maria Eksztajn	1921	XVIII	płyta pozioma, naklejony nowy krzyż
83.	Maria z Bauerów Ecksztajn	1906	XVIII	z krzyżem wieńczącym
84.	Stefania Krynicka z Markuszewskich	1936	XVIII	płyta pozioma z czerwonego piaskowca, płaskorzeźbiony krzyż
85.	Maria z Baszyńskich Szczesniewska	19(..)	XVIII	płyta pozioma
86.	Ksiądz Adam Decyusz, kanonik	1920	XVIII	płyta pozioma
87.	Ksiądz Piotr Tarkowski, proboszcz	1941	XVIII	płyta pozioma, płaskorzeźbiony krzyż
88.	Rodzina Latawców	1930	XVIII	część pionowa zwieńczona krzyżem – piaskowiec, płyta pozioma – lastrico
89.	Tekla Eranczewska	1912	XVIII	
90.	Franciszka Gruszecka	1920	XVIII	
91.	Juzefa z Johnów Brzozowska	1904	XVIII	pozostały słupki ogrodzenia
92.	Z Nosalów Maria I v. Bojarska, II v. Kołyga	1931	XVIII	krzyż wieńczący uszkodzony
93.	Michał Jłowicki	1931	XVIII	część pionowa zwieńczona krzyżem, część pozioma zniszczona
94.	Zdzisław Filipowicz, rzeźbiarz	1929	XVIII	figura anioła wsparta o ułamany krzyż, płyta z czerwonego marmuru z inskrypcją
95.	Marijanna Pypa	1901	XVIII	forma neogotycka, brak zwieńczenia
96.	NN nagrobek	XIX / XX w. ?	XVIII	żeliwny krzyż na trójstopniowym cokole, uszkodzony, ogrodzenie żeliwne
97.	Boris Pietrowicz Zagorowski, Maria Zagorowska	1890	XVIII	inskrypcja w języku rosyjskim, brak zwieńczenia
98.	Chodorowscy, Antoni Poliszynski	1902 (?), 1922	XVIII	na nagrobku figura Matki Bożej z różańcem
99.	Teodor Czech (?)	1903	XVIII	zwieńczony krzyżem, nagrobek uszkodzony
100.	Sebastian Kozar, Franciszka Wysocka	1894	XVIII	zwieńczony krzyżem, sygn. A. Timme, Lublin
101.	Rodzina Pasierbskich	1911	XVIII	zwieńczony krzyżem
102.	Rodzina Kostrzanowskich	1930	XVIII	płyta pozioma
103.	Antoni Budzyński	1886	XVIII	zwieńczony metalowym krzyżem
104.	Katarzyna z Londów Mincel	1880	XIX	
105.	Karol Sznirsztajn, Innocenty Buchaczkowski, Wacław Sznirsztajn	1883	XIX	

106.	Jan Letki, Edward Letki	1897, 1906	XIX	brak zwieńczenia, figura obok, sygn. J. Nowak, Lublin
107.	Józef Staregowski, Apolonia ze Staregowskich Brześcińska	1903, 1907	XIX	
108.	Maksymilian Laskowski, Florentyna z Polickiewiczów Laskowska	1892, 1896	XIX	
109.	Rodzina Zamojskich, W. Burkowski	1890, 1921	XIX	kolumna ze zwieńczeniem
110.	Rodzina Dziewickich (Grób Rodziny Dziewickich)	XIX	XIX	grobowiec kubaturowy – załamane sklepienie, zamurowany otwór wejściowy
111.	Klotylda z Ryków Nałęcz Tobolska, Wacław Tobolski	1932	XIX	prosty obelisk z czerwonego piaskowca
112.	Rodzina Antoniaków	XIX / XX w. ?	XIX	zwieńczony krzyżem, bez daty
113.	Zofia Antonina Licińska	1912	XIX	leżąca płyta
114.	Gustaw Szniersztajn	1908	XIX	leżąca płyta
115.	Józef Wrona	1910	XIX	część pionowa z kamienia, płyta leżąca z lastrico
116.	Franciszek Dąbrowski	1925	XIX	zniszczony, leżący krzyż
117.	Marysińska Szkałuba	1920	XIX	figura
118.	Rodzina Stefańskich	1882, 1928	XIX	nagrobek rozbity, leżące części
119.	Feliksa Magdalena z Nosków Zadrągowa	1933	XIX	nagrobek modernistyczny
120.	Rodzina Mizgalskich	1866	XIX	płyta wtórnie ustawiona, obok nagrobka Letkich
121.	Rodzina Wojciecha Piroga	3 ćw. XIX w.	XX	
122.	Łukasz Halicki	1873	XX	
123.	Marjanna Ciechańska, Agacia Ciechańska	1931, 1937	XX	nagrobek modernistyczny z czerwonego piaskowca
124.	Józef Jabłoński, A. Dziedzic, Zofia Dziedzic	1888	XX	nowy pochówek z 2006 r.
125.	Franciszka Moryłowska, Marek, Ignacy, Marek	1877	XXI	
126.	Rodzina Pomianów	1910	XXI	część pionowa powleczone cementem, płyta pozioma współczesna
127.	Katarzyna Gmitter, Anna Berbeć	1923	XXI	tablice inskrypcyjne współczesne
128.	Julia Tracichlebówna	1934	XXI	sygn. Piekarski, Chełm
129.	Antonina z Glaszyńskich I v. Puzerowicz, II v. Hołub i Bazyli Lewiński	1835	XXII	nagrobek przechylony, stan bardzo zły
130.	Michał Krajewski	1858	XXII	brak górnej części nagrobka

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Zgodnie z definicją u.o.z. (art. 3 pkt 1 i 4) zabytek archeologiczny jest: *zabytkiem nieruchomym, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytkiem ruchomym, będący tym wytworem.*

W granicach miasta obecnie zewidencjonowanych i ujętych w GEZ⁷⁶ jest 99 stanowisk archeologicznych.

Tabela 8. Zabytki archeologiczne ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Krasnystaw

L.p.	Lokalizacja / ulica	Ark. AZP	St. / obsz.	St. / msc.	Rodzaj stanowiska / chronologia stanowiska
1.	Borowa	83-87	36	35	obozowisko (?) – neolit-epoka brązu / ślad osadnictwa – mezolit-epoka brązu

⁷⁶ Załącznik nr 2 do Zarządzenia nr 60/2013 Burmistrza Miasta Krasnystaw z dnia 17 czerwca 2013 r. w sprawie założenia Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Krasnystaw.

2.		83-87	41	40	punkt osadniczy – neolit- epoka brązu / osada – (?) kultura pucharów lejkowatych i kultura strzyżowska / osada – kultura łużycka, późna epoka brązu-wczesny okres lateński / osada – wczesne średniowiecze (XI–XII w.)
3.		83-87	42	41	obozowisko (?) – neolit- epoka brązu / ślad osadnictwa – mezolit–epoka brązu
4.		83-87	43	42	punkt osadniczy / osada (?) – wczesny neolit / osada (?) – kultura łużycka, epoka brąz-okres halsztacki / osada (?) – wczesne średniowiecze
5.		83-87	44	43	punkt osadniczy – neolit-epoka brązu / punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych (?) / ślad osadnictwa – kultura ceramiki sznurowej (?) / ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze
6.	Brzechwy (Korcza)	83-87	40	39	obozowisko (?) – neolit-epoka brązu / osada – kultura mierzanowicka; kultura strzyżowska / osada – kultura łużycka / osada – średniowiecze / osada – starożytna
7.	Cegielniana (Chopina)	83-87	31	31	punkt osadniczy – mezolit–epoka brązu / punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych / osada – kultura ceramiki sznurowej (?) / osada – kultura strzyżowska / osada – kultura trzciniecka / osada – okres wpływów rzymskich / osada – X w.
8.	Chopina	83-87	8	8	grób – kultura amfor kulistych / cmentarzysko – osada – kultura amfor kulistych / cmentarzysko / osada – kultura strzyżowska
9.	Czechowicza (Nadwieprzańska)	83-87	37	36	punkt osadniczy – mezolit–epoka brązu / punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych / ślad osadnictwa – epoka brązu
10.	Gołębia	83-87	64	60	ślad osadnictwa – kultura amfor kulistych lub kultura łużycka / punkt osadniczy – wczesne średniowiecze (X–XII w.)
11.		83-87	63	59	ślad osadnictwa – mezolit–epoka brązu / ślad osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych lub kultury lendzielskiej
12.		83-87	66	62	punkt osadniczy – mezolit–epoka brązu / osada – kultura pucharów lejkowatych / osada – kultura ceramiki sznurowej / osada – kultura trzciniecka / osada – okres lateński / osada – wczesne średniowiecze / osada – średniowiecze (?) (X w.)
13.		83-87	67	63	kurhan (?) – X w.
14.		83-87	62	58	punkt osadniczy – mezolit–epoka brązu
15.	Gospodarcza	83-87	54	53	ślad osadnictwa – kultura łużycka, HL / ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze
16.	Jabłonkowa (Nasienna)	83-87	65	61	ślad osadnictwa – neolit- epoka brązu / ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze
17.	Kardynała Stefana Wyszyńskiego	83-87	3	3	punkt osadniczy – mezolit–epoka brązu / punkt osadniczy – kultura ceramiki biało malowanej / punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych / ślad osadnictwa – kultura łużycka / ślad osadnictwa – średniowiecze (XIV–XVI w.)
18.		83-87	4	4	punkt osadniczy – neolit-wczesna epoka brązu / osada – kultura pucharów lejkowatych / osada – kultura trzciniecka / osada – kultura łużycka, późna epoka brązu / osada – X w.
19.	Kilińskiego	83-87	71	65	punkt osadniczy – wczesne średniowiecze (X–XII w.)
20.	Kolonia Krakowskie Przedmieście	83-86	14	85	ślad osadnictwa – kultura nieokreślona
21.	Kołowrót	83-87	70	64	ślad osadnictwa – wczesne średniowiecze (VII–IX w.)
22.	Kościuszki	83-87	73	87	ślad osadnictwa – neolit-wczesna epoka brązu / ślad osadnictwa – kultura łużycka, epoka brązu
23.		82-87	112	98	osada – wczesna epoka brązu (?)
24.		82-87	103	89	osada (?) – (?)
25.		82-87	2	88	osada? – kultura lubelsko-wotyńska ceramiki malowanej, środkowy neolit; osada – ?, wczesna epoka brązu / ślad osadnictwa – średniowiecze

26.		82-87	104	90	śląd osadnictwa – (?)
27.		82-87	105	91	osada – kultura lubelsko-wołyńska ceramiki malowanej, środkowy neolit
28.		82-87	108	94	osada – kultura ceramiki sznurowej (?), schyłkowy neolit / osada – wczesne średniowiecze
29.		83-87	72	66	śląd osadnictwa – średniowiecze
30.		82-87	106	92	śląd osadnictwa – kultura lubelsko-wołyńska ceramiki malowanej (?), środkowy neolit
31.		82-87	1	87	śląd osadnictwa – (?)
32.		82-87	107	93	śląd osadnictwa – (?)
33.		82-87	109	95	osada – wczesna epoka brązu (?)
34.		82-87	110	96	śląd osadnictwa – (?) / śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze
35.		82-87	111	97	osada – kultura strzyżowska, I okres epoki brązu / osada – środkowy okres lateński (?) / osada – wczesne średniowiecze
36.	Krakowskie Przedmieście	83-86	13	84	śląd osadnictwa – epoka kamienia, wczesna epoka brązu
37.		83-86	27	86	cmentarzysko płaskie – późne średniowiecze lub okres nowożytny / osada – późne średniowiecze (XIV–XVII w.)
38.		83-87	46	45	śląd osadnictwa – mezolit–epoka brązu / śląd osadnictwa – wczesna epoka brązu
39.		83-87	34	34	osada (?) – kultura pucharów lejkowatych / punkt osadniczy – wczesne średniowiecze
40.	Lwowska	83-87	77	71	śląd osadnictwa – kultura ceramiki sznurowej (?), młodszy neolit.
41.		83-87	76	70	śląd osadnictwa – późny mezolit / punkt osadniczy – wczesny neolit / śląd osadnictwa – neolit–epoka brązu (?) / śląd osadnictwa – średniowiecze
42.		83-87	75	69	śląd osadnictwa – neolit (?) / śląd osadnictwa – neolit / śląd osadnictwa – HL / śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze (X–XI w.)
43.	Marszałka Piłsudskiego	83-87	88	81	osada (?) – kultura pucharów lejkowatych / osada (?) – kultura amfor kulistych / osada (?) – kultura strzyżowska (?) / osada (?) – kultura łużycka.
44.		83-87	82	75	(?) – neolit–epoka brązu / osada – kultura strzyżowska / (?) – X w.
45.		83-87	33	33	śląd osadnictwa – mezolit (?) / śląd osadnictwa – neolit (?) / osada – kultura lendzielska / osada – kultura ceramiki biało malowanej / osada – kultura pucharów lejkowatych.
46.		83-87	45	44	śląd osadnictwa – mezolit–epoka brązu
47.		83-87	5	5	(?) – cykl lendzielsko-polgarski, grupa malicka / (?) – kultura ceramiki biało malowanej / (?) – kultura strzyżowska / (?) – KPM; (?) – kultura łużycka / (?) – X w.
48.	Mostowa	83-87	6	6	śląd osadnictwa – kultura ceramiki wstęgowej
49.	Nadwieprzańska	83-87	38	37	kurhan
50.	Partyzantów	83-87	12	12	śląd osadnictwa – neolit–wczesna epoka brązu
51.	Rejowiecka	83-87	9	9	obozowisko (?) – mezolit–epoka brązu / osada – ceramika kultury biało malowanej / osada – kultura pucharów lejkowatych / osada – wczesna epoka brązu / osada – kultura strzyżowska / osada – wczesne średniowiecze.
52.		83-87	50	49	śląd osadnictwa – KSW / śląd osadnictwa – mezolit–epoka brązu / punkt osadniczy – wczesne średniowiecze / średniowiecze
53.		83-87	51	50	punkt osadniczy – mezolit–neolit / punkt osadniczy – kultura pucharów lejkowatych / punkt osadniczy – wczesne średniowiecze i średniowiecze.

54.	Rybia	83-87	69	83	punkt osadniczy – późny okres lateński-wczesny okres wpływów rzymskich / punkt osadniczy, osada (?) – wczesne średniowiecze (VIII–X w.)
55.	Sokołowskiego	83-87	7	7	śląd osadnictwa – kultura przeworska
56.	Szarych Szeregów	83-87	32	32	śląd osadnictwa – kultura strzyżowska
57.	Torowa	83-87	55	54	punkt osadniczy – neolit / punkt osadniczy – kultura przeworska, okres wpływów rzymskich / śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze
58.		83-87	56	55	śląd osadnictwa – mezolit–epoka brązu
59.	Witosa	83-87	1	1	śląd osadnictwa – neolit (?) / osada – wczesne średniowiecze (XI–XII w.)
60.		83-87	2	2	śląd osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych (?) / śląd osadnictwa – wczesna epoka brązu / śląd osadnictwa – X w.
61.	Wysockiej	83-87	39	38	śląd osadnictwa – B-L
62.	Zacisze	83-87	47	46	punkt osadniczy – neolit-epoka brązu / osada – kultura pucharów lejkowatych / osada – kultura strzyżowska / osada – kultura łużycka, BH / osada – kultura przeworska / osada – wczesne średniowiecze
63.		83-87	48	47	obozowisko (?) – neolit-epoka brązu / śląd osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych (?), środkowy neolit
64.		83-87	49	48	osadnictwo (?) – mezolit–epoka brązu / śląd osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych lub kultura ceramiki sznurowej / punkt osadniczy – wczesne średniowiecze / punkt osadniczy – starożytna (X w.)
Stanowiska znane z kwerendy nie zlokalizowane w terenie					
65.		83-87	10	10	osada (?) – wczesne średniowiecze (X–XIII w.) – brak lokalizacji
66.		83-87	11	11	śląd osadnictwa – brak lokalizacji
67.		83-87	13	13	śląd osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych (?) – brak lokalizacji
68.		83-87	14	14	punkt osadniczy – neolit (?) – brak lokalizacji
69.		83-87	15	15	śląd osadnictwa – kultura ceramiki sznurowej – brak lokalizacji
70.		83-87	16	16	śląd osadnictwa – brak lokalizacji
71.		83-87	17	17	śląd osadnictwa – kultura strzyżowska – brak lokalizacji
72.		83-87	18	18	śląd osadnictwa – brak lokalizacji
73.		83-87	19	19	śląd osadnictwa – kultura łużycka – brak lokalizacji
74.		83-87	20	20	śląd osadnictwa – kultura pucharów lejkowatych (?) – brak lokalizacji
75.		83-87	21	21	śląd osadnictwa – kultura ceramiki sznurowej – brak lokalizacji
76.		83-87	22	22	śląd osadnictwa – kultura ceramiki sznurowej lub krąg kultur episznurowych – brak lokalizacji
77.		83-87	23	23	śląd osadnictwa – kultura przeworska – brak lokalizacji
78.		83-87	24	24	śląd osadnictwa – późny neolit-wczesna epoka brązu – brak lokalizacji
79.		83-87	25	25	śląd osadnictwa – brak lokalizacji
80.		83-87	26	26	śląd osadnictwa – brak lokalizacji
81.		83-87	27	27	śląd osadnictwa – (?) kultura przeworska – brak lokalizacji
82.		83-87	28	28	śląd osadnictwa – wczesne średniowiecze – brak lokalizacji
83.		83-87	29	29	śląd osadnictwa – kultura przeworska – brak lokalizacji
84.		83-87	30	30	śląd osadnictwa – kultura strzyżowska – brak lokalizacji
85.		83-87	78	72	śląd osadnictwa – późny neolit-wczesna epoka brązu – brak lokalizacji
86.		83-87	79	73	śląd osadnictwa – kultura strzyżowska – brak lokalizacji
87.		83-87	80	74	śląd osadnictwa – krąg kultur sznurowych – brak lokalizacji
88.		83-87	83	76	(?) – kultura pucharów lejkowatych – brak lokalizacji
89.		83-87	84	77	(?) – X w. – brak lokalizacji

90.		83-87	85	78	(?) – X w. – brak lokalizacji
91.		83-87	86	79	(?) – kultura pucharów lejkowatych – brak lokalizacji
92.		83-87	87	80	(?) – kultura pucharów lejkowatych – brak lokalizacji
93.		83-87	89	82	osada – kultura pucharów lejkowatych – brak lokalizacji
Stanowiska archiwalne					
94.		83-87	52	61	śląd osadnictwa – starożytna (A)
95.		83-87	53	62	śląd osadnictwa – neolit-epoka brązu (A)
96.		83-87	57	56	śląd osadnictwa – mezolit-epoka brązu / osada (?) – wczesne średniowiecze (XI-X w.) / śląd osadnictwa – X w. (A)
97.		83-87	58	57	śląd osadnictwa – średniowiecze (A)
98.		83-87	74	68	śląd osadnictwa – neolit-epoka brązu (A)
99.		90 / 83-87	90 / 83-87		śląd osadnictwa – (?) / śląd osadnictwa – okres wpływów rzymskich (?) (A)

Tabela 9. Zestawienie stanowisk archeologicznych włączonych do Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków po 2013 r.

L.p.	Lokalizacja / ulica	Ark. AZP	St. / obsz.	St. / msc.	Rodzaj stanowiska / chronologia stanowiska
1.	Zamkowa	83-87	90	99	osada – kultura łużycka (XIV-V/IV p.n.e.) / osada – kultura przeworska (III p.n.e. – V) / fortyfikacje miejskie (wał) – XVI-XVIII / mur ogrodzenia zamku – XVIII / budynek klasztoru – 2 poł. XVIII / fundament budynku stajni - XIX
2.	Rzeczna / Piłsudskiego	83-87	91	100	droga moszczona drewnem – XV/XVI / umocnienia miejskie (fosa) – XVI-XVIII / pozostałość piwnicy – XIX/XX
3.	Poniatowskiego	83-87	93	102	nawarstwienia kulturowe – XIV-XV / umocnienia miejskie (mur obronny) – XV/XVI-pocz. XIX / umocnienia miejskie (fosa) – XVI-XVIII / cmentarz? – XVI-XVIII / pozostałości zabudowy – pocz. XIX-pocz. XX
4.	Browarna	83-87	94	103	nawarstwienia kulturowe – XV-XVII / podpiwniczenie kamienicy – 1 poł. XIX-I. 20-30. XX
5.	Matysiaka	83-87	94	104	umocnienia miejskie (fosa) – XVI-XVIII / fundament budynku – XX
6.	Poniatowskiego	83-87	96	105	piwnica pod budynkiem gospodarczym – XVIII/XIX
7.	Cicha	83-87	97	106	nawarstwienia niwelacyjne – XIX-XX
8.	Zamkowa	83-87	98	107	nawarstwienia niwelacyjne - XIX
9.	Czysta	83-87	99	108	piwnica kamienicy – XVII-XX / fundamenty kamienicy mieszkalnej - XX
10.	Rzeczna	83-87	100	109	fortyfikacje miejskie (fosa) – XVI-pocz. XIX / fortyfikacje miejskie – (mur obronny ?) – XVI-XVIII
11.	Piłsudskiego	83-87	101	110	nawarstwienia kulturowe – XIX-XX
12.	pl. 3-go Maja	83-87	102	111	nawarstwienia kulturowe – XVI-XVIII/XIX / fundament kamienicy - XIX
13.	Czysta	83-87	103	112	fundamenty obiektu gospodarczego – XX / fundamenty szaletu miejskiego – XX
14.	Poniatowskiego	83-87	104	113	piwnica – XIX/XX
15.	Piłsudskiego	83-87	105	114	mur obronny miejski – XVI-XVIII / fundamenty kamienic mieszkalnych – XIX/XX
16.	Piłsudskiego	83-87	106	115	umocnienia miejskie (fosa) – XVI-XVIII / fundamenty i piwnice dawnej stajni pocztowej oraz poczty konnej – 1 poł. XIX
17.	Kacza	83-87	107	116	nawarstwienia kulturowe – XX
18.	Pocztowa	83-87	108	117	zespół warstw kulturowych – XV-XX
19.	Sikorskiego	83-87	109	118	nawarstwienia naturalne i antropogeniczne / XX (nawarstwienia zawierają materiał datowany na XVII w., jednak są one efektem naturalnych procesów erozji stokowej i akumulacji materiału)

20.	Poniatowskiego / Kościuszki	83-87	110	119	cmmentarzysko? – XVIII-pocz. XIX / pozostałości fundamentów i piwnic kamienic – XIX-XX / nawarstwienia niwelacyjne – XIX-XX
21.	Piłsudskiego	83-87	111	120	fundament zabudowy gospodarczej – XIX-XX
22.	Browarna	83-87	112	121	nawarstwienia kulturowe – XIV/XV-XVII / kamienica mieszkalna – XVIII-pocz. XX
23.	Partyzantów	83-87	113	122	nawarstwienia kulturowe – XVI-XVIII / fundament budynku – XIX/XX
24.	Zamkowa	83-87	114	123	kamienica – XIX/XX
25.	Mostowa	83-87	115	124	nawarstwienia niwelacyjne - XX

Najważniejszym stanowiskiem archeologicznym jest oczywiście obszar miasta lokacyjnego ze względu na intensywne wykorzystywanie terenu pod zabudowę mieszkalną, sakralną, gospodarczą oraz obronną – umocnienia miejskie oraz zamek. Badania archeologiczne prowadzone na tym terenie mogą przynieść nieocenione źródła informacji na temat rozwoju przestrzennego miasta, form i charakteru jego zabudowy czy socjotopografii miasta. Zidentyfikowane w trakcie badań archeologicznych ślady zniszczeń mogą pomóc w interpretacji wydarzeń historycznych związanych z dramatycznymi momentami w dziejach miasta – najazdami, pożarami.

Analiza usytuowania stanowisk archeologicznych na terenie Krasnegostawu winna być dokonywana w powiązaniu z obszarami zalewowymi. Pokazuje ona jednoznacznie, że prawie wszystkie stanowiska znajdują się na terasach nadzalewowych w dolinie Żółkiewki i Wieprza (szczególnie na północ od miasta) lub wręcz na wysokich krawędziach doliny Wieprza (od strony wschodniej) czyli poza obszarami, którym zagrażały okresowe podtopienia lub powodzie. Świadczy to o umiejętnościach analizy warunków naturalnych przez dawnych mieszkańców ziem, na których w 1394 r. założono Krasnystaw, a także sytuowania swoich siedlisk w miejscach bezpiecznych (czasem obronnych), a przy tym z dogodnym dostępem do wody.

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

W Krasnymstawie znajduje się Muzeum Regionalne, wpisane do rejestru instytucji kultury Starostwa Powiatowego w Krasnymstawie.

Inicjatywa powołania muzeum w Krasnymstawie wyszła już w 1930 r. od Nikodema Kłosowskiego, który był redaktorem miejscowej gazety, ale także nauczycielem i powieściopisarzem. Zamiarem było utworzenie muzeum o charakterze etnograficznym, gromadzącym głównie obiekty sztuki ludowej. Do pomysłu Nikodema Kłosowskiego powrócono po II wojnie światowej i ostatecznie w 1958 r. powstanie muzeum stało się faktem. Organizatorem i pierwszym kierownikiem Muzeum został Zygmunt Tokarzewski – nauczyciel plastyki, regionalista. Siedzibą muzeum stało się dawne kolegium jezuickie. Przez lata działalności Muzeum zgromadziło bogate zbiory, w szczególności archeologiczne, etnograficzne itp.⁷⁷

Archeologia

Zbiory działu liczą ponad tysiąc eksponatów i stanowią w zdecydowanej większości znaleziska luźne. Do najciekawszych należą: figurka „uszebti” pochodzenia egipskiego, znaleziona w okolicach Turobina, skarb krzemiennych noży kłóśników czy skrzynkowy grób kultury amfor kulistych (2500–2000 l. p.n.e.) z Łopiennika Dolnego. Z okresu wpływów rzymskich (połowa II w. p.n.e.–połowa V w. n.e.), pochodzą m.in. skarb denarów rzymskich z Romanowa (574 monety wybite w mennicy rzymskiej w latach 112/113–195/195 n.e.), czy wyposażenie grobu wojownika ze Żdzannego. Liczne są także zabytki z okresu XIV–XIX w., pochodzące z badań archeologicznych prowadzonych na terenie Krasnegostawu.

Historia

Zbiory liczą ponad 2 tysiące eksponatów. Dużą grupę stanowią archiwalia z XVII–XX w. (zarówno urzędowe, jak i prywatne), wśród nich pozostałości księgozbiorów zakonnych augustianów i jezuitów z XVI–XVIII wieku.

⁷⁷ Opis zbiorów na podstawie: <https://www.muzeumkrasnystaw.pl/>

Do interesujących eksponatów można zaliczyć kolekcję sztandarów szkół, organizacji społecznych i politycznych, a także eksponaty związane z Powstaniem styczniowym oraz okresem obu wojen światowych.

Numizmatyka

Zbiory numizmatyczne liczą ponad 3 tysiące eksponatów. Są to polskie i obce monety z okresu od X do XX w. oraz banknoty z okresu od 1794 r. do pierwszej połowy XX w. Do najciekawszych można zaliczyć m.in. dukaty Stefana Batorego, Jana Kazimierza i Jana III Sobieskiego, eksponaty z okresu Królestwa Polskiego oraz Rządu Narodowego z 1831 r. W zbiorze znajduje się także komplet monet próbnych i obiegowych z lat 1948–1998.

Sztuka dawna

Zbiór składa się z ponad tysiąca eksponatów, wśród których wyróżniają się m.in. portrety związanych z Krasnymstawem przedstawicieli rodu Potockich – fundatorów i dobrodziejów kościoła i kolegium jezuickiego. Pośród liczącego ok. 360 eksponatów zbioru grafiki, większość stanowią prace urodzonego w Krasnymstawie artysty – Antoniego Oleszczyńskiego (1794–1879). Bogate są także kolekcje porcelany z XVIII–XIX w. (m.in. z Miśni, Wiednia czy Berlina), szkła secesyjnego (w tym wybitnych artystów francuskich E. Galle i R. Lalique'a), a także mebli oraz złotnictwa polskiego i obcego od XVIII do początku XX w.

Sztuka sakralna

W skład zbioru wchodzi głównie zabytki z depozytu Parafii rzymskokatolickiej p.w. św. Franciszka Ksawerego w Krasnymstawie. Obiekty są ściśle związane z kościołem i dawnym kolegium jezuickim. Znajdują się wśród nich – pochodzące z drugiej połowy XVII i XVIII w. – naczynia i szaty liturgiczne, rzeźby, wota i „sukienki” z obrazów. Wśród wyrobów złotniczych na szczególną uwagę zasługuje kielich mszalny z 1667 r. autorstwa złotnika krakowskiego i gdańskiego Andrzeja I Mackensena.

Etnografia

Zbiory działu liczą około 1,5 tys. eksponatów, prezentujących kulturę materialną, duchową i społeczną wsi krasnostawskiej w okresie od drugiej połowy XIX do pierwszej połowy XX w. Nielicznymi zabytkami pochodzącymi z przełomu XVIII/XIX w. są rzeźby o charakterze barokowo-ludowym.

Zabytki etnograficzne znajdujące się w zbiorach Muzeum reprezentują liczne i różnorodne dziedziny kultury materialnej: rybołówstwo, hodowlę, przygotowywanie i przechowywanie pożywienia, obróbkę drewna, plecionkarstwo, kowalstwo (w tym kowalstwo artystyczne), garncarstwo, tkactwo w tym narzędzia tkackie oraz tkaniny i ubiory, sprzęty i meble, sprzęty związane z zabiegami o czystość, oświetlenie. Eksponaty związane z kulturą duchową to przede wszystkim: rzeźba, malarstwo i wyklejanka, wycinanki, pająki i sztuczne kwiaty oraz miary i wagi. Można do nich zaliczyć także eksponaty związane ze świętami Bożego Narodzenia i Wielkanocy oraz dożynkami.

Chmielarstwo i piwowarstwo

Niewielki zbiór liczący około 100 pozycji zgromadzono w związku z dożynkami chmielowymi pn. „Krasnostawskie chmielaki” jakie odbywają się w mieście od 1971 r. Zbiory obejmują zarówno stare kufle i naczynia służące do picia i przechowywania piwa, jak i wyroby pamiątkarskie związane z „chmielakami”.

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

„Niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę i umiejętności – jak również związane z nimi instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturową – które wspólnoty, grupy i, w niektórych przypadkach, jednostki uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty

i grupy w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności [...] ⁷⁸.

Zgodnie z treścią Konwencji UNESCO, „niematerialne dziedzictwo kulturowe” przejawia się m.in. w następujących działaniach:

- a) tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) sztuki widowiskowe;
- c) zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne;
- d) wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;
- e) umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym ⁷⁹.

Jednym z najważniejszych celów Konwencji UNESCO jest w stosunku do „niematerialnego dziedzictwa kulturowego”, jest jego ochrona, rozumiana jako utrwalenie, zachowanie i przekazanie dziedzictwa następnym pokoleniom, co sprawia, że jest ono wciąż żywe, a jednocześnie może się zmieniać i dostosowywać. Dotyczy to przede wszystkim przekazywania umiejętności oraz wiedzy o jego znaczeniu.

Ochrona skupia się głównie na procesach przekazywania elementów dziedzictwa niematerialnego z pokolenia na pokolenie, a nie na wytwarzaniu konkretnych środków, za pomocą których jest wyrażane (takich jak przedstawienia taneczne, pieśni, instrumenty muzyczne czy rzemiosło). Polega głównie na podtrzymaniu woli zachowania i przekazania tych aspektów dziedzictwa niematerialnego, które są ważne dla następnych pokoleń przez wspólnoty, grupy i jednostki.

Aby dziedzictwo niematerialne wciąż było żywe, musi przede wszystkim pozostać istotne dla danej społeczności, być regularnie praktykowane i przyswajane w jej obrębie i pomiędzy pokoleniami. Działania mające na celu ochronę muszą zatem angażować wspólnoty, grupy, a w niektórych wypadkach także jednostki, które kultywują takie dziedzictwo. Społeczności same muszą brać udział w identyfikowaniu i definiowaniu niematerialnego dziedzictwa kulturowego – to właśnie one decydują o tym, które praktyki stanowią część ich dziedzictwa kulturowego.

Stając się w 2011 roku stroną Konwencji, Polska przyjęła na siebie obowiązek opracowania i wdrożenia krajowego i pełnego systemu stałej i konsekwentnej ochrony, między innymi przez dokumentację zjawisk z zakresu objętego zapisami Konwencji oraz stworzenie zgodnie z zapisami Konwencji, jednego lub kilku spisów dziedzictwa niematerialnego dotyczącego zjawisk z obszaru danego kraju. Realizacją tego zobowiązania jest ustanowienie Krajowej Listy Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, której prowadzenie zostało powierzone Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa ⁸⁰.

Realizacją działań związanych z kultywowaniem dziedzictwa niematerialnego na terenie miasta zajmuje się przede wszystkim Krasnostawski Dom Kultury. Tu np. mieści się siedziba Oddziału Chełmskiego Stowarzyszenia Twórców Ludowych, którego celem jest m.in.: twórcze kultywowanie tradycji kultury ludowej we wszystkich dziedzinach i rodzajach plastyki, folkloru i literatury ludowej, popularyzacja najwartościowszych przejawów artystycznej twórczości ludowej czy roztaczanie opieki nad twórcami ludowymi ⁸¹.

Dziedzictwo niematerialne jest najstąbiej rozpoznaną i zadokumentowaną kategorią dziedzictwa na terenie Krasnostawu, dlatego działania z tym związane powinno być jednym z ważniejszych zadań dla lokalnych społeczności miasta, a także dla Krasnostawskiego Domu Kultury oraz Muzeum Regionalnego. Już dziś można

⁷⁸ Konwencja UNESCO Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 r. – Dz.U. z 2011 r. Nr 172, poz. 1018; art. 2 ust. 1.

⁷⁹ Konwencja UNESCO..., art. 1, ust. 2.

⁸⁰ Por.: <http://niematerialne.nid.pl/>

⁸¹ Por.: <http://www.kultura.krasnostaw.pl/index.php/klub-tworcow-ludowych>

jednak stwierdzić, że jednym z unikalnych w skali kraju przejawów dziedzictwa niematerialnego Krasnostawu i jego okolic jest prawie 100-letnia tradycja uprawy chmielu. Należy w związku z tym podejmować działania na rzecz rozpoznania, zadokumentowania i kultywowania „Krasnostawskiej tradycji uprawy chmielu”.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Ustawowymi formami ochrony zabytków – wymienionymi w art. 7 u.o.z. są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze Miasta Krasnostaw znajdują się zabytki objęte dwoma z ww. form ochrony – wpisem do rejestru zabytków (zabytki nieruchome i zabytki ruchome) oraz ustaleniami ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o warunkach zabudowy.

Tabela 10. Zabytki wpisane do rejestru zabytków nieruchomych z terenu Miasta Krasnostaw

L.p.	Obiekt	Adres	Treść decyzji	Datowanie	Numer decyzji	Data wpisu
1.	układ urbanistyczny miasta	Miasto Krasnostaw	układ urbanistyczny miasta Krasnostawu [...] wraz z ogólną sylwetką miasta od strony południowej i wschodniej, ściśle związaną z niezabudowanymi terenami na skarpie, z zachowaniem dominaty zespołu pojezuickiego odgrywającego decydującą rolę zarówno w sylwecie miasta, jak i w kompozycji rynku, kompleksem budynków poaugustiańskich organizujących sylwetkę miasta od strony wschodniej oraz pozostałościami obwarowań miejskich i terenem pozamkowym	1394 (1462)	A/628	18.08.1972
2.	zespół klasztorny pojezuicki	ul. Marszałka Piłsudskiego 3	zespół klasztorny pojezuicki [...] obejmujący: - murowany kościół obecnie parafialny pw. Św. Franciszka Ksawerego wraz z jego wyposażeniem w zabytki ruchome - murowany klasztor założony na rzucie podkowy a przytykający do kościoła od strony południowej - dziedziniec klasztorny - kapliczka przed kościołem - pałac biskupi przy ul. Nocznickiego [ob. Marszałka Piłsudskiego] 5 - d. seminarium - d. wikariat - drzewostan w granicach cmentarza kościelnego	1695–1717 po 1708 po 1708 kon. XIX 2 poł. XVIII przed 1793 XVIII po 1708	A/147	10.10.1956 16.01.1967

3.	zespół klasztorny poaugustiański (stary)	ul. Zamkowa 1	zespół klasztorny poaugustiański (stary): - kościół [niegdys] pw. Św. Trójcy - klasztor	1394–1434 XVII (?)	A/383	26.02.1958 17.04.1969
4.	zespół klasztorny poaugustiański (nowy)	ul. Okrzei 40	zespół klasztorny poaugustiański (nowy): - kościół - klasztor - dzwonnica - mur z kaplicami - drzewostan	1826–1839 1826–1839 1826–1839 1826–1839 1826–1839	A/382	2.06.1969
5.	cmentarz rzymskokatolicki i prawosławny	ul. Poniatowskiego	cmentarz rzymskokatolicki i prawosławny [...], w skład którego wchodzi: - 130 zabytkowych nagrobków i grobowców z XIX i XX w. [wymienionych w zał. nr 2 do decyzji], - kaplica grobowa pełniąca funkcję kaplicy cmentarnej, wolnostojąca, usytuowana w sektorze XVIII, - dwie rzeźby „żałobnic: usytuowane po obu stronach wejścia do kaplicy grobowej pełniącej funkcję kaplicy cmentarnej	XVIII–XIX	A/1147	27.08.1985 3.12.2013 – zmiana decyzji
6.	spichlerz	ul. Konopnickiej 3	dawny spichlerz [...] murowany, klasycystyczny z portykiem kolumnowym, wzniesiony w pierwszej połowie XIX w., wraz z wystrojem architektonicznym i najbliższym otoczeniem [...]	1 poł. XIX w.	A/453	13.03.1970
7.	kamienica	pl. 3 Maja 1	kamienica mieszczańska	XIX	A/376	20.10.1991
8.	kamienica	pl. 3 Maja 2	kamienica mieszczańska	XIX	A/375	17.10.1991
9.	kamienica	pl. 3 Maja 3	kamienica mieszczańska	1 poł. XIX	A/369	17.10.1991
10.	kamienica	pl. 3 Maja 4	kamienica mieszczańska	XIX w.	A/368	17.10.1991
11.	kamienica	pl. 3 Maja 5	kamienica mieszczańska	XIX	A/367	20.10.1991
12.	kamienica	pl. 3 Maja 6	kamienica mieszczańska	XIX	A/366	20.10.1991
13.	kamienica	pl. 3 Maja 7	kamienica mieszczańska	XVIII / XIX	A/365	20.10.1991
14.	kamienica	pl. 3 Maja 8	kamienica mieszczańska	XIX	A/364	20.10.1991
15.	kamienica	pl. 3 Maja 11 ⁸²	kamienica mieszczańska	1 poł. XIX	A/363	20.10.1991
16.	Dom Sejmikowy	pl. 3 Maja 29	d. kamienice - Dom Sejmikowy	XVIII 1923–1928	A/231	9.12.1992
17.	Jatki Miejskie	ul. Poniatowskiego 8b	Jatki Miejskie	1930	A/241	1.09.1993
18.	dwór	ul. Sikorskiego 10	drewniany dwór o konstrukcji wieńcowej i cechach klasycystycznych [wchodził w skład założenia dworsko-folwarcznego, będącego siedzibą starostów krasnostawskich – prawdopodobnie Marianny i Augusta Kickich]	1 poł. XIX	A/88	15.06.1988

Tabela 11. Zabytki wpisane do rejestru zabytków ruchomych z terenu Miasta Krasnystaw

L.p.	Obiekt	Adres	Treść decyzji / zakres ochrony	Datowanie	Numer decyzji	Data wpisu
1.	późnobarokowa polichromia w kościele parafialnym pw. św. Franciszka Ksawerego, wykonana przez malarza	ul. Marszałka Piłsudskiego 3	Cykl przedstawień związany głównie z osobami świętych Jezuitów, przede wszystkim ze św. Franciszkiem Ksawerym, patronem kościoła i jego działalnością misyjną, ponadto program maryjny oraz medaliony o zróżnicowanych kształtach	1723	B/240 d. B/42	20.05.2005 8.05.1972

⁸² W treści decyzji Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dn. 20.10.1991 r. kamienica ma dawny numer – Pl. 3 Maja 18.

	Adama Swacha pokrywająca wnętrze ścian i sklepienia: prezbiterium, transeptu i nawy głównej		z popiersiami przedstawiającymi świętych: w zakrystii na sklepieniu scena Apo-teozy św. Franciszka w obramieniu bogatej iluzjonistycznej architektury zajmującej też część ścian, ponadto owalne rokokowe kartusze z pejzażami oraz herb Piława Potockich – wyk. ok. poł. XVIII w. Polichromia kilkukrotnie gruntownie przemalowana, częściowo nowa lub na śladach pierwotnej i restaurowana w latach 1879-81 przez malarza Jana Strunge, Stanisława Górskiego i Jana Szymańskiego 1914, 1929 przez malarza J. Rutkowskiego i W. Cholewińskiego oraz w 1947 przez malarza Korzeniowskiego.			
2.	wystrój plastyczny i wyposażenie kościoła pw. św. Franciszka Ksawerego	ul. Marszałka Piłsudskiego 3	71 pozycji wymienionych w załączniku do decyzji	kon. XVII – pocz. XX	B/240 d. B/53	20.05.2005 30.10.1972
3.	kielichy w kościele parafialnym pw. św. Franciszka Ksawerego	ul. Marszałka Piłsudskiego 3	4 pozycje	XVII – XVIII	B/240 d. B/68	20.05.2005 6.04.1973
4.	przedmioty ruchome kościoła poaugustiańskiego (nowego) pw. Św. Trójcy	Okrzei 40	1. Obraz „Matki Boskiej z Dzieciątkiem” w ołtarzu głównym 2. Krucyfiks rokokowy – drewno rzeźbione polichromowane	XVII 2 poł. XVIII	B/241 d. B/42	13.06.1972
5.	obrazy z kościoła pw. św. Franciszka Ksawerego	ul. Marszałka Piłsudskiego 3	1. Obraz „św. Stanisław Kostka” 2. Obraz „św. Florian”	1902 1906	B/63	17.01.2003
6.	obrazy z kościoła pw. św. Franciszka Ksawerego	ul. Marszałka Piłsudskiego 3	1. Obraz „Matka Boska – Ustanowienie Szkaplerza i Różańca, tzw. Matka Boska Zwycięska” 2. Obraz „Matka Boska – pośredniczka łask”	1903 1889	B/173	23.02.2005

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

GEZ Miasta Krasnostaw została ustanowiona na mocy Zarządzenia nr 60/2013 Burmistrza Krasnegostawu z dnia 17 czerwca 2013 r. w sprawie założenia Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Krasnostaw i była jak dotąd trzykrotnie aktualizowana⁸³. Zestawienie zabytków nieruchomości ujętych w gminnej ewidencji zabytków jest zgodne z załącznikiem nr 1 do Zarządzenia nr 146/2022 z dnia 17 sierpnia 2022 r. Burmistrza Krasnegostawu w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Krasnostaw.

Tabela 12. Zabytki nieruchomości ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Krasnostaw

L.p.	Adres / ulica	Obiekt	Czas powstania	Nr rejestru zabytków
1.	Miasto Krasnostaw	układ urbanistyczny	1394 (1462)	A/628
2.	Borowa 2 [skrzyżowanie ul. Borowa / ul. Wysockiej]	kapliczka	1935 (odb. 1990)	
3.	Czysta 2	dom mieszkalno-usługowy	XIX	
4.	Czysta 3	d. synagoga	ok. 1920	

⁸³ Zarządzenie nr 60/2013 Burmistrza Krasnegostawu z dnia 17 czerwca 2013 r. w sprawie założenia Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Krasnostaw; aktualizacja – Zarządzenie nr 117/2014 Burmistrza Krasnegostawu z dnia 22 września 2014 r. w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Krasnostaw; Zarządzenie nr 62/2021 Burmistrza Krasnegostawu z dnia 13 maja 2021 r. w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Krasnostaw; Zarządzenie nr 146/2022 Burmistrza Krasnegostawu z dnia 17 sierpnia 2022 r. w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Krasnostaw.

5.	Czysta 10	dom mieszkalny	ok. 1920	
6.	Czysta 12	dom mieszkalny	kon. XIX / rem. I. 90. XX	
7.	Czysta 14	dom mieszkalny	kon. XIX / rem. I. 90. XX	
8.	Jezuicka 3	dom mieszkalny	I. 20 XX	
9.	Kłosowskiego	cmentarz komunalny	1991	
10.	Konopnickiej 3	d. spichlerz (ob. magazyn – nieużytkowany)	1 poł. XIX	A/453
11.	Kościelna 3	dom mieszkalny	2 poł. XIX	
12.	Kościelna 6	dom mieszkalny	I. 20. XX	
13.	Kościelna 8 [skrzyżowanie z ul. Marszałka Piłsudskiego]	d. kanonia (ob. dom mieszkalny)	1 poł. XVIII (przeb. w 1914 r.)	
14.	Kościelna 8a	dom mieszkalny	XIX / XX	
15.	Krakowskie Przedmieście 3 [skrzyżowanie z ul. Cegielnianą]	kapliczka	XIX	
16.	Krakowskie Przedmieście 31	kapliczka	XIX	
17.	Krakowskie Przedmieście 38	szkoła	1928	
18.	Lwowska 121	stróżówka w zespole młyna parowego	ok. 1925	
19.	Lwowska 121	d. młyn parowy (ob. młyn elektryczny)	1923	
20.	Lwowska 121	dom mieszkalny w zespole młyna parowego	ok. 1925	
21.	Matysiaka 2	dom mieszkalny	1 ćw. XX	
22.	Matysiaka 5	pozostałość muru obronnego	XVIII	
23.	Matysiaka 5	dom mieszkalny (ob. usługowy)	2 poł. XIX	
24.	Matysiaka 6	kamienica mieszczańska	ok. 1820–1830 (rozbud. w 1858 i 1879)	
25.	Matysiaka 11–13	dom mieszkalny [d. zajazd]	kon. XIX, przeb. XX	
26.	Matysiaka 12	d. Szkoła Realna (ob. Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy)	pocz. XX	
27.	Marszałka Piłsudskiego 3	kościół w zespole klasztornym pojezuickim	I. 1695–1717	A/147
28.	Marszałka Piłsudskiego 3	d. seminarium duchowne w zespole klasztornym pojezuickim	przed 1793 (przeb. XIX–XX)	A/147
29.	Marszałka Piłsudskiego 3	kapliczka z figurą Matki Bożej Łaskawej w zespole klasztornym pojezuickim	kon. XIX	A/147
30.	Marszałka Piłsudskiego 3	d. wikariat w zespole klasztornym pojezuickim	XVIII	A/147
31.	Marszałka Piłsudskiego 5	d. klasztor (ob. Muzeum Regionalne), dziedziniec, drzewostan w zespole klasztornym pojezuickim	po. 1708, przebud. po pożarze w 1920	A/147
32.	Marszałka Piłsudskiego 3	d. pałac biskupi (ob. dom zakonny) w zespole klasztornym pojezuickim	2 poł. XVIII, przebud. 1958	A/147
33.	Marszałka Piłsudskiego 5a	dom mieszkalny	2 poł. XIX	
34.	Mostowa 2	dom mieszkalny	ok. poł. XIX	
35.	Mostowa 4	d. starostwo powiatowe (ob. Powiatowy Urząd Pracy)	1 poł. XIX	
36.	Okrzei 1, 1A	d. Poczta Konna – poczta, stajnia (ob. dom mieszkalny)	1 poł. XIX	
37.	Okrzei 7	d. Willa Burmistrza (ob. szkoła jazdy)	1883	
38.	Okrzei 13	dom mieszkalny	1926	

39.	Okrzei 15–18	d. budynek fizjatrii (ob. obiekt szpitalny)	1920	
40.	Okrzei 38	ogrodzenie z kapliczkami, drzewostan w zespole klasztornym poaugustiańskim (nowy)	l. 1837–1839	A/382
41.	Okrzei 38	d. klasztor (ob. budynek parafialny) w zespole klasztornym poaugustiańskim (nowy)	ok. 1826	A/382
42.	Okrzei 38	kościół p.w. Trójcy Przenajświętszej z dzwonnica w zespole klasztornym poaugustiańskim (nowy)	l. 1837–1839	A/382
43.	Okrzei 40	d. budynek mieszkalny w zespole klasztornym poaugustiańskim (nowy) (ob. budynek parafialny)	ok. 1950	
44.	Plac 3-go Maja [Park Miejski na Placu 3-go Maja]	pomnik upamiętniający walkę i martyrologię mieszkańców Ziemi Krasnostawskiej		
45.	Plac 3-go Maja 1	kamienica	1899	A/376
46.	Plac 3-go Maja 2	kamienica	1867	A/375
47.	Plac 3-go Maja 3	kamienica	1855	A/369
48.	Plac 3-go Maja 4	kamienica	po 1872	A/368
49.	Plac 3-go Maja 5	kamienica	1858 lub 1872	A/367
50.	Plac 3-go Maja 6	kamienica	1850 lub 1872	A/366
51.	Plac 3-go Maja 7	kamienica	XVII	A/365
52.	Plac 3-go Maja 8	kamienica	1819	A/364
53.	Plac 3-go Maja 9	dom mieszkalny	po 1811	
54.	Plac 3-go Maja 10	dom mieszkalny	po 1811	
55.	Plac 3-go Maja 11	kamienica	1878	A/363
56.	Plac 3-go Maja 12	dom mieszkalny	1826	
57.	Plac 3-go Maja 13	dom mieszkalny	1859 (zniszcz. 1868, odb. 1872)	
58.	Plac 3-go Maja 14	dom mieszkalny	1834	
59.	Plac 3-go Maja 15	dom mieszkalny	1834	
60.	Plac 3-go Maja 16A	dom mieszkalny	1812–1814 (odb. 1872 po pożarze)	
61.	Plac 3-go Maja 18	dom mieszkalny	1829 (odb. 1879 po pożarze w 1862, ponowna odb. 1914 po pożarze)	
62.	Plac 3-go Maja 19	dom mieszkalny	1918–1924	
63.	Plac 3-go Maja 20	dom mieszkalny	1927–1929	
64.	Plac 3-go Maja 21	d. Ratusz Miejski	1859–1862 (odb. 1921–1924 po pożarze w 1914)	
65.	Plac 3-go Maja 21	tablica pamiątkowa ku czci mieszkańców Krasnegostawu zamordowanych w latach 1939–1944		
66.	Plac 3-go Maja 22	dom mieszkalny	l. 30. XX	
67.	Plac 3-go Maja 23	dom mieszkalny	1883 (odb. 1920 po pożarze w 1914)	
68.	Plac 3-go Maja 25	d. Hotel Kresowy (ob. dom mieszkalny)	po 1914	
69.	Plac 3-go Maja 26	d. dom mieszkalny (ob. Poczta Polska)	1918	
70.	Plac 3-go Maja 27	dom mieszkalny	ok. 1930	
71.	Plac 3-go Maja 28	dom mieszkalny	1928–1930	

72.	Plac 3-go Maja 29	d. Dom Sejmikowy (ob. Urząd Miasta)	1923–1928	A/231
73.	Pocztowa 1A	kamienica mieszczańska	2 poł. XIX	
74.	Poniatowskiego	cmentarz rzymskokatolicki i prawosławny	XVIII / XIX	A/1147
75.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	grobowiec rodziny Jabłońskich	k. XIX	
76.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mauzoleum rodziny Kaufmanów	ok. poł. XIX	
77.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	kaplica grobowa rodziny Smolińskich	1906	
78.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	grób rodziny Dziewickich	ok. 1910	
79.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	kwatery żołnierzy polskich		
80.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła Adama Litwina ps. „Kłos”, partyzanta AK	1944	
81.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła Henryka i Adama Rawicz-Radomyskiego	1940–1942	
82.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła Izidora Bojarskiego – lotnika WP (miejsce pochówku niemożliwe do ustalenia)	1 poł. XX	
83.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła Jana Bieleszy (miejsce pochówku niemożliwe do ustalenia)	1 poł. XX	
84.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła Jana Sęczkowskiego – żołnierza WP, uczestnika kampanii wrześniowej (miejsce pochówku niemożliwe do ustalenia)	1 poł. XX	
85.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła Jana Wołowskiego, kapitana Królestwa Polskiego (prawdopodobnie uczestnika powstania listopadowego)	XIX / XX	
86.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła Jana Zajczkowskiego, oficera WP (miejsce pochówku niemożliwe do ustalenia)	1 poł. XX	
87.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła kpr. Józefa Skorka	1 poł. XX	
88.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła Michała Bolka, działacza polskiego ruchu robotniczego, więźnia Pawiaka	1 poł. XX	
89.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła Mikołaja Haratyma, dowódcy kosynierów w powstaniu 1863 r. (miejsce pochówku niemożliwe do ustalenia)	XIX / XX	
90.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła Stanisława Stefańczuka, partyzanta (miejsce pochówku niemożliwe do ustalenia)	1 poł. XX	
91.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła – symbol poległych partyzantów i więźniów politycznych pomordowanych w latach 1939–1945, w hołdzie zamordowanych zakładników w 1942 r. na Majdanku i poległych na misjach pokojowych, żołnierzom i policjantom	2008, 2010	
92.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła Władysława Kaweckiego, ps. „Żbik”, oficera BCh (miejsce pochówku niemożliwe do ustalenia)	1 poł. XX	
93.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła zbiorowa żołnierzy WP, m.in. Stanisława Kury	1947	
94.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła Franciszka Bartosia, żołnierza BCh (miejsce pochówku niemożliwe do ustalenia)	1 poł. XX	
95.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła żołnierzy Władysława Oczkowskiego i Olejarczyka, poległych w 1920 r.	1 poł. XX	
96.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła Czesława Dobosza, żołnierza WP (miejsce pochówku niemożliwe do ustalenia)	1 poł. XX	

97.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła podchorążego artylerii WP Zdzisława Szczepana Mazurkiewicza	1944	
98.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła Tomasza Osoby, żołnierza WP	1944	
99.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła ofiary terroru, żołnierza WP Aleksandra Bera	1946	
100.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła Marii Kazimieri Bobłówny, ofiary terroru	1946	
101.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	mogiła ofiar więzień i obozów hitlerowskich – Romana i Zbigniewa Jagielskich	1940	
102.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	pomnik ku czci Legionów Dąbrowskiego	1915	
103.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	teren byłego cmentarza I wojny światowej i wojny 1920 r.	1 poł. XX	
104.	Poniatowskiego [cmentarz grzebalny rzymskokatolicki i prawosławny]	ogrodzenie cmentarza wraz z bramą	XIX – XX	
105.	Poniatowskiego 4	dom mieszkalny	XIX (przeb. i rozb. 2010)	
106.	Poniatowskiego 8b	Jatki Miejskie	1930	A/241
107.	Poniatowskiego 10	tablica pamiątkowa ku czci 153 strażaków z powiatu krasnostawskiego poległych w walkach z okupantem hitlerowskim		
108.	Poniatowskiego 15	d. dom mieszkalny (ob. dom weselny)	2 poł. XIX	
109.	Poniatowskiego 23–29	zespół więzienia (ob. Areszt Śledczy)	2 poł. XIX	
110.	Rejowiecka / Las Borek	cmentarz żydowski	ok. XVIII	
111.	Rejowiecka / Las Borek	mogiła zbiorowa żołnierzy WP poległych w czasie II wojny światowej (1939–1945)	XX	
112.	Rejowiecka [na wysokości skrzyżowania z ul. Nieczaja]	pomnik w miejscu stracenia Mikołaja Nieczaja – lekarza, oficera i dowódcy oddziału powstańczego z 1863 r.	1963	
113.	Sikorskiego 3	d. dom lekarza [nieużytkowany]	1928	
114.	Sikorskiego 10	dwór w dawnym zespole dworsko-folwarcznym „Starostwo”	1 poł. XIX	A/88
115.	Sikorskiego [skrzyżowanie z ul. Konopnickiej]	park podworski	XIX	
116.	Sobieskiego 5	dom nauczyciela w Zespole Szkół Rolniczych	1921	
117.	Sobieskiego 5	dom woźnego w Zespole Szkół Rolniczych	1921	
118.	Sobieskiego 5	d. szkoła w Zespole Szkół Rolniczych (ob. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2)	1921	
119.	Sobieskiego 5	stodoła w Zespole Szkół Rolniczych	1921	
120.	Sobieskiego 5	d. dom nauczyciela (ob. dom mieszkalny w Zespole Szkół Rolniczych)	1921	
121.	Sobieskiego 5	d. magazyn (ob. budynek gospodarczy w Zespole Szkół Rolniczych)	1921	
122.	Sobieskiego 5	d. garaż (ob. budynek gospodarczy w Zespole Szkół Rolniczych)	1921	
123.	Sobieskiego 5	budynek gospodarczy w Zespole Szkół Rolniczych	1 ćw. XX	
124.	Sobieskiego 5	budynek gospodarczy w Zespole Szkół Rolniczych	1 ćw. XX	
125.	Sobieskiego 5	budynek gospodarczy w Zespole Szkół Rolniczych	1 ćw. XX	
126.	Sobieskiego 5	budynek gospodarczy w Zespole Szkół Rolniczych	1 ćw. XX	
127.	Szkolna 3	d. młyn	ok. 1913	

128.	Wareckich	krzyż drewniany	1939	
129.	Zamkowa 1	d. kościół w zespole klasztornym poaugustiańskim (starym) ob. obiekt szkolny	1394–1434 (1449 – odbudowany po zniszczeniach; odbudowany po zniszczeniach w 1656; magazyn – 1821–1824)	A/383
130.	Zamkowa 1	d. klasztor w zespole klasztornym poaugustiańskim (starym) ob. obiekt szkolny – internat	2 poł. XVIII (szpital, koszary – 1821–1824)	A/383
131.	Zamkowa 1	d. budynek w zespole klasztornym poaugustiańskim (starym) ob. obiekt szkolny – warsztaty	ok. poł. XIX	
132.	Zamkowa 1	d. budynek w zespole klasztornym poaugustiańskim (starym) ob. obiekt szkolny – warsztaty	poł. XIX w.	
133.	Zamkowa 2	dom mieszkalny	ok. poł. XIX	
134.	Zamkowa 4	dom mieszkalny	1 ćw. XX	
135.	Zamkowa 8	dom mieszkalny	1 ćw. XX	
136.	Zamkowa 8a	dom mieszkalny	1 ćw. XX	
137.	Zaufek Nadrzeczny	schron	po 1915 r.	
138.	Żurka 2	dom mieszkalny	1918	
139.	Żurka 10	dom mieszkalny	ok. 1902	

W Gminnej Ewidencji Zabytków, zgodnie z przepisami art. 22 ust. 5 u.o.z., powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

W trakcie kompleksowej weryfikacji GEZ należy rozważyć wprowadzenie do ewidencji obiektów dotychczas w niej nieujętych. Można do nich zaliczyć np. charakterystyczne dla ulic przedmiejskich domy wznoszone z drewna w konstrukcji zrębowej, często szalowane z wysokimi dwuspadowymi dachami.

Aktem prawnym regulującym kwestię prowadzenia GEZ jest *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem*. W 2019 weszła w życie nowelizacja części przepisów ww. rozporządzenia⁸⁴, wprowadzając m.in. obowiązki informacyjne jakie musi realizować administracja samorządowa. Szczegółowe przepisy znalazły się w § 18b.

Zmianie – na podstawie wspomnianej nowelizacji rozporządzenia – uległ także wzór karty adresowej zabytku wpisanego do GEZ. Najbardziej znaczące jest wprowadzenie dwóch nowych pozycji: 8. *Historia, opis i wartości* oraz 9. *Stan zachowania i postulaty dotyczące konserwacji*. W wyniku tych zmian konieczne będzie określenie wartości zabytku uzasadniających sporządzenie karty adresowej GEZ oraz włączenie jej do gminnej ewidencji zabytków, a także określenie najpilniejszych postulatów konserwatorskich wobec tego zabytku. Istotny jest fakt, że – zgodnie z nowelizacją ww. rozporządzenia – karty adresowe już znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków nie muszą być aktualizowane.

⁸⁴ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2019.1886).

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Zabytkami o najwyższym znaczeniu dla Miasta Krasnystaw są przede wszystkim obszary i obiekty wpisane do rejestru zabytków, uznane w ten sposób przez kompetentne służby ochrony zabytków za zabytki o najwyższych wartościach historycznych, artystycznych i naukowych.

Najważniejszym zabytkiem miasta jest jego historyczny układ urbanistyczny, którego korzenie sięgają roku 1394 – daty lokacji miasta na prawie magdeburskim. Ówczesne rozmierzenie miasta czytelne jest do dziś w kształcie i wielkości rynku, kształcie i wielkości działek przyrynkowych, układzie komunikacyjnym – ulicach wychodzących z naroży rynku. Uzupełnieniem historycznego układu przestrzennego są XVIII- i XIX-wieczne kamieniczki wzniesione w pierzejach rynku. Choć mają one pochodzenie zdecydowanie późniejsze aniżeli sam układ przestrzenny, to w pełni respektują zastane, średniowieczne podziały do dziś czytelne m.in. w piwnicach wielu z nich, pochodzących zresztą z wcześniejszych okresów.

Kolejnym niezmiernie ważnym dla miasta obiektem zabytkowym jest zespół kościoła p.w. św. Franciszka Ksawerego wraz z dawnym kolegium jezuitów, których charakterystyczna, potężna bryła dominuje w pejzażu miasta, szczególnie od strony południowej i wschodniej. Budynki dawnego pałacyku biskupiego złączonego z kościołem, seminarium i wikariatu wraz z obszernym dziedzińcem, kryjącym pozostałości dawnej katedry oraz dawnego cmentarza przykościelnego dopełniają całości zagospodarowania tej części historycznego założenia urbanistycznego miasta.

Zabytkami związanymi z działalnością władz miejskich i powiatowych w Krasnymstawie, będącymi ważnymi dominantami przestrzennymi są budynki Ratusza Miejskiego oraz Sejmiku Powiatowego usytuowane przy rynku. Oba, swą charakterystyczną architekturą obiektów publicznych, świadczą o miejskości Krasnegostawu.

Bardzo cennym zabytkiem jest cmentarz parafialny założony w XVIII/XIX w. z wieloma kaplicami grobowymi, nagrobkami, pomnikami nagrobnymi i zabytkowym drzewostanem.

Ważnym obiektem zabytkowym jest dawny dwór starościński przy ul. Sikorskiego wraz z otaczającą go dawną zabudową folwarczną – zwłaszcza budynkiem spichlerza, oraz pozostałościami parku.

Zabytkami szczególnymi dla dziejów miasta, nieistniejącymi dziś w krajobrazie kulturowym, jak i w świadomości społecznej są gród Szczekarzew oraz krasnostawski zamek. Oba obiekty znane są z dziejów miasta opisywanych w źródłach historycznych, jednak w wyniku przemian dziejowych zniknęły z przestrzeni – bądź jako porzucone i powoli popadające w zapomnienie (jak szczekarzewski gród), bądź popadające w ruinę i ostatecznie rozebrane (jak zamek).

Ze względu na ich znaczenie dla dziejów miasta należy podjąć wszechstronne działania dla ich „przywrócenia” zarówno w krajobrazie kulturowym Krasnegostawu, jak i świadomości społeczności lokalnej.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Podstawowe założenia analizy SWOT zostały opracowane w latach 50. i 60. XX wieku przez naukowców i konsultantów biznesowych pracujących w Harvard Business School. W latach 1960–1970 w Stanford Research Institute przeprowadzono badania na zlecenie największych amerykańskich przedsiębiorstw, których celem było wskazanie sposobów poprawy procesów planowania strategicznego i unikania błędów w planowaniu. Efektem tych badań było opracowanie 4 grup czynników decydujących o efektach działań planistycznych:

- czynników dobrych (satysfakcjonujących) w teraźniejszości (*Satisfactory*),
- czynników dobrych (pozytywnych) w przyszłości – szans (*Opportunity*),
- czynników złych w teraźniejszości – błędów (*Fault*),
- czynników złych w przyszłości – zagrożeń (*Threat*).

Pierwotny skrót **SOFT** został następnie zmieniony na **SWOT** – słowo „błąd” (*fault*) zostało w nim zamienione na „słabość” (*weakness*), a „satysfakcjonujący” na „mocną stronę” (*strength*).

Analiza SWOT pozwala na uporządkowanie informacji oraz zdiagnozowanie wybranej sfery (w tym przypadku – polityki publicznej jaką jest ochrona i opieka nad zabytkami) działalności wspólnoty samorządowej. Stanowi istotne wsparcie przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju.

W Analizie SWOT wykorzystano m.in. elementy Diagnozy ze Strategia Rozwoju Miasta Krasnostaw na lata 2023–2027 z perspektywą do roku 2030.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • duże walory kulturowe (zachowany historyczny układ przestrzenny, dominanty krajobrazowe) i przyrodnicze (krajobraz rzeki, rozlewisk, ukształtowania terenu) • położenie w obrębie pasma kulturowego Jana III Sobieskiego (wyznaczonego w PZPWL) • położenie na trasie dwóch międzynarodowych szlaków kulturowych – Europejskiej Drogi Kulturowej (<i>Via Regia</i>) i Szlaku Kupieckiego (<i>Via Mercatoria</i>) • duży potencjał dla rozwoju funkcji turystycznych w oparciu o wartości dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego • duży potencjał Muzeum Regionalnego – infrastruktura i zbiory (drugie w regionie pod względem liczby muzealiów) • walory dziedzictwa niematerialnego związanego z uprawą chmielu – Ogólnopolskie Święto Chmielarzy i Piwowarów „Chmielaki Krasnostawskie” 	<ul style="list-style-type: none"> • słaby stan techniczny dużej ilości budynków mieszkalnych (brak bieżących remontów i prac konserwatorskich) • trudny dostęp do zewnętrznych źródeł finansowania opieki nad zabytkami dla prywatnych właścicieli obiektów zabytkowych • położenie w regionie o nierozwiniętej marce i infrastrukturze turystycznej • słaba infrastruktura okołoturystyczna • niedostateczna promocja walorów kulturowych i przyrodniczych miasta – niska wiedza turystów o walorach kulturowych i turystycznych miasta • niska świadomość społeczna lokalnych walorów środowiska kulturowego
Szanse	Zagrożenia

<ul style="list-style-type: none">• dogodna dostępność komunikacyjna – trasa S17, linia kolejowa• kontynuacja kompleksowej odnowy Starego Miasta w Krasnymstawie• aktywne pozyskiwanie środków zewnętrznych – krajowych i funduszy Unii Europejskiej na przedsięwzięcia związane z zabytkami – nowa perspektywa programowania funduszy UE 2021–2027• rozwój funkcji turystycznych i krajoznawczych w oparciu o obiekty zabytkowe i walory krajobrazowe• popularyzacja wiedzy o walorach kulturowych miasta wśród społeczności lokalnej i potencjalnych turystów• włączanie dziedzictwa kulturowego w budowanie tożsamości społeczności lokalnej – wzrost zaangażowania lokalnej społeczności w opiekę nad zabytkami• wdrożenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obszarów i obiektów zabytkowych• wypracowanie modeli miejscowych form budowlanych i promowanie ich jako przykładów dobrej architektury kontynuującej miejscową regionalną tradycję budowlaną – także poprzez mpzp• współpraca regionalna i międzynarodowa w zakresie dobrych praktyk ochrony, kształtowania i wykorzystania dziedzictwa kultury	<ul style="list-style-type: none">• marginalizacja miasta (jego faktycznych i potencjalnych walorów kulturowych) w strategicznych dokumentach poziomu wojewódzkiego• przyznanie miastu roli „zaplecza” dla rozwoju gospodarki rolnej (w PZPWL)• „konkurencja” bliskich i silniejszych ośrodków miejskich – Chełm, Zamość, Lublin• brak funduszy na właściwe utrzymanie i konserwację zabytków• pogarszanie stanu zachowania obiektów zabytkowych w przypadku braku bieżących prac remontowych i konserwatorskich• niewłaściwe działania inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych• rozwój form zagospodarowania terenów (w szczególności zabudowy) w sposób dysharmonizujący z krajobrazem kulturowym miasta (np. maszty i stacje bazowe telefonii komórkowej, obiekty handlowe wielkopowierzchniowe, nośniki reklamowe itp.)• zastępowanie starej zabudowy lub uzupełnianie jej nowymi obiektami o obcych dla regionu formach architektonicznych• brak społecznego zrozumienia i szacunku dla walorów środowiska kulturowego
--	--

7. Założenia programowe

Założenia realizacyjne Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnystaw na lata 2024–2027 oparte zostały na czterech celach szczegółowych:

- I. Tworzenie warunków prawnych dla właściwej ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- II. Ochrona krajobrazu kulturowego Miasta Krasnystaw;
- III. Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego Miasta Krasnystaw;
- IV. Edukacja i promocja – budowanie społecznej świadomości wartości dziedzictwa kulturowego.

Do każdego z celów szczegółowych przypisano został katalog zadań (wraz z ich szczegółową charakterystyką, przewidywanymi źródłami finansowania oraz okresem realizacji), zaplanowanych do realizacji w horyzoncie czasowym obowiązywania Programu, tj. latach 2024–2027.

Przyjęty sposób realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnystaw, w czteroletniej (2024–2027) perspektywie, ma doprowadzić do:

- wdrożenia konsekwentnej polityki samorządu w sferze ochrony i opieki nad zabytkami, w tym w szczególności w sferze polityki przestrzennej i w odniesieniu do urbanistycznego rozwoju miasta,
- wdrożenia dobrych praktyk w sferze ochrony krajobrazu kulturowego miasta,
- racjonalnego wykorzystania środków finansowych pochodzących z budżetu miasta do prowadzenia lub wspierania prac konserwatorskich przy zabytkach oraz wypracowania polityki pozyskiwania środków (na realizację zadań konserwatorskich i rewitalizacyjnych) na rzecz miasta oraz w ramach partnerstw z innymi podmiotami,
- włączenie lokalnej społeczności w działania na rzecz opieki nad dziedzictwem materialnym i niematerialnym miasta i wspieranie aktywności w tej sferze organizacji społecznych,
- wspieranie działań edukacyjnych i promujących dziedzictwo materialne i niematerialne miasta, stworzenie mechanizmów wspierania w tej sferze aktywności Krasnostawskiego Domu Kultury oraz współpraca z Muzeum Regionalnym w Krasnymstawie i organizacjami społecznymi.

7.1. Priorytety, kierunki i działania Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnystaw na lata 2024–2027

Cel szczegółowy I. Tworzenie warunków prawnych dla właściwej ochrony zabytków i opieki nad zabytkami			
Działanie	Charakterystyka	Przewidywane źródła finansowania	Przewidywany termin realizacji
Działanie 1. Przyjęcie przez Radę Miasta „Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnystaw na lata 2024–2027” oraz okresowe monitorowanie jego realizacji.	Rada Miasta Krasnystaw przyjmie – na mocy uchwały – <i>Program Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnystaw na lata 2024–2027</i> . Jest to dokument o charakterze strategicznym, w którym określone zostały kierunki polityki publicznej w sferze ochrony zabytków i opieki nad zabytkami do realizacji przez władze samorządowe.	środki budżetu Miasta Krasnystaw	2024–2027

<p>Działanie 2. Aktualizacja „Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych Miasta Krasnystaw”.</p>	<p>Na każdej gminie ciąży obowiązek opracowania – zgodnie z treścią art. 88 ust. 2 u.o.z. oraz treścią § 4 ust. 2 Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 25 sierpnia 2004 roku w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytku na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych⁸⁵ – Gminnego planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego oraz sytuacji kryzysowych.</p> <p>Plan – zgodnie z treścią § 3 ust. 2 Rozporządzenia – winien być sporządzony odpowiednio do przewidywanych i realnych zagrożeń (np. pożar, powódź, ulewa, wichura, katastrofa budowlana, atak terrorystyczny, konflikt zbrojny), zaś zgodnie z treścią § 3 ust. 2 powinien zawierać, w szczególności: 1) informacje niezbędne do realizacji prac przygotowawczych oraz sprawnego koordynowania i zarządzania ochroną w poszczególnych etapach działania; 2) wykaz osób uprawnionych do podejmowania decyzji i zarządzania ochroną; 3) wyszczególnienie sposobów przepływu informacji na wszystkich stopniach zarządzania.</p> <p>Miasto Krasnystaw dysponuje Planem ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych Miasta Krasnystaw sporządzonym w 2007 r. Dokument był kilkakrotnie aktualizowany (ostatni raz w 2022 r.), w związku ze zmianami w zakresie wpisu zabytków do rejestru zabytków oraz ustanowieniem gminnej ewidencji zabytków.</p> <p>Należy przeprowadzić analizę dokumentu z uwzględnieniem aktualnych realiów geopolitycznych (wojna w Ukrainie i doświadczenia związane z ochroną i zabezpieczeniem zabytków), społeczno-ekonomicznych, klimatycznych oraz organizacyjnych i określić ewentualne potrzeby gruntowanej aktualizacji Planu.</p>	<p>środki budżetu Miasta Krasnystaw</p>	<p>2024 coroczny przegląd dokumentu / aktualizacja w zależności od potrzeb</p>
<p>Działanie 3. Zmiana uchwały Rady Miasta w sprawie określenia zasad udzielania dotacji z budżetu miasta Krasnystaw na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach położonych na terenie Miasta Krasnystaw.</p>	<p>Rada Miasta Krasnystaw przyjęła Uchwałę Nr XXVII/195/2009 z dnia 4 marca 2009 roku w sprawie określenia zasad udzielania dotacji z budżetu miasta Krasnystaw na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na terenie Miasta Krasnystaw, zmienioną następnie Uchwałą Nr XXVIII/211/2009 z dnia 21 kwietnia 2009 r.</p> <p>W związku z nowelizacją u.o.z. na podstawie ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, zmieniony został art. 81 ust. 1 tejże ustawy. Zgodnie z obecnym brzmieniem: <i>W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budow-</i></p>	<p>środki budżetu Miasta Krasnystaw</p>	<p>2025–2027</p>

⁸⁵ Dz.U. z 2004 r., Nr 212, poz. 2153.

	<p><i>lane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale istnieje możliwość udzielania przez gminę dofinansowania na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane także przy obiektach wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.</i></p> <p>Zgodnie z tą nowelizacją powinna być dokonana zmiana (lub wydanie nowej) uchwały w tej sprawie.</p>		
<p>Działanie 4. Weryfikacja Gminnej Ewidencji Zabytków.</p>	<p>GEZ została ustanowiona Zarządzeniem nr 60/2013 Burmistrza Krasnegostawu z dnia 17 czerwca 2013 r. w sprawie założenia Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Krasnystaw.</p> <p>GEZ była trzykrotnie aktualizowana na podstawie: Zarządzenia nr 117/2014 Burmistrza Krasnegostawu z dnia 22 września 2014 r. w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Krasnystaw; Zarządzenia nr 62/2021 Burmistrza Krasnegostawu z dnia 13 maja 2021 r. w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Krasnystaw oraz Zarządzenia nr 146/2022 Burmistrza Krasnegostawu z dnia 17 sierpnia 2022 r. w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Krasnystaw.</p> <p>Zgodnie z załącznikiem do Zarządzenia nr 146/2022 Burmistrza Krasnegostawu z dnia 17 sierpnia 2022 r. w sprawie aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Krasnystaw (stan aktualny) w gminnej ewidencji zabytków znajduje się 139 zabytków nieruchomości, zaś zgodnie z załącznikiem do Zarządzenia nr 60/2013 Burmistrza Krasnegostawu z dnia 17 czerwca 2013 r. w sprawie założenia Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Krasnystaw, w GEZ znajduje się także 99 stanowisk archeologicznych.</p> <p>GEZ powinna podlegać okresowej (corocznej lub co dwa lata) weryfikacji. W miarę poszerzania stanu wiedzy o obiektach zabytkowych z obszaru miasta Krasnystaw do GEZ powinny być włączane nowe zabytki. Jednocześnie okresowa ocena stanu zachowania zabytków ujętych w GEZ powinna skutkować usunięciem (za zgodą LWKZ) tych zabytków, które albo uległy nieodwracalnej degradacji albo przekształceniom.</p> <p>GEZ powinna obejmować wszystkie obiekty i obszary zabytkowe znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (a nie jedynie te wpisane do rejestru zabytków). W związku z tym, że w wojewódzka ewidencja zabytków obejmuje także ewidencję zabytków archeologicznych (karty KEZA), w której</p>	<p>środki budżetu Miasta Krasnystaw</p>	<p>2025 zadanie stałe</p>

	znajduje się ok. 110 obiektów z terenu Miasta Krasnystaw, konieczna jest aktualizacja GEZ o kompletną ewidencję zabytków archeologicznych.		
Cel szczegółowy II. Ochrona krajobrazu kulturowego Miasta Krasnystaw.			
Działanie 1. Coroczne przeznaczanie środków z budżetu Miasta Krasnystaw na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	<p>W oparciu o przepisy Uchwały Nr XXVII/195/2009 Rady Miasta Krasnystaw z dnia 4 marca 2009 roku w sprawie określenia zasad udzielania dotacji z budżetu miasta Krasnystaw na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na terenie Miasta Krasnystaw, zmienioną następnie Uchwałą Nr XXVIII/211/2009 z dnia 21 kwietnia 2009 r., miasto wspiera prace konserwatorskie realizowane przy obiektach zabytkowych na terenie Krasnegostawu.</p> <p>Głównymi beneficjentami udzielanych na podstawie uchwał dotacji są dwie krasnostawskie parafie rzymskokatolickie: pw. św. Franciszka Ksawerego i pw. Trójcy Przenajświętszej.</p> <p>Miasto będzie kontynuować politykę dotacyjną, rozszerzając ją (w miarę możliwości) także na inne podmioty władające lub dysponujące obiektami zabytkowymi, w tym ujętymi w GEZ.</p>	środki budżetu Miasta Krasnystaw	działanie stałe
Działanie 2. Prowadzenie prac konserwatorskich i remontowych w zabytkach stanowiących własność Miasta Krasnystaw.	<p>Podejmowanie aktywnych działań na rzecz pozyskiwania środków zewnętrznych oraz efektywne wykorzystywanie środków własnych na realizację prac konserwatorskich i remontowych w obiektach stanowiących własność komunalną.</p> <p>W miarę możliwości finansowych Miasto realizować będzie – w uzgodnieniu ze służbami konserwatorskimi – prace konserwatorskie przy zabytkach będących własnością Miasta.</p>	<p>fundusze pomocowe</p> <p>dotacje z budżetu MKiDN</p> <p>środki budżetu Miasta Krasnystaw</p>	działanie stałe
Działanie 3. Prowadzenie okresowej kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach gminnych.	W ścisłej współpracy ze służbami konserwatorskimi prowadzone będą okresowe kontrole stanu utrzymania i sposobów użytkowania obiektów zabytkowych na terenie Miasta.	środki budżetu Miasta Krasnystaw	działanie stałe
Cel szczegółowy III. Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego Miasta Krasnystaw			
Działanie 1. Wspieranie projektów i programów badawczych i dokumentacyjnych zmierzających do pełnej inwentaryzacji przejawów niematerialnego dziedzictwa kulturowego.	<ul style="list-style-type: none"> wspieranie inicjatyw Krasnostawskiego Domu Kultury i Muzeum Regionalnego w Krasnymstawie, organizacji pozarządowych oraz instytucji naukowo-badawczych – kreujących i realizujących projekty o charakterze badawczym i dokumentacyjnym dziedzictwa niematerialnego Krasnegostawu i jego okolic; 	<p>środki budżetu Miasta Krasnystaw</p> <p>środki pomocowe</p>	działanie stałe

	<ul style="list-style-type: none"> wspieranie działań na rzecz ochrony i kultywowania przejawów niematerialnego dziedzictwa kulturowego na terenie Krasnegostawu 		
Działanie 2. Podjęcie działań promujących krasnostawskie tradycje chmielarskie jako przejaw dziedzictwa niematerialnego	<p>Krasnostawskie piwowarstwo datuje się na co najmniej 1524 r. – wydanie przywileju na warzenia i szynkowanie piwa dla krasnostawskich piwowarów przez króla Zygmunta Starego. Tradycje chmielarskie bardzo silnie rozwinęły się prawie 100 lat temu dzięki propagatorskiej i edukacyjnej działalności Tadeusza Fleszyńskiego.</p> <p>Wyjątkową formą kultywowania tradycji chmielarstwa są obchodzone od 1971 r. „Chmielaki Krasnostawskie” – najstarsze dożynki chmielowe w Polsce, w trakcie których odbywają się różne wydarzenia związane z tradycją uprawy chmielu.</p> <p>Podejmowane będą działania ukierunkowane na kultywowanie krasnostawskich tradycji chmielarskich poprzez organizację corocznych „Chmielaków Krasnostawskich” oraz wspierane będą działania podejmowane przez np. Krasnostawski Dom Kultury czy organizacje pozarządowe ukierunkowane na dokumentację i promocję krasnostawskich tradycji chmielarskich.</p>	<p>środki budżetu Miasta Krasnostaw</p> <p>środki pomocowe</p>	działanie stałe
Działanie 3. Rozwijanie istniejących i kreowanie nowych produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych	<p>W <i>Wojewódzkim planie zagospodarowania przestrzennego Krasnostaw</i> został uwzględniony – jako jeden z punktów międzynarodowych szlaków kulturowych „Via Regia” i „Via Mercatoria”⁸⁶, a także pasma kulturowego Jana III Sobieskiego ze wskazaniem rozwoju związanej ze szlakiem infrastruktury turystycznej.</p> <p>„Via Regia” jest od 2005 r. Szlakiem Kulturowym Rady Europy. Krasnostaw leży na jednej z jego odnóg łączących Lublin z Wołyniem (cały szlak biegnie od Santiago de Compostela do Wilna i Kijowa). „Via Mercatoria” jest szlakiem kulturowym łączącym Wrocław ze Lwowem. Krasnostaw leży w części wschodniej szlaku pomiędzy Lublinem a Lwowem.</p> <p>Przy wykorzystaniu położenie miasta na szlakach i pasmach kulturowych o znaczącym potencjale, rozwijane będą istniejące i kreowane nowe produkty turystyczne, wykorzystujące możliwości, relacje i kontakty wynikające z przynależności do wspomnianych szlaków i pasm kulturowych.</p>	<p>środki budżetu Miasta Krasnostaw</p> <p>środki pomocowe</p>	2025–2027
Cel szczegółowy IV.			
Edukacja i promocja – budowanie społecznej świadomości wartości dziedzictwa kulturowego			
Działanie 1. Kreowanie i wspieranie programów edukacyjnych kierowanych do użytkowników	<p>Podejmowanie działań na rzecz tworzenia i realizowania programów edukacyjnych i szkoleniowych kierowanych do właścicieli obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w GEZ)</p>	<p>środki budżetu Miasta Krasnostaw</p> <p>środki pomocowe</p>	działanie stałe

⁸⁶ Zob.: <http://zachod-wschod.pl/szlakkupiecki/>

<p>i właściciele obiektów zabytkowych w zakresie stosowania zasad konserwatorskich.</p>	<p>obejmujących różnorodne aspekty opieki nad zabytkami – konserwacji zabytku, zarządzania zabytkiem, finansowania konserwacji i eksploatacji zabytku.</p> <p>Szkolenia mogą być realizowane we współpracy z WUOZ w Lublinie oraz jego Delegaturą w Chełmie.</p> <p>W szkoleniach można wykorzystać materiały dostępne na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa, takie jak np.: <i>Dziedzictwo obok Mnie – poradnik zarządzania dziedzictwem w gminach, Piękne, polskie, drewniane – film.</i></p>		
<p>Działanie 2. Organizacja wydarzeń przybliżających mieszkańcom miasta i regionu lokalne wartości historyczne</p>	<p>Krasnostawski Dom Kultury jako miejska instytucja kultury, przy udziale organizacji pozarządowych – we współpracy z Muzeum Regionalnym w Krasnymstawie – realizuje i kreuje projekty i działania propagujące lokalne dziedzictwo kulturowe – zabytki, postaci historyczne związane z miastem i wydarzenia historyczne.</p> <p>Działanie wpłyną na podnoszenie społecznej świadomości wagi dziedzictwa kulturowego, jako czynnika wzmacniającego i rozwijającego poczucie lokalnej tożsamości i przynależności do „małej ojczyzny”.</p>	<p>środki budżetu Miasta Krasnostaw dotacje celowe z budżetu państwa środki pomocowe</p>	<p>2025 działanie stałe</p>
<p>Działanie 3. Wspieranie projektów / zajęć edukacyjnych związanych z ochroną i upowszechnianiem wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym.</p>	<p>Wspieranie inicjatyw podejmowanych przez miejskie instytucje kultury, szkoły, a zwłaszcza organizacje pozarządowe – na rzecz tworzenia, propagowania i realizowania projektów edukacyjnych dotyczących lokalnego dziedzictwa kulturowego, jego przejawów, wartości i znaczenia dla rozwoju i tożsamości społeczności lokalnych:</p> <ul style="list-style-type: none"> • realizacja w przedszkolach i szkołach programów związanych z ochroną lokalnego dziedzictwa kulturowego (organizowanie i wspieranie zajęć); • organizacja i wspieranie konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych, szczególnie realizowanych w przestrzeniach publicznych; • organizacja pikników rodzinnych i innych form aktywności rodzinnej w ramach wydarzeń związanych z lokalną historią, ważnymi postaciami Krasnostawu; • organizacja i pomoc przy realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych związanych z dziedzictwem kulturowym. <p>W projektach można wykorzystywać materiały dostępne na stronie internetowej Narodowego Instytutu Dziedzictwa, np. <i>Projektuj z dziećmi. Edukacja kulturowa w praktyce</i>⁸⁷.</p>	<p>środki budżetu Miasta Krasnostaw środki pomocowe sponsoring środki prywatne</p>	<p>działanie stałe</p>

⁸⁷ <http://samorząd.nid.pl/publikacje/projektuj-z-dziecmi-edukacja-kulturowa-w-praktyce/>

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Dla realizacji założeń programowych, określonych w rozdziale VII, przyjmuje się następujące instrumentarium:

- **instrumenty prawne** – realizowane jako kompetencje władz samorządowych wywodzące się z przepisów ustawowych, m.in.: podejmowanie uchwał w sprawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, podejmowanie uchwał w sprawie ochrony krajobrazu kulturowego, podejmowanie uchwał w sprawie dofinansowywania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków, działania na rzecz ustanawiania na terenie gminy społecznych opiekunów zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych w zakresie związanym z ochroną zabytków, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków, itp.;
- **instrumenty finansowe** – finansowanie prac konserwatorskich lub robót budowlanych przy obiektach zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków) będących własnością gminy, udzielanie dotacji na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków nie stanowiących własności gminy (instytucje kościelne, właściciele prywatni, podmioty gospodarcze, organizacje pozarządowe), aktywne pozyskiwanie środków z innych źródeł na realizację prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy oraz wspieranie innych właścicieli w pozyskiwaniu środków finansowych na prowadzenie prac konserwatorskich przy innych niż gminne obiektach zabytkowych;
- **instrumenty koordynacji** – konsekwentna realizacja projektów, programów i zadań dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w gminnych dokumentach strategicznych i dokumentach planistycznych; ustanowienie ścisłej współpracy w tym zakresie z lokalnymi organizacjami pozarządowymi działającymi na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego, właścicielami obiektów zabytkowych, instytucjami kościelnymi, a także innymi jednostkami samorządowymi szczebla powiatowego i wojewódzkiego;
- **instrumenty społeczne** – wdrożenie stałego systemu konsultacji społecznych projektów i dokumentów odnoszących się do ochrony dziedzictwa kulturowego; realizacja badań opinii społecznych (np. ankietowych) odnośnie planowanych działań i projektów związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, ale także wykorzystaniem go do np. rozwoju turystyki kulturowej; inspirowanie i koordynowanie działań edukacyjne i szkoleniowych dla właścicieli obiektów zabytkowych; rozwijanie współpracy z organizacjami społecznymi i pozarządowymi w zakresie wszelkich działań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- **instrumenty kontrolne** – wprowadzenie systemu monitorowania stanu realizacji zapisów dotyczących dziedzictwa kulturowego w strategicznych dokumentach gminnych; wprowadzenie systemu monitorowania stanu zachowania dziedzictwa kulturowego gminy; wprowadzenie zasady okresowej aktualizacji gminnej ewidencji zabytków wraz z oceną stanu zachowania obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków; sporządzenie raportu z realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnystaw na lata 2024–2027.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z treścią art. 87 ust. 1 u.o.z. odpowiedzialnym za sporządzenie Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnostaw na lata 2024–2027 jest Burmistrz Krasnegostawu. Także do Jego obowiązków należy sporządzanie co dwa lata – na podstawie art. 87 ust. 5 u.o.z. – sprawozdania z realizacji programu opieki nad zabytkami i przedłożenie go do akceptacji Radzie Miasta.

Sporządzenie sprawozdania pozwoli na ocenę skuteczności realizacji zapisów Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnostaw na lata 2024–2027, pozwoli na ocenę realizacji wskaźników Programu, a także umożliwi sformułowanie i wprowadzenie do Programu niezbędnych korekt, zmian lub uzupełnień.

Dla właściwej oceny jakości realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnostaw na lata 2024–2027 zastosowane zostaną następujące wskaźniki:

Cel szczegółowy I. Tworzenie warunków prawnych dla właściwej ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	
Działanie	Wskaźnik / Opis wskaźnika
Działanie 1. Przyjęcie przez Radę Miasta „Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnostaw na lata 2024-2027 oraz okresowe monitorowanie jego realizacji.	<ul style="list-style-type: none"> przyjęcie uchwałą RM <i>Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnostaw na lata 2024–2027</i>, przedłożenie przez Burmistrza Krasnegostawu w I kwartale 2026 r. sprawozdania okresowego, a w I kwartale 2028 r. sprawozdania końcowego z realizacji Programu
Działanie 2. Aktualizacja „Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych Miasta Krasnostaw”.	<ul style="list-style-type: none"> miasto dysponuje aktualnym <i>Gminnym planem ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych</i>.
Działanie 3. Zmiana uchwały Rady Miasta w sprawie określenia zasad udzielania dotacji z budżetu miasta Krasnostaw na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach położonych na terenie Miasta Krasnostaw.	<ul style="list-style-type: none"> miasto dysponuje aktualną <i>Uchwałą Rady Miasta w sprawie określenia zasad udzielania dotacji z budżetu miasta Krasnostaw na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach położonych na terenie Miasta Krasnostaw</i>.
Działanie 4. Weryfikacja i uzupełnienie GEZ.	<ul style="list-style-type: none"> miasto dysponuje zweryfikowaną, aktualną GEZ, liczba obiektów ujętych w GEZ
Cel szczegółowy II. Ochrona krajobrazu kulturowego Miasta Krasnostaw	
Działanie 1. Coroczne przeznaczanie środków z budżetu Miasta Krasnostaw na dofinansowywanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków.	<ul style="list-style-type: none"> wysokość środków przeznaczanych corocznie na dofinansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych i ujętych w gminnej ewidencji zabytków,
Działanie 2. Prowadzenie prac konserwatorskich i remontowych w zabytkach stanowiących własność Miasta Krasnostaw, w miarę posiadanych w budżecie środków finansowych oraz pozyskanych ze źródeł zewnętrznych.	<ul style="list-style-type: none"> wysokość środków corocznie przeznaczanych i pozyskanych na realizację prac konserwatorskich w zabytkach stanowiących własność miasta,

	<ul style="list-style-type: none"> • liczba obiektów zabytkowym objętych pracami konserwatorskimi
Działanie 3. Prowadzenie okresowej kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach gminnych.	<ul style="list-style-type: none"> • liczba obiektów zabytkowym objętych okresową kontrolą stanu utrzymania i sposobu użytkowania
Cel szczegółowy III. Ochrona i promocja niematerialnego dziedzictwa kulturowego Miasta Krasnostaw	
Działanie 1. Wspieranie projektów i programów badawczych i dokumentacyjnych zmierzających do pełnej inwentaryzacji przejawów niematerialnego dziedzictwa kulturowego.	<ul style="list-style-type: none"> • liczba zrealizowanych projektów i programów badawczych i dokumentacyjnych przejawów niematerialnego dziedzictwa kulturowego
Działanie 2. Podjęcie działań promujących krasnostawskie tradycje chmielarskie jako przejaw dziedzictwa niematerialnego	<ul style="list-style-type: none"> • liczba działań, wydarzeń i projektów dokumentacyjnych promujących i ugruntowujących krasnostawskie tradycje chmielarskie, • liczba uczestników wydarzeń
Działanie 3. Rozwijanie istniejących i kreowanie nowych produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych	<ul style="list-style-type: none"> • liczba istniejących i wykreowanych produktów turystycznych związanych ze szlakami i pasmami kulturowymi, • liczba istniejących i wykreowanych wydarzeń i projektów związanych ze szlakami i pasmami kulturowymi, • liczba uczestników korzystających z istniejących i wykreowanych produktów, wydarzeń i projektów turystycznych związanych ze szlakami i pasmami kulturowymi
Cel szczegółowy IV. Edukacja i promocja – budowanie społecznej świadomości wartości dziedzictwa kulturowego	
Działanie 1. Kreowanie i wspieranie programów edukacyjnych kierowanych do użytkowników i właścicieli obiektów zabytkowych w zakresie stosowania zasad konserwatorskich.	Wdrożone są stałe szkolenia (cykliczne lub organizowane w zależności od potrzeb) kierowane do właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.
Działanie 2. Organizacja wydarzeń przybliżających mieszkańcom miasta i regionu lokalne wartości historyczne.	<ul style="list-style-type: none"> • liczba wydarzeń, projektów i działań przybliżających mieszkańcom miasta i regionu lokalne wartości historyczne, • liczba uczestników wydarzeń, projektów i działań
Działanie 3. Inicjowanie i wspieranie projektów / zajęć edukacyjnych związanych z ochroną i upowszechnianiem wiedzy o lokalnym dziedzictwie kulturowym.	Realizowane są projekty edukacyjne w szerokiej współpracy z instytucjami kultury (KDK, MR), szkołami, a zwłaszcza organizacjami pozarządowymi.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Bezpośrednim źródłem finansowania zadań zapisanych w Programie Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnystaw na lata 2024–2027 jest budżet Miasta Krasnystaw. Jednak znaczna część zadań zapisanych w Programie Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnystaw na lata 2024–2027 może być finansowana z innych źródeł – np. poprzez pozyskiwanie dotacji ze środków publicznych, będących w dyspozycji:

- **Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego** w ramach Programów Ministra⁸⁸ takich jak:
 - ✓ *Ochrona zabytków*, którego celem jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane przez konserwację i rewitalizację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne;
 - ✓ *Kolekcje muzealne*, którego celem jest wspieranie działalności muzeów poprzez tworzenie oraz systematyczne wzbogacanie zbiorów i kolekcji o randze narodowej i regionalnej;
 - ✓ *Wspieranie działań muzealnych*;
 - ✓ *Kultura ludowa i tradycyjna*;
 - ✓ *Ochrona zabytków archeologicznych*;
 - ✓ *Wspieranie samorządowych instytucji kultury* – opiekunów miejsc pamięci;
 - ✓ *Wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami w kraju*;
 - ✓ *„Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego”*, której celem jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na pokrycie tzw. wkładu własnego dla zadań, które ubiegają się o dofinansowanie w ramach programów europejskich;
 - ✓ inne programy, w których mogą się mieścić cele związane z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego, np. program „Kultura cyfrowa”;
- **Lubelskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – dotacje udzielane są na podstawie przepisów u.o.z. (rozdz. 7). Szczegółowe zasady ubiegania się o dotację są opisane na stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Lublinie⁸⁹;
- **Powiatu Krasnostawskiego** – na podstawie Uchwały Nr XXVIII/206/09 z dnia 29 maja 2009 r. Rady Powiatu w Krasnymstawie w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków⁹⁰;
- **Funduszu Kościelnego** zarządzanego przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji – o wsparcie finansowe na prowadzenie prac konserwatorskich lub budowlanych przy zabytkowych obiektach sakralnych mogą ubiegać się jednostki kościelne⁹¹;
- **Środki pomocowe UE** – w ramach programów pomocowych – w tym w szczególności programu Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat i Środowisko (FENiKS) na lata 2021–2027, w ramach prio-

⁸⁸ Szczegółowe informacje – <https://www.gov.pl/web/kultura>

⁸⁹ Szczegółowe informacje – <https://wkz.lublin.pl/>

⁹⁰ Dz.U. Woj. Lubelskiego z 2009 r., poz. 111, nr 2498.

⁹¹ Szczegółowe informacje – <https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-koscielny>

rytetu 7.1. Infrastruktura kultury i turystyki kulturowej oraz Krajowego Programu Odbudowy. Na stronach: www.feniks.gov.pl⁹² i funduszeuropejskie.gov.pl⁹³ znaleźć można aktualne informacje na temat europejskich funduszy strukturalnych i działających w ich ramach programów;

- **Narodowego Instytutu Dziedzictwa** – w ramach programów NID, np. *Wspólnie dla Dziedzictwa*⁹⁴, adresowanego do organizacji pozarządowych, którego celem tworzenie warunków do zrównoważonej ochrony dziedzictwa kulturowego i wykorzystania jego wartości dla rozwoju społecznego obecnych i przyszłych pokoleń.

⁹² Szczegółowe informacje – <https://www.feniks.gov.pl/>

⁹³ Szczegółowe informacje – <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/>

⁹⁴ Szczegółowe informacje – <https://nid.pl/konkursy/>

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Zadania z zakresu ochrony zabytków jakie mogą być realizowane przez samorząd gminny mają swoje źródło w przepisach wielu aktów prawnych wymienionych w cz. 3 niniejszego dokumentu, w szczególności u.o.z. i ustawy o samorządzie gminnym, gdzie jako jedno z zadań własnych gminy uznano: [...] sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 7, ust. 1, pkt 9).

Jedną z form realizacji zadań gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami jest udzielanie dofinansowań na realizowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych. Podstawą tego działania jest przepis art. 81 ust. 1 u.o.z. W związku z tym przepisem Rada Miasta Krasnystaw przyjęła Uchwałę Nr XXVIII/211/2009 z dnia 21 kwietnia 2009 r. zmieniającą wcześniejszą Uchwałę Nr XXVII/195/2009 z dnia 4 marca 2009 roku w sprawie określenia zasad udzielania dotacji z budżetu miasta Krasnystaw na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków położonych na terenie Miasta Krasnystaw.

Zestawienie dofinansowań udzielanych z budżetu Miasta Krasnystaw za lata 2004–2019 przedstawiono w tabeli umieszczonej w poprzedniej edycji programu: Programie Opieki nad Zabytkami Miasta Krasnystaw na lata 2020–2023. W poniższej tabeli przedstawiono dotacje udzielane z budżetu Miasta Krasnystaw w latach 2020–2024.

Rok	Podmiot / zadanie	Kwota
2020	Kościół pw. św. Franciszka – konserwacja elewacji	50 000,00
	Kościół pw. Św. Trójcy – remont alejek cmentarza	20 000,00
2021	Kościół pw. św. Franciszka – konserwacja elewacji	70 000,00
	Kościół pw. Św. Trójcy – remont alejek cmentarza	20 000,00
2022	Kościół pw. św. Franciszka – konserwacja elewacji	70 000,00
	Kościół pw. Św. Trójcy – remont alejek cmentarza	20 000,00
2023	Kościół pw. św. Franciszka – konserwacja elewacji	70 000,00
	Kościół pw. Św. Trójcy – remont alejek cmentarza	20 000,00
2024	Kościół pw. św. Franciszka – konserwacja kaplicy	70 000,00
	Kościół pw. Św. Trójcy – remont alejek cmentarza	20 000,00

W tym okresie dofinansowane były działania prowadzone przy dwóch (z kilkudziesięciu) obiektach zabytkowych: kościele pw. św. Franciszka Ksawerego (prace remontowo-konserwatorskie elewacji kościoła) oraz cmentarzu parafialnym pw. św. Trójcy (remont alejek cmentarza)

Wykaz skrótów

- GEZ – gminna ewidencja zabytków
- LWKZ – Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków
- mpzp – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego
- PZPWL – plan zagospodarowania przestrzennego województwa lubelskiego
- u.o.z. – ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
- WUOZ – Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Lublinie